

Vrede Verbeeld

Educatieve toolkit voor docenten in het voortgezet onderwijs
in aanvulling op het stripboek

[Op zoek naar Vrede. Jazzy & Bertha von Suttner](#)

Co-funded by
the European Union

Educatieve toolkit voor docenten in het voortgezet onderwijs ter aanvulling op het stripboek:

Op zoek naar vrede. Jazy & Bertha von Suttner

Auteur: Anne Tabak
© 2026 Stichting Denkroutes.
Alle rechten voorbehouden.

In samenwerking met:
Jan Durk Tuinier (Stichting Denkroutes), Jonathan Heuer (Bertha-von-Suttner Gymnasium Oberhausen), Marc de Lobie (Uitgeverij Syndikaat), Jessica Teunissen (Stichting Denkroutes), Emma Ringelding, Karin Blaauwijkl, International School The Hague

Voor de herkomst van illustraties, zie laatste pagina's van deze toolkit. Wij vroegen toestemming voor het gebruik of betaalden voor de downloads. De illustratie op de voorkant is gebaseerd op streetart van Mani-Kure (2021).

Bezoek onze website voor meer inspiratie:

www.denkroutes.nl

Inhoudsopgave

Aan de slag met collega's:

Waarom en hoe kunnen we over vrede lesgeven?

I	Introductie bij het lesmateriaal	p. 6
II	Hoe gebruik ik deze toolkit?	p. 8
III	Praten door plaatjes: Discussie-triggers in de strip *	p. 10
IV	Stoplicht, de kers op de taart en de placemat: Een eerste verkenning van vredeseducatie	p. 18
V	Het WAAROM van vredeseducatie *	p. 21
VI	Het HOE van vredeseducatie * Galtung en de Vredesmatrix	p. 29
VII	Verankering van vredeseducatie in jullie school: Een verdere <i>grassroot</i> verkenning	p. 32
VIII	Antwoorden en andere nuttige informatie voor docenten	p. 37

Aan de slag met leerlingen:

Hoe worden we 'vrede-geletterd' en leren we vrede te verbeelden?

Is de mensheid vredelievend?	1	Vechten is leuk!	Algemeen	p. 51
	2	Oorlog of vrede? Wat zeggen filosofen?	Algemeen	p. 56
	3	Oorlog of vrede? Wat zegt de psychologie?	Algemeen	p. 62
	4	Is vrede... gewoon saai?	Beeldende kunst	p. 67
	5	Zijn wapens gevaarlijk of voor de veiligheid?	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 71
	6	Crash Course on War & Peace (in het Engels, voor antwoorden zie VIII)	Engels Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 75
Wat is vrede eigenlijk?	7	Stoplicht, kers op de taart en placemat Vinden jullie hetzelfde over vrede?	Algemeen	p. 80
	8	Vredessymbolen Waarom zijn ze schattig in plaats van serieus?*	Algemeen	p. 84
	9	Kan je vrede meten? * (voor antwoorden, zie VIII)	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 88
	10	De vredesmatrix * (voor antwoorden, zie VIII)	Geschiedenis Burgerschap M&M	p.92
Zijn er regels voor vrede?	11	Regels om oorlog te voorkomen (voor antwoorden, zie VIII)	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 97
	12	Regels tijdens oorlog – de HOR (video's in het Engels)	Engels Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 101
	13	Na de oorlog – wat nu? * (voorbereiding nodig, zie VIII)	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 105
	14	The Hague, City of Peace and Justice * (in het Engels, voor antwoorden zie VIII)	Engels Burgerschap	p. 109

Wat is de kracht van kunst?	15	Bertha verbeeld *	Beeldende kunst	p. 114
	16	Stripverhalen *	Nederlands Beeldende kunst	p. 118
	17	Beelden voor vrede	Beeldende kunst	p. 122
	18	Vrede en muziek	Engels Nederlands	p. 123
	19	De kracht van verhalen (voorbereiding nodig, zie VIII)	Muziek Nederlands Engels	p. 124
	20	De verhalen die we ons zelf vertellen: De Polak-test *	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 125
Wat kunnen wij doen dan?	21	Bertha von Suttner - was ze een held? * *	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 130
	22	Idealisme en polarisatie	Algemeen Burgerschap	p. 134
	23	Escalatie en de-escalatie *	Algemeen Burgerschap	p. 138
	24	Aandacht voor vredebouwers	Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 142
	25	<i>Peace People at Work</i> – een interview project	Nederlands Engels	p. 143
	26	En dan nu de echte wereld: negen casestudies	Geschiedenis	p. 146
Samenvattend	27	Zeven modellen die helpen bij het doorgronden van vrede *	Algemeen Nederlands Geschiedenis Burgerschap M&M	p. 151
	28	Vrede verbeelden: De Vredesmatrix als strip *	Beeldende kunst	p. 156
	29	Woordenlijst		p. 158

De werkbladen hier gemarkeerd met een * verwijzen naar het stripboek *Op zoek naar vrede. Jazzy & Bertha von Suttner*, en helpen met vrede te verbeelden.

De werkbladen hier gemarkeerd met een * introduceren **modellen om na te denken over vrede** en helpen om 'vrede-geletterd' te worden.

I. Introductie bij het lesmateriaal

Door: Jan Durk Tuinier – Stichting Vredeseducatie

Wanneer we mensen vragen wat vrede voor hen betekent, dan horen we meestal direct: geen oorlog. Daarna volgen al snel: rust, genieten, geen ruzie maken en iedereen is lief en aardig voor elkaar. Als we vrede bij 'afbeeldingen' googelen, zien we vooral regenbogen, een lachende zon in een blauwe lucht, bloemen, ineengevouwen handen met verschillende huidskleuren en fladderende witte duiven met een palmtak in de snavel.

Vrede is de normale modus van mensen

Vrede is in de beeldtaal nogal braaf, normaal en meestal saai. Dat komt omdat we aan vrede gewend zijn geraakt. Daarmee zouden we elkaar ook kunnen feliciteren, want vrede is de normale modus van mensen.¹ Oorlogen, geweld en onrecht zijn uitzonderingen. Daarom maken we ons er ook zo druk om. Dit klinkt ongelooflijk in een wereld waarin de beelden van oorlog en geweld dagelijks over ons heen rollen. Toch is het zo. Oorlogen zijn geen natuurverschijnsel, het is mensenwerk, maar dat geldt ook voor vrede maken. En vrede maken, doen de meeste mensen meestal. Het valt nauwelijks op. We vinden het gewoon.

Oorlog is de verleden tijd van vrede

Het is waar, oorlog is voor veel mensen spannend. We hebben een overvloed aan verhalen en beelden zoals tanks, geweren, gevechtsvliegtuigen, bommen en granaten. En we kennen de gevolgen van oorlog: kapotgeschoten huizen, mensen op de vlucht, brandende steden en ziekenhuizen vol met gewonden. Dat alles staat ook nauwkeurig beschreven in de geschiedenisboeken en wordt verbeeld in honderden oorlogsmusea in de wereld. Maar hoeveel vredes musea hebben we eigenlijk?

Educatieve doelstelling

De capaciteit om vrede te maken en om met elkaar samen te werken, is onderdeel van ons menselijk DNA. Wel hebben we een gezin, school, dorp of stadswijk nodig waar we vrede kunnen oefenen. Vredeseducatie betekent dat mensen vrede kunnen leren. Dat kan in dit project door het lezen en overdenken van het stripboek over de belevenissen van Jazzy en haar vrienden, gekoppeld aan het levenswerk van vredesactiviste Bertha von Suttner. De belangrijkste educatieve doelstelling van het stripboek is: *'Het onderzoeken van het begrip vrede, de realiteit van vrede om ons heen en de mogelijke activiteiten van jongeren zelf in alledaagse vredesprocessen'*.

Vrede leren

Samen met kinderen en jongeren hebben we een eenvoudige werkdefinitie van vrede ontwikkeld: **Daar waar mensen voor elkaar en voor de aarde zorgen, is vrede.**

Overal waar mensen zich verzetten tegen onrecht en zich inzetten voor recht, daar is vrede.

Met deze omschrijving maken we vrede concreet zichtbaar en we halen het uit de sfeer van de utopie. Het ligt niet in de verre toekomst, het is niet de hemel op aarde, maar het ligt dicht bij huis. Vrede maken ligt ook in de cirkel van controle van kinderen en jongeren. Ook zij kunnen een positief verschil maken en bijdragen aan wereldvrede. De conclusie zou

¹ Tuinier, J.D. (2019). Tekenen voor vrede: 100 manieren om de wereld mooier te maken. Utrecht, Stichting Vredeseducatie.

kunnen zijn dat er veel meer vrede onder ons is dan oorlog en geweld, dankzij mensen van overal en van alle leeftijden die onze wereld elke dag weer mooier en vredevoller maken.

Relatie met burgerschapsonderwijs

Vredeseducatie is vakoverstijgend, net als burgerschapsonderwijs. Beide activiteiten zijn nauw met elkaar verbonden. Bij burgerschapsonderwijs gaan het om kennis, vaardigheden en ervaringen die leerlingen opdoen met betrekking tot de diverse en democratische samenleving.² Vredeseducatie richt zich op dezelfde wereld en samenleving, maar vanuit het perspectief van vrede en het operationaliseren van een cultuur van vrede in het dagelijks leven. Wij zijn ervan overtuigd dat het een niet kan zonder het ander. Voor het geval u verantwoordelijk bent voor het burgerschapsonderwijs op uw school, kijk dan eens naar hoe de kerndoelen zich verhouden met wat u in deze educatieve toolbox krijgt aangereikt.

Vredesmatrix

We hebben de theoretische inzichten van Johan Galtung, de conflict driehoek, en het model over holistische vrede van Linda Groff en Paul Smoker bij elkaar gebracht in de onderstaande vredesmatrix.³ Op die manier kunnen we de perspectieven van vrede onderzoeken en ook theoretisch verantwoorden.⁴ Van belang is alle perspectieven in het oog te houden. Want de vier verschijningsvormen van (on)vrede kunnen zich in elke samenleving op hetzelfde moment voordoen. En overal zijn mensen actief bij deze processen betrokken.

GEEN VREDE Direct geweld	NEGATIEVE VREDE Systemisch geweld	KOUDE VREDE Cultureel geweld	POSITIEVE VREDE
Zichtbaar en fysiek geweld Bijvoorbeeld: genocide, militair ingrijpen, burgeroorlog, bendeoorlogen, het neerslaan van protesten, martelen van gevangenen, maar ook op kleinere schaal, zoals huiselijk geweld of zelfmutilatie. Ook de overexploitatie van de planeet kan hiertoe worden gerekend.	Kwetsbaar evenwicht waarin repressie voor 'stabiliteit' zorgt, maar die makkelijk kan omslaan naar uitbarstingen van direct geweld. Bijvoorbeeld: autocratische regeringen, corruptie, ongelijkheid en stelselmatige uitsluiting in wetgeving. In het onderwijs: leerlingen en leraren wantrouwen elkaar en het zijn vooral regels die het samenwerken moeten faciliteren. Op het wereldtoneel: vredeshandhaving door externe partijen.	Een maatschappij met een onderstroom van sluimerend geweld. Racisme, seksisme en andere vormen van discriminatie en uitsluiting zijn de norm, bijvoorbeeld omdat het een traditie zou zijn of 'het leven nu eenmaal niet eerlijk is'. Schuilen in hebberigheid, revanchisme, cynisme, slachtofferschap en wij-zij-denken ontnemt de mensen de moed en compassie om te durven streven naar holistische vrede.	Een samenleving waarin doelbewust, actief en collectief gestreefd wordt naar het loswaken van tegenstellingen, ongelijkheid en machtsstructuren die niet (meer) helpen in het bouwen aan het welzijn van de planeet, staten, gemeenschappen en uiteindelijk het individu. Ook: waar actief gewerkt wordt aan het wegnemen van trauma's en straffeloosheid als gevolg van eerdere conflicten. Mensenrechten zijn hier cruciaal. Smoker en Groff noemen dit 'holistische vrede'. In dit artikel gebruik ik 'duurzame vrede' om de inspanningen maar ook werking op de langere termijn te benadrukken.

Schematische weergave van een continuüm, lopend van direct geweld naar positieve vrede.

² Zie: Conceptkerndoelen Burgerschap en digitale geletterdheid. Pag. 11 SLO, Amersfoort.

³ Zie: Galtung, J. *Violence, Peace and Peace Research*, International Peace Research Institute, Oslo 1969, p. 30-36. En: Paul Smoker en Linda Groff, 'Creating Global-Local cultures of Peace', in: *Peace and Conflict Studies Journal*. Nova Southeastern University Florida, 1996.

⁴ Tabak, A. (2023). *Een heldin voor de vrede: Bertha von Suttner en het concept vrede*. VNG Kleio pag. 18-22 64/2

II. Hoe gebruik ik deze toolkit?

Deze toolkit biedt 28 werkbladen voor leerlingen van 12 tot 18 jaar. Het is bedoeld als hulpmiddel voor docenten en niet als 'schoolboek' persé. In tegenstelling tot een mentorprogramma, stellen wij hier een aanpak voor die meer is gericht op het opdoen van kennis en begrip. Wij streven er naar je te helpen om je leerlingen te helpen 'vrede-geletterd' te worden. Dat wil zeggen: leren nadenken over vrede door kennis te maken met belangrijke aspecten van positieve vrede, daarmee hun redeneren aanscherpen en hun inzicht verdiepen. Dit biedt een **bijdrage aan burgerschap**, vooral als het gaat om kritisch denken over maatschappelijke vraagstukken en participatie. Want het betekent ook dat we 'direct geweld' of 'negatieve vrede' niet als status quo accepteren en we weten hoe we onze eigen veranderkracht kunnen inzetten om aan vrede te bouwen.

Sommige werkbladen zijn gekoppeld aan het stripboek *Op zoek naar vrede. Jazzy & Bertha von Suttner* (ook verkrijgbaar in het Engels en Duits), waarvan we hopen dat je het in de klas leest en bespreekt ter introductie van het thema en als start voor constructieve gesprekken. Deze werkbladen zijn in de inhoudsopgave gemarkeerd met een *.

Jouw rol als docent

Laten we beginnen met te verduidelijken dat deze werkbladen niet bedoeld zijn als huiswerk. Het doel is om ze in de klas te gebruiken, waarbij jij als docent optreedt als de cruciale begeleider van het gesprek. De meeste vragen zijn bedoeld om te worden besproken binnen een constructivistische traditie en hebben geen eenduidig goed of fout antwoord. Het gewenste resultaat is juist het stimuleren van kritisch denken bij jou en je leerlingen.

De meeste werkbladen bestaan uit drie of vier onderdelen. Hoewel deze structuur voor leerlingen niet altijd direct zichtbaar is, zal jij ze gemakkelijk herkennen:

1. Het eerste onderdeel is vaak een 'zelfstartende instap' om leerlingen actief en betrokken te krijgen. Dit geeft je tijd voor de absentie-registratie, om even te praten met die ene leerling die ziek was en andere taken, voordat je overgaat naar een klassikale bespreking.
2. Daarna volgt meestal een activiteit of een reeks vragen die bedoeld zijn om gesprekken tussen leerlingen op gang te brengen, bijvoorbeeld in tweetallen of groepjes. Hun ideeën kunnen vervolgens eenvoudig klassikaal worden geogst en besproken.
3. Een volgend onderdeel kan gericht zijn op het ontwikkelen van een meer conceptueel begrip. Ook hier is het jouw rol om het gesprek te begeleiden en waar nodig aanvullende vragen te stellen. Uiteraard bepaal je zelf wat passend is voor jouw klas, situatie of moment.
4. Het laatste onderdeel van het werkblad fungeert als afsluiting. Vaak is dit iets waarop leerlingen kunnen tekenen of krabbelen terwijl ze naar de klassikale discussie luisteren of wanneer ze zich ongeduldig of verveeld voelen. Dit onderdeel richt zich meestal op creatievere leerstijlen en helpt leerlingen om de kennis-component' op een aanvullende manier en met andere delen van het brein te verwerken.

Voor werkbladen nr. 6, 9, 10, 11 en 21 zijn antwoorden te vinden in hoofdstuk VIII. Daar vind je ook stappen voor de voorbereiding van de klasactiviteiten in werkbladen nr. 13 en 19.

Voor welk vak is dit bedoeld?

Deze toolkit is nadrukkelijk **vakoverstijgend** opgezet. Maar dan geldt nog steeds de vraag: bij welk vak kan je dit lesmateriaal gebruiken en hoe kan je het in het lesrooster of projectweek inpassen? In de inhoudsopgave vind je een indicatie van de koppeling naar specifieke vakgebieden. Sommige activiteiten zijn geschikt voor literatuuronderwijs of taalbeheersing (Nederlands en/of Engels, eventueel Duits). Anderen passen beter in het domein van Kunst. De docenten die vertrouwd zijn met Burgerschap, Mens & Maatschappij, Geschiedenis en Maatschappijleer wordt zeker bediend. Waar 'algemeen' staat, betreft het materiaal waarmee iedere docent met bovengenoemde expertise uit de voeten zou moeten kunnen. Of wat de gelegenheid geeft om daar andere vakken of de mentorlessen voor in te zetten.

In welke volgorde?

De volgorde van de werkbladen ligt niet vast. Ze zijn losjes geordend rond vragen die wij als betekenisvol en intrigerend ervoeren toen wij met onze leerlingen het thema 'vrede' verkenden. Het is hier ook goed om te benadrukken dat het niet onze intentie is om een volledige cursus rondom het thema 'oorlog & vrede' aan te bieden. Er zijn vele andere organisaties die zich bezighouden met vredeseducatie. Als je in deze toolkit niet vindt wat je zoekt, of jouw leertraject wilt uitbreiden, moedigen wij je dan ook aan om ook hun expertise en materiaal te overwegen.

Je kan uitbreiden

Maar ook als je je beperkt tot deze toolkit, kan je uitbreiden. Bijvoorbeeld door ervoor te kiezen om met een portfolio te werken waarin leerlingen hun werkbladen verzamelen. Je kunt daarnaast gebruikmaken van *exit tickets*, persoonlijk *journaling* of andere schrijfopdrachten. Ook kan je een muurkrant of tijdlijn maken met goede voorbeelden van leerlingwerk om te benadrukken en visualiseren dat je als klas samen op een leerreis bent.

Maar je hoeft niet alles te doen

Je kan ervoor kiezen om slechts één werkblad te gebruiken, of juist allemaal, of een selectie. Als je de lestijd voor vredeseducatie moet beperken, zou je werkblad nr. 27 als uitgangspunt kunnen nemen, daarmee bepalen op welk model je je wil richten en vervolgens de bijbehorende werkbladen kiezen (9, 10, 13, 20, 21 en 23) om jouw leerlingen **met dat specifieke model kennis te laten maken**. Dit kan vooral geschikt zijn voor leerlingen van 14 jaar en ouder. Deze werkbladen zijn in de inhoudsopgave gemarkeerd met een *.

Je kan er ook voor kiezen om alleen de met * gemarkeerde werkbladen te gebruiken nadat jij en jouw leerlingen **het stripboek** hebben gelezen. Dit kan een goede aanpak zijn voor jongere leerlingen.

Ongeacht wat je kiest, wij hopen dat het stripboek in combinatie met deze educatieve toolkit een betekenisvol en boeiend startpunt voor jouw vredeseducatie biedt. Omdat we zelf ook voor de klas staan, willen we nog eens benadrukken dat het heel normaal is om deze activiteiten **naar eigen inzicht aan te passen**, zodat ze goed aansluiten bij jouw school of situatie. We horen het ook graag als je een versie ontwikkelt die goed werkt en gedeeld zou moeten worden met ons en andere docenten die dit materiaal gebruiken. Mail ons in zo'n geval - of als je iets anders aan ons kwijt wil: info@denkroutes.nl.

Wij wensen je veel inspirerende momenten bij het verkennen van de verschillende aspecten van vrede - en met het lezen van ons stripboek!

III. Praten door plaatjes: Discussie-triggers in de strip

In het stripboek komen een aantal vragen of dilemma's langs. Deze blijven opzettelijk onbeantwoord. We hopen dat dit aanleiding geeft tot discussies in de klas (of een andere leeractiviteit waar jij als docent de voorkeur aan geeft). Wij geloven namelijk in een goede balans tussen het introduceren van verhelderende concepten en de constructivistische benadering, vooral als het gaat om het ondersteunen van de inspiratie, het idealisme en de identiteit van de leerlingen zelf.

Hieronder volgt een overzicht van deze mogelijke discussie-starters.

Laat wel de leerlingen eerst rustig lezen en wees misschien selectief in het aantal te bespreken frames. Het onderdompelende effect (immersie) dat een stripboek hopelijk heeft, zou anders kunnen worden belemmerd.

- p. 3 Hoe voelt het als je niet serieus wordt genomen?

- p. 5 Waarom denkt Orlando automatisch dat de beroemdheid een man is?

- p. 7 De Nobelprijs voor de Vrede: wat is dat?

p. 7 Het Vredespaleis: wat is het?

p. 8 Waarom had de roman 'De wapens neer!' zoveel invloed?

p. 8 Pacifisme: wat is het?

p. 8 Hoe wordt geweld aantrekkelijk (verheerlijkt?) gemaakt door de entertainmentindustrie?

p. 10 Ken je nog meer voorbeelden van 'zo vader, zo zoon'?

p. 12 Welke maatschappelijke effecten hebben dit soort religieuze rechtvaardigingen?

p. 12 Is vechten voor het vaderland een goede reden voor oorlog?

p. 13 Wat is 'een spiraal van geweld'?

p. 14 Is het terecht om de keuzes van een oudere generatie te veroordelen?

p. 14 Wat is een betere manier om ideologische keuzes met je vrienden te bespreken?

p. 15 Hoe gebruikelijk is het om voor een carrière in het leger te kiezen?
En om daartoe te worden gedwongen?

p. 16 Wat zijn de voor- en nadelen van schietspelletjes?

p. 16 Wat gebeurde er in Hawija en hoe kijken we daar nu tegenaan?

p. 17 Wat is het verschil tussen een wapenstilstand en 'echte vrede'?

p. 21 Wat zijn redenen om het leger en politie te waarderen, juist in een beschaafde samenleving?

p. 24 Ken je situaties waarin het voelt alsof je tegen een 'veelkoppige draak' aan het vechten bent?

p. 25 Wat kan een reden zijn waarom Semmy's klasgenoot saluëert bij de grafstenen van omgekomen soldaten?

p. 28 Compensatie eisen wanneer iemand jou iets heeft aangedaan lijkt redelijk maar is soms toch problematisch. Waarom?

p. 29 De wapenwedloop kan worden veroorzaakt door het maken van een onderscheid tussen wapens voor de aanval en wapens voor de verdediging.

Welke wapens zijn 100% defensief?

p. 30 In welke situaties is vechten tegen onrecht hetzelfde als vechten voor je eigenbelang?

p. 34 Ben jij ooit in een situatie geweest waarin economische keuzes botsen met humane keuzes? Dus 'geld boven recht'?

Waarom is dat een raar onderscheid als je bedenkt waar geld voor bedoeld is?

p. 36 In een vreedzame samenleving ziet 'strijdbaar zijn' er anders uit dan in een oorlogssituatie. Hoe en waarom?

p. 46 Weglopen van ongemakkelijke inzichten kan je een heel machteloos gevoel geven.

Wat zijn andere manieren om hier mee om te gaan?

p. 47 Weglopen voor ruzie en conflict kan je een heel machteloos gevoel geven.

Wat zijn andere manieren om hier mee om te gaan?

p. 48 Hoe ga jij om met onverschilligheid van de mensen om je heen, vooral als jij iets wel belangrijk vindt?

p. 48 Ken jij iemand die je bewondert om de keuzes die zij maakten?

p. 49 Polarisatie en mensen die er een andere mening op na houden *cancelen* lijkt makkelijk. Op de langere termijn is het echter niet handig.

Wat zijn andere manieren met onenigheid om te gaan?

p. 54 Hoe kan je *mansplaining* voorkomen?

p. 58 Bertha von Suttner wijdde haar leven volledig aan de vrede. Ken je andere 'helden' die zulke verstrekkende keuzes maakten?

p. 66 Vind je het een goed idee van Jazzy's vader om een compromis te sluiten?

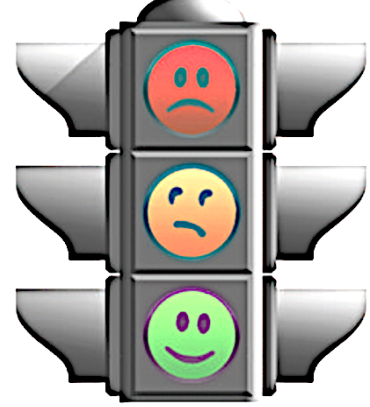

p. 66 Naar raakvlakken zoeken is een goede manier om aan vriendschap te werken.

Welke andere manieren ken je?

3. Stop licht lijst

Wat is vredeseducatie voor ons docenten nou eigenlijk?

	Volledig mee eens	Enigszins mee eens	Oneens	Dit heb ik hetzelfde als een collega:
1. Alle soorten onderwijs zijn vredeseducatie, omdat we jonge mensen helpen hun weg in de wereld te vinden.				
2. Vredeseducatie is te politiek en hoort niet thuis op een middelbare school.				
3. Zodra we pesten op school goed hebben aangepakt, hebben we geen vredeseducatie meer nodig.				
4. Ik heb geen expertise op het gebied van vredeseducatie.				
5. Vredeseducatie is slechts een kwestie van het opnieuw vormgeven van onze lessen voor de gamma-vakken.				
6. Vredeseducatie is de verantwoordelijkheid van conrectoren, mentoren en andere pedagogische medewerkers.				
7. Bij vredeseducatie moet het gaan over wat we hebben geleerd van oorlogen in het verleden.				
8. Vredeseducatie houdt verband met onderwijs over de waarde van een democratische cultuur en hoe goed te communiceren.				
9. Het herdenken van mensen die onze samenleving veilig en vrij hebben gemaakt, zou de prioriteit moeten zijn als je les wilt geven over vrede.				
10. Vredeseducatie gaat over het creëren van een veilige leeromgeving voor studenten en personeel.				
11. Vredeseducatie kan je doen tijdens naschoolse activiteiten en schoolreisjes.				
12. Onze school biedt vredeseducatie op hoog niveau.				
13. Onze school zou beter kunnen presteren wat betreft vredeseducatie, maar het is nu eenmaal niet onze prioriteit.				
14. Vredeseducatie moet weerklank vinden in alles wat we doen, in pedagogisch opzicht en wat betreft het curriculum, omdat we onze leerlingen helpen groeien, veilig en gelukkig te zijn.				

Vergelijk je antwoorden met die van je collega's door de grijze kolom in te vullen.

De kers op de taart

Het bevorderen van een vreedzame schoolcultuur betekent ook het waarderen van verschillende meningen. Toch is het misschien leuk om 'de kers op de taart' te vinden! (En je ervan bewust te zijn dat een vreedzame schoolcultuur en het doelgericht en expliciet lesgeven over vrede niet helemaal hetzelfde is.)

Schrijf op de onderste laag van de taart de cijfers van de uitspraken uit de stoplichtlijst waar alleen één of enkele van jullie het mee eens waren.
Schrijf in de tweede laag van de taart de nummers van de stelling(en) waar meer van jullie het over eens waren.

Was er een stelling waar de meesten, of misschien wel allemaal, het mee eens waren?

Schrijf het rond de bovenkant van de taart. Of op de kers :)

Het vaststellen van raakvlakken of gedeelde waarden vinden is een goede start wanneer je aan de slag wil met vredeseducatie. Een volgende stap is om het door te trekken naar de inhoud van je lessen.

De placemat

De volgende pagina is opnieuw een 'tool' om de mogelijkheden hiervoor te verkennen. Leg een placemat op tafel en ga er omheen zitten. Je kan 'm het beste als A3 uitprinten om het schrijven en draaien wat makkelijker te maken.

Belangrijk: tijdens deze activiteit kan je beter niet praten.

Ieder gaat voor een kwadrant zitten en schrijft op hoe je vrede kunt onderwijzen, bijvoorbeeld door hoe je met leerlingen en elkaar omgaat, hoe je leerplannen maakt, lesinhoud en toetsen ontwerpt, buitenschoolse activiteiten of maatschappelijke projecten organiseert, of door iets anders te doen dat je nu belangrijk en haalbaar vindt.

Als iedereen is uitgeschreven, draai je de placemat een kwartslag. *Je praat niet*, maar leest in stilte wat een collega heeft opgeschreven. Voeg nu je opmerkingen toe. Wacht met het geven van oordelen of delen van anekdotes over hoe succesvol jij de dingen aanpakt. Wel kan je complimenten geven, een vraag opschrijven of een punt markeren waar je later over door zou willen praten.

Herhaal dit twee keer. Maak dan een foto van het resultaat, zodat je het er de volgende sectievergadering, lesvoorbereiding of trainingsdag bij kan pakken.

TEACH
PEACE

V. Het WAAROM van vredeseducatie

Onderstaand artikel werd gepubliceerd in maart 2023 in *Kleio*, het vaktijdschrift van de Vereniging van docenten geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN).

Een heldin voor de vrede

Bertha von Suttner en het concept vrede

Falen als operazangeres, een van de rijkste mannen ter wereld het hoofd op hol brengen en dan toch met je verboden liefde trouwen, verstoten door je familie door de bergen van de Kaukasus reizen, te gast zijn bij de prinses van Mingrelië en je uit geldnood in een oorlog begeven. Zijn dit scènes uit een romantische film?

Anne Tabak is docent geschiedenis in Den Haag en secretaris van Stichting Denkroutes.

1 In 2014 kwam de Duitstalige film *Eine Liebe für den Frieden* uit over de vriendschap tussen Bertha von Suttner en Alfred Nobel.

2 Margaret McMillan, *War. How conflict shaped us*. Random House, New York, 2021, met name hoofdstuk 6: 'Fighting', p. 150-174.

Schematische weergave van een continuüm, lopend van direct geweld naar positieve vrede. Gebaseerd op de conflict driehoek van Galtung en het model over holistische vrede van Linda Groff en Paul Smoker.

Dat zou zomaar kunnen, maar deze film vind je niet op Netflix.¹ Dit is slechts het begin van het roerige leven van Bertha von Suttner. Zij werd als gravin Kinsky zu Wchinitz und Tettau in 1843 te Praag geboren en zou uitgroeien tot een invloedrijke Oostenrijkse schrijfster, in een tijd dat de sociaal geëngageerde roman het middel bij uitstek was om maatschappelijke veranderingen in gang te zetten. Bertha von Suttner werd vooral beroemd met haar roman *De wapens neer!* Het boek was precies zo activistisch als de titel doet vermoeden.

Over haar leven en nalatenschap is in Nederland niet veel meer bekend, maar in Duitsland en Oostenrijk zijn straten, pleinen

en ook scholen naar haar vernoemd. Toch liet zij ook in Nederland haar sporen na. Wie was zij, wat deed zij en waarom zou dat relevant zijn in het klaslokaal? Of, zoals een van mijn leerlingen vroeg na het zien van haar foto: 'Wat is zij waard, die ouwe taart?'

Dit wordt duidelijk als Greta Noordenbos in het najaar van 2023 een Nederlandstalige biografie over haar zal publiceren. Het jaar daarop wordt hopelijk een educatief project rondom deze pacifist gelanceerd. In dit artikel alvast een klein voorproefje, maar eerst een korte analyse waarom denkers als Bertha von Suttner juist niet vaak in ons geschiedeniscurriculum voorkomen.

Interesse in oorlog

Oorlog lijkt de norm in onze geschiedensismethodes. En als de term pacifisme valt, draaien veel geschiedenisdocenten hun hoofd al weg. Niet alleen zij, maar ook leerlingen lijken meer geïnteresseerd in oorlog: de uitzonderlijke omstandigheden op het slagveld, specifieke details over wapens, uniformen, slagkracht, technische hoogstandjes, snelheid, communicatiemiddelen en strategische manoeuvres; hiervan gaat ook bij veel historici het hart sneller kloppen. In oorlogsomstandigheden is het niet alleen de heldenmoed, maar ook de vernietigende kracht zelf die fascineert.² En ook als dit niet het geval is, als er meer oog is voor de misère, de verveling, de

GEEN VREDE	NEGATIEVE VREDE	KOUDE VREDE	POSITIEVE VREDE
Direct geweld	Systemisch geweld	Cultureel geweld	
Zichtbaar en fysiek geweld Bijvoorbeeld: genocide, militair ingrijpen, burgeroorlog, bendeoorlogen, het neerslaan van protesten, martelen van gevangenen, maar ook op kleinere schaal, zoals huiselijk geweld of zelfmutilatie. Ook de overexploitatie van de planeet kan hiertoe worden gerekend.	Kwetsbaar evenwicht waarin repressie voor 'stabiliteit' zorgt, maar die makkelijk kan omslaan naar uitbarstingen van direct geweld. Bijvoorbeeld: autocratische regeringen, corruptie, ongelijkheid en stelselmatige uitsluiting in wetgeving. In het onderwijs: leerlingen en leraren wantrouwen elkaar en het zijn vooral regels die het samenwerken moeten faciliteren. Op het wereldtoneel: vredeshandhaving door externe partijen.	Een maatschappij met een onderstroom van sluimerend geweld. Racisme, seksisme en andere vormen van discriminatie en uitsluiting zijn de norm, bijvoorbeeld omdat het een traditie zou zijn of 'het leven nu eenmaal niet eerlijk is'. Schuilen in hebberigheid, revanchisme, cynisme, slachtofferschap en wij-zij-denken ontleemt de mensen de moed en compassie om te durven streven naar holistische vrede.	Een samenleving waarin doelbewust, actief en collectief gestreefd wordt naar het losweten van tegenstellingen, ongelijkheid en machtsstructuren die niet (meer) helpen in het bouwen aan het welzijn van de planeet, staten, gemeenschappen en uiteindelijk het individu. Ook: waar actief gewerkt wordt aan het wegnemen van trauma's en straffeloosheid als gevolg van eerdere conflicten. Mensenrechten zijn hier cruciaal. Smoker en Groff noemen dit 'holistische vrede'. In dit artikel gebruik ik 'duurzame vrede' om de inspanningen maar ook werking op de langere termijn te benadrukken.

uitzichtloosheid, de ontreding, de onmenselijke dilemma's, de vernedering, de uitbuiting, de verkrachtingen, de honger, het verraad en de trauma's, dan nog lijkt het wijs om je niet met pacifisme bezig te houden. Oorlogen zijn een realiteit, daar kunnen we niet omheen. Pacifisme is een defect idee, zo lijkt het. Militaire verdediging lijkt effectiever en legitiem. Het is dan ook niet verwonderlijk dat onze geschiedenisboeken vaak op de leest van opeenvolgende oorlogen zijn geschoeid.

Ook al is er vrede, er komt altijd weer een oorlog. Bovendien hebben oorlogen een vast te stellen beginpunt, vaak een duidelijk einde, ervaren we ze meestal als een waterscheiding in de tijd en fungeren ze als cesuur en hulp bij hoofdstukindelingen. Vrede komt wel aan bod, maar meestal om uit te leggen waar het mis ging. Bijvoorbeeld dat het revanchisme, ingebouwd in de Vrede van Versailles, een nog grotere wraakzucht veroorzaakt, dat Wilson zijn Congres niet meekrijgt waardoor de Volkenbond een tandeloze organisatie blijkt, dat Chamberlain tijd koopt in München, waardoor Hitler niet alleen de vinger maar ook de hele hand durft te nemen, dat de Europese Unie functioneert, maar zich ook van haar burgers vervreemdt en juist een bron van conflict lijkt, dat de blauwhelmen machteloos staan in het voorkomen van massamoord.

Dat gaandeweg de norm verschoven is, waarbij het streven naar diplomatieke oplossingen steeds professioneler wordt benaderd, zien we op deze manier makkelijk over het hoofd. Het is in de geschiedenisles prettiger om te vertellen over wat er plots veranderde dan over wat schijnbaar hetzelfde bleef. Lesgeven over het langzaam verschuiven van normen – met de lastig traceerbare incubatietijd van ideeën – is bovendien vaak nogal filosofisch of theoretisch.

Geen cool verhaal

Deze opsomming schetst redenen waarom we in het voortgezet onderwijs minder oog hebben voor maatschappelijke verbeteringen – en de vele mensen die daar dag in, dag uit voor ijveren. En zijn geschiedenisdocenten niet juist diegenen die leerlingen moeten behoeden voor het zelfgenoegzaam op het verleden neerkijken? Dat door alle tijden heen talloze mensen hebben geijverd voor de vrede is, kortom, niet direct een 'cool' verhaal.

Natuurlijk staan we stil bij vrede, ook op school. Bijvoorbeeld rondom 4 en 5 mei, met religieuze feesten of in de vredesweek in oktober. Afgelopen herfst, bij het jureren van een posterwedstrijd over vrede, sierden regenbogen, hartjes en duiven het merendeel van deze posters. Dit staat in schril contrast met de realiteit. Het geeft ook aan hoe ongearticuleerd het concept vrede vaak wordt begrepen.

'Oorlog lijkt de norm in onze methodes. En als de term pacifisme valt, draaien veel geschiedenisdocenten hun hoofd al weg'

Dat kan beter. Bovendien is het een stuk urgenter geworden om onze leerlingen over vrede te leren nadenken sinds de oorlog in Oekraïne. Dat begint met een aangescherpte definitie van de term 'pacifisme', het uitdiepen van het concept 'vrede' en het daarbij anders leren verstaan van de woorden 'weerbaarheid' en 'strijdbaarheid'.³ Meestal wordt vrede opgevat als de afwezigheid van direct geweld. Johan Galtung noemt dit 'negatieve vrede', bijvoorbeeld in de context van vredesonderhandelingen na een oorlog.⁴ Die zijn vaak moeizaam en succes op de lange termijn is geenszins verzekerd, zoals ook Frans Groot in *Kleio* (7, 2022)

toelichtte. Met de vijf vragen die hij daar stelde, introduceert hij de realistische en idealistische paradigma's. Dat is prima materiaal waarmee we met leerlingen aan de slag kunnen. Ook een continuüm (een glijdende schaal die een reikwijdte samenvat) lopend van geweld, vrede sluiten, vrede handhaven, een machtsevenwicht waarbij een 'koude vrede' heerst, systemische vrede naar uiteindelijk culturele vrede is een instrument waarmee we leerlingen kunnen helpen verbanden te zien. En waarmee ze misschien zelfs hun eigen cirkels van controle, invloed en betrokkenheid beter in het vizier krijgen.⁵ ▶

³ Kenmerkend aspect nr. 36, de historische contexten en uiteraard het historisch denken en redeneren van domein A geven voldoende redenen om dit niet (alleen) aan de docent maatschappijleer over te laten.

⁴ Johan Galtung, *Violence, Peace and Peace Research*, International Peace Research Institute, Oslo 1969, p. 30-36.

⁵ Zie: Paul Smoker en Linda Groff, 'Creating Global-Local cultures of Peace', in: *Peace and Conflict Studies Journal* (Nova Southeastern University Florida, 1996).

Bertha von Suttner in 1906. Foto: Carl Pietzner.

Vrede Verbeeld

Anne Tabak werkt aan het project *Vrede Verbeeld*, waarin Bertha von Suttner een rol speelt. Het doel is om onder andere een strip te maken over de relevantie van *De wapens neer!* voor jongeren van nu. Fondsenwerving is in volle gang. Voor meer informatie zie www.denkroutes.nl.

Positieve vrede

Het systemisch racisme dat is blootgelegd door de Black Lives Matter-beweging en het culturele seksisme dat wordt aangekaart in #metoo heeft de interesse van veel van onze leerlingen. Sociale media (en misschien ook discussies in de klas) helpen hen daarbij. Als ze snappen hoe ongelijkheid en geweld ingebakken kunnen zijn in de samenleving, is ook prima uit te leggen dat er alternatieven zijn: systemische of structurele vrede heerst waar wetten en instituties juist zijn ingesteld en worden nageleefd om discriminatie tegen te gaan. En culturele vrede ontstaat als we het niet langer normaal vinden dat de beroemdheden, rijken of machtigen 'kunnen pakken wat ze willen', inclusief seksuele onderwerping.

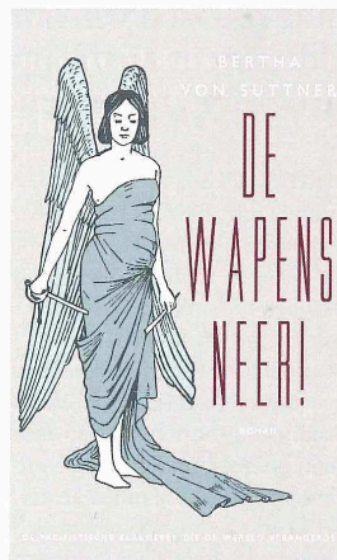
Beide soorten vrede worden door Galtung aangeduid als 'positieve vrede' en zijn dus twee aanvullende stadia in die glijdende schaal waar 'negatieve vrede' slechts een eerste en fragiele stap is. Dat deze twee vormen van vrede voorafgaan aan (en voorwaardelijk zijn voor) duurzame vrede in een gezin, op school, de werkplek, de samenleving en uiteindelijk tussen staten, is dan opeens beter te begrijpen. En ook dat economische samenwerking en een democratische cultuur – hoe feilbaar ook de politieke structuren – tegengif kunnen zijn tegen het idee dat oorlogen nu eenmaal plaatsvinden. Wel-

licht dat leerlingen zelfs ervaren dat bijdragen aan positieve vrede binnen handbereik ligt, bijvoorbeeld door racistische, homofobe of seksistische opmerkingen in hun vriendenkring niet normaal te vinden en de herkomst te bevragen. Structurele en culturele vrede vormen samen dus de belangrijke ingrediënten van duurzame vrede. En dit brengt mij tot een definitie van pacifisme waarvan hopelijk de realisten onder ons geen meel in de mond krijgen: pacifisme is het bewust en stelselmatig willen en weten te bouwen aan positieve, duurzame vrede. Geweldloosheid kan daar een onderdeel van zijn, maar is vooral een methode om onrecht aan de kaak te stellen, zoals Gandhi en Martin Luther King hebben laten zien. Het introduceren van deze begrippen en ze samen met leerlingen verkennen, geeft hun *thinking tools* in handen waarmee de samenleving beter begrepen kan worden. Het zet de woorden 'weerbaarheid' en 'strijdbaarheid' in een ander licht, net als de mogelijkheden om 'huis en haard' te verdedigen, waarover straks meer. Ook geeft het een lens om te kijken naar die langzame maatschappelijke verbeteringen die in onze geschiedenisboeken vaak onderbelicht blijven.

Bertha als hulpmiddel

Voor sommige van onze leerlingen is dit allemaal veel te soft of te abstract. Anderen verliezen zich tijdens klassendiscussies mogelijk in hun polariserend gelijk over deze thema's. Het is dan altijd fijn om een held ten tonele te kunnen voeren: een historische 'agent' die helpt om met iets meer afstand dit soort verbanden te onderzoeken en het toch een gezicht te geven. Bertha von Suttner, met haar intrigerende levensloop en bewonderenswaardige nalatenschap, kan die rol vervullen. Vooral haar boek *De wapens neer!* vormt een perfecte aanlei-

ding om veronderstellingen over oorlog en vrede te bespreken. Haar negentiende-eeuwse realiteit was namelijk extreem nationalistisch, militaristisch, vrouwonvriendelijk en vergeven van religieuze dogma's. Deze vier kenmerken vormden een schijnbaar onontwarpbare knoop van drogredenen waarmee oorlog als onvermijdbaar werd gepresenteerd, vrouwen monddood werden gemaakt, de verschrikkelijke gevolgen van militair ingrijpen werden ontkend en iedere oorlog de kiem van de volgende in zich droeg. Je zou zeggen dat we daar in de eenentwintigste eeuw bovenuit zijn gegroeid. Toch tonen de *glorification of war* in de entertainmentindustrie en vooral berichten in de media aan dat dit nog niet bepaald het geval is.

We moeten Bertha von Suttner daarom wel bewonderen om de manier waarop ze dit alles bekritiseerde. En ontrafelde! Haar min of meer autobiografische roman *De wapens neer!* leest als een *coming of age*, waarin de hoofdpersoon Martha stap voor stap korte metten maakt met geweld als norm. Opgegroeid in de militaire elite, trouwt zij uiteraard met een hoge militair. Maar als hij haar zeer jong als weduwe achterlaat, vallen de schellen van haar ogen. ►

Bertha von Suttner geeft in 1913 een lezing over vrede en de vrouwenbeweging in Nederland.

Huis en haard

Martha staat daarna op tegen haar vader de generaal als deze stelt dat vrouwen hun mond moeten houden over oorlogsvoering. Zij zijn immers nooit op het slagveld geweest. Hun lieve, mooie burgerhoofdje moeten ze maar niet breken over internationale politiek, wees liever blij dat huis en haard worden beschermd! Martha ziet dat deze houding juist een bron van geweld kan zijn en uiteindelijk huis en haard bedreigt: het Oostenrijks-Hongaarse leger bewapent zich uit voorzorg, legitimeert deze defensie met opgeklopte vijandbeelden en triggert zo een volgende oorlog. Tegen de destructie die volgt kunnen vrouwen en andere burgers zich niet verweren.

'In plaats van zich te verschuilen voor de ellende die zich ver van haar bed afspeelde, zocht zij die op en analyseerde de achtergronden'

Martha staat ook op tegen haar vrome tante die stelt dat God het nu eenmaal zo bedoeld heeft en dat het geen zin heeft om oorlog te willen uitbannen. Martha zet hier tegenover de eigen verantwoordelijkheid die ieder mens voor zijn of haar keuzes heeft. In haar ogen is oorlog mensenwerk en kunnen betrokkenen zich uiteindelijk niet verschuilen achter het bevel van hogergeplaatsten. Deze romanfiguur gooit dus heilige huisjes om, fileert de kromme redematies van fami-

Het oorspronkelijke verhaal voor het stripboek werd geschreven in het voorjaar van 2020. Vanaf 2021 werd onderstaande proef-strip gebruikt om belangstelling, samenwerking en fondsen te genereren. Het uiteindelijke stripboek *Op zoek naar Vrede. Jazzy & Bertha von Suttner* werd gepubliceerd in september 2024. Deze versie van de educatieve [toolkit](#) dateert van mei 2026.

Verder lezen

Brigitte Hamann, *Bertha von Suttner, Kämpferin für den Frieden* (Piper, 2015).

Bertha von Suttner, *De Wapens Neer! De Pacifistische klassieker die de wereld veranderde* (Bibliotheek van het Vredespaleis & Uitgeverij Orlando, 2019)

● Alfred Nobel, *Bertha von Suttner and the History of the Nobel Prize* (Kathy Loves Physics & History, YouTube, 10 mei 2019), youtu.be/hDv-Whhg5XQ.

● De website van het Bertha von Suttner Peace Institute op www.peace-institute.com.

lieden, spijkt zichzelf bij op het gebied van geschiedenis, filosofie en volkerenrecht, zoekt medestrijders en voert actie door onvermoeibaar tegen de normalisering van oorlogsvoering en ten behoeve van vrede te schrijven, te netwerken, te reizen en te spreken. Net als Bertha zelf. De stappen die zij neemt, mentaal en concreet, kunnen ook in de huidige maatschappij tot voorbeeld strekken. Zij bevond zich in een bevoorrechte positie, maar in plaats van zich te verschuilen voor de ellende die zich ver van haar bed afspeelde, zocht zij die op, observeerde hem, analyseerde de achtergronden en kon ze niet onverschillig blijven. En zo kwam het dat zij een stuwende kracht werd van een internationale vredesbeweging, pleitte voor internationale arbitrage om conflicten tussen landen aan te pakken en aanwezig was bij de twee belangrijke Haagse vredesconferenties in 1899 en 1907. De afspraken die daar werden gemaakt, resulteerden in de bouw van het Vredespaleis, nu het onderkomen van het Permanent Hof van Arbitrage, het Internationaal Gerechtshof van de Verenigde Naties, de Haagsche Academie voor Internationaal Recht en de fameuze bibliotheek van de Carnegie Stichting. Door haar jarenlange correspondentie had zij bovendien de hand in de totstandkoming van de Nobelprijs voor de Vrede. In de aangekondigde biografie zal hier een zeer boeiend hoofdstuk aan worden gewijd. Zonder al te veel weg te geven, kan nog worden vermeld dat Bertha von Suttner talrijke

boeken en artikelen publiceerde, die in vele talen verschenen, dat ze twee Amerikaanse presidenten de hand schudde, gevierd en verguisd werd en uiteindelijk geseduceerd stierf. Waarom? Omdat zeven dagen na haar overlijden de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Iets wat zij – en velen met haar – zag aankomen en toch niet kon voorkomen.

In de klas

Dit maakt haar een interessant persoon om in de klas tegen het licht te houden. Is haar erfenis futiel? Overleefden haar ideeën de vreselijke slagvelden om de vredesbouwers daarna de broodnodige, voortschrijdende inzichten te geven over hoe opnieuw aan duurzame vrede kon worden gewerkt? Hoeveel verschil kan één mens maken? Wie waren nog meer in deze context actief en wie droegen bij aan de nalatenschap van oorlogsrecht, medische voorzieningen, waarheidscommissies, verzoening en diplomatie? En in hoeverre zijn deze ideeën nu gemeengoed geworden? Het uitdiepen van deze vragen is relevant voor docenten en leerlingen wanneer zij zich oriënteren op hun positie in de toekomstige maatschappij, of wanneer zij het nieuws proberen te duiden. Waar instituties en geleidelijke normverschuivingen moeilijk te vatten zijn in de klas, kunnen wij een meer uitgewerkt en verdiept begrip van het concept vrede een gezicht geven met de moedige en intelligente doorzetter Bertha von Suttner. Die ook nog eens een levensloop had waar je zo een spetterende film over zou kunnen laten zien. ●

Liever zou ik
zelf in die tijd
willen kijken!

moOie jurken, gala's,
koetsen. kroonluchters

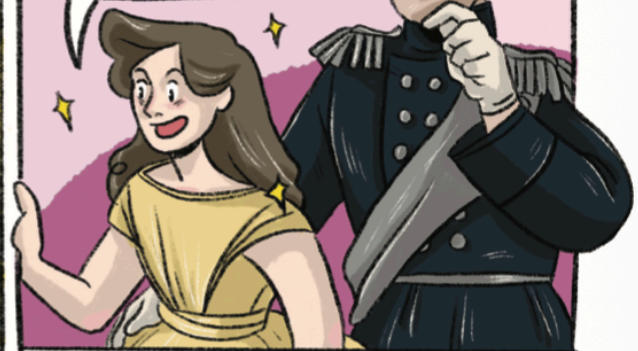
Maar ik zou wel
eens willen zien
hoe hun wereld
eruit ziet!

Ik bedoel: dat je
écht een beeld van
hun leven krijgt!

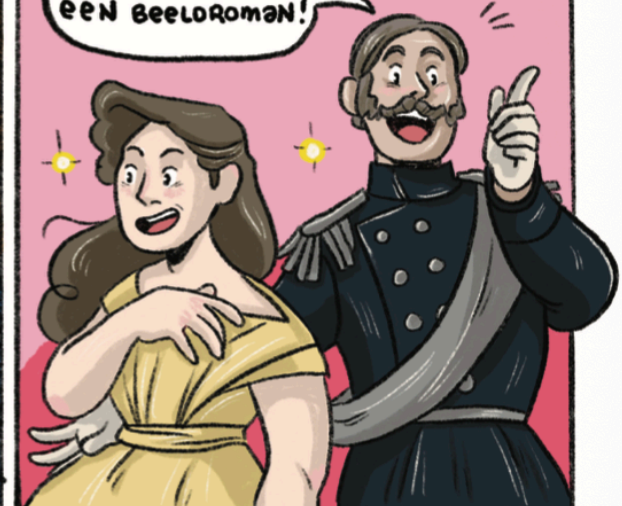
Ja! hoe ze wonen, hoe
de stad eruit ziet,
wat ze dragen, eten
en wat ze samen
met vrienden doen!

Was er maar
een strip van!

Was er maar
een beelroman!

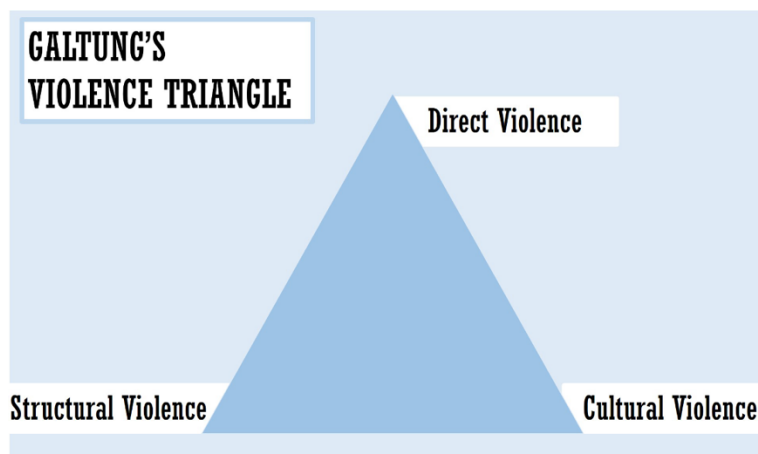

VI. Het HOE van vredeseducatie

Galtung en de Vredesmatrix

Johan Galtung, een beroemde Noorse socioloog en expert op het gebied van geweld en vrede, definieert verschillende soorten geweld: direct geweld, structureel geweld en cultureel geweld. Tegenwoordig herkennen we deze ideeën misschien als we het hebben over systemisch racisme (structureel geweld) of hoe seksisme in Nederland nog steeds aanwezig is (cultureel geweld). Galtung beschouwt zelfs armoede als een vorm van geweld. In deze video legt hij de basisprincipes uit:

Short video of Johann Galtung explaining his concepts of violence. Professor Espinoza. YouTube, 26 February 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=QPugNKYwAAc&t=12s>

Hij gebruikt ook het concept 'negatieve vrede', waarbij direct geweld afwezig is, maar cultureel en structureel geweld onder de oppervlakte voortwoekeren, zodat dit gemakkelijk kan leiden tot een uitbarsting van direct geweld. Met dit concept in gedachten kan men zien dat wanneer we de twee minder zichtbare vormen van geweld hun gang laten gaan, we kunnen spreken van verwaarlozing: de vrede wordt niet goed opgebouwd of onderhouden.

Het tegenovergestelde van negatieve vrede is positieve vrede. Tegenwoordig noemen veel mensen dit liever 'duurzame vrede'. Niet alleen omdat het langer houdbaar is, maar ook om uitdrukking te geven aan het idee dat alleen natuur-inclusieve vrede de mensheid op de langere termijn zal helpen. Maar hoe komen we daar?

	A	B	C	D	E
	DIRECT GEWELD	NEGATIEVE VREDE	Er is geen zichtbare strijd maar structureel en cultureel geweld schuilen onder de oppervlakte in de vorm van ongelijkheid en discriminerende regelen wetgeving.	Structureel geweld is aangepakt, maar er is nog steeds sprake van cultureel geweld dat tot de andere twee soorten geweld kan leiden	POSITIEVE VREDE
		Tegenstanders in een conflict zijn even sterk maar staan nog steeds vijandig tegenover elkaar. De situatie kan op elk moment weer in direct geweld omslaan.			We zijn het culturele geweld voorbij. Conflicten komen voor, maar we zijn bij machte deze zonder geweld op te lossen.
1	Oorlog met de planeet	1B	1C	1D	Vrede met de planeet
2	Oorlog op mondiale, internationale schaal	2B	2C	2D	Vrede op mondiale, internationale schaal
3	Oorlog tussen twee landen	3B	3C	3D	Vrede tussen twee landen
4	Burgeroorlog (oorlog binnen een land)	4B	4C	4D	Vrede binnen een land
5	Oorlog in regio's, steden, buurten	5B	5C	5D	Vrede in regio's, steden, buurten
6	Oorlog op werkplekken en scholen	6B	6C	6D	Vrede op de werkvloer en op school
7	Oorlog in de natuur tussen mensen en planten, dieren in het wild, vee en huisdieren	7B	7C	7D	Vrede in de natuur <i>tussen mensen en planten, dieren in het wild, vee en huisdieren</i>
8	Oorlog in gezinnen en families <i>tussen generaties, tussen ouders en kinderen en tussen broers en zussen</i>	8B	8C	8D	Vrede in gezinnen en families <i>tussen generaties, tussen ouders en kinderen en tussen broers en zussen</i>
9	Oorlog in relaties <i>tussen partners en vrienden</i>	9B	9C	9D	Vrede in relaties <i>tussen partners en vrienden</i>
10	Oorlog met jezelf <i>vijandigheid tegen je eigen lichaam, emoties, denken en ziel</i>	10B	10C	10D	Vrede met jezelf <i>innerlijke vrede met je eigen lichaam, emoties, denken en ziel</i>

De vredesmatrix

We ontwierpen deze vredesmatrix samen met leerlingen van de Internationale School The Hague en het Bertha-von-Suttner Gymnasium in Oberhausen.

We baseerden het op de concepten van Galtung zoals hierboven geïntroduceerd en op figuur 2 in het artikel uit 1996 van Paul Smoker en Linda Groff over 'Global-Local' Cultures of Peace:

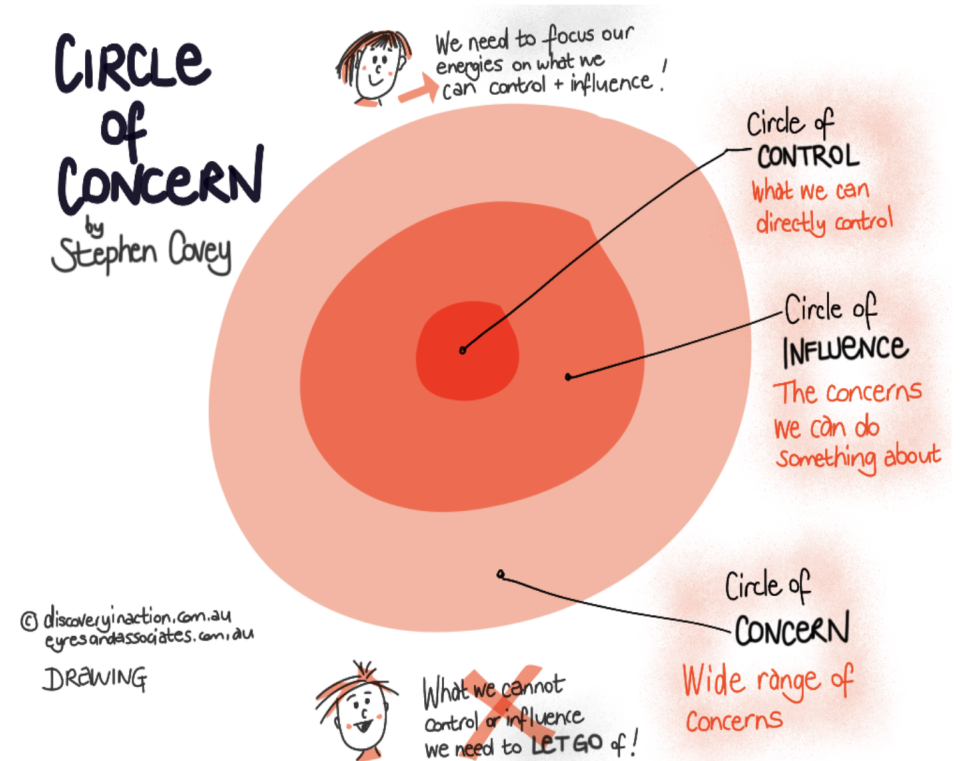
<https://www3.gmu.edu/programs/icar/pcs/smoker.htm?gmuw-rd=sm&gmuw-rdm=ht>

De Vredesmatrix bleek een zeer verhelderend model voor leerlingen.

Werkblad 10 in deze educatieve toolkit geeft verschillende situaties weer die ze kunnen verbinden met een 'veld' in de matrix. Dit is een manier om dit model te verkennen. Een andere manier is om de leerlingen te vragen tweetallen te vormen, één rij te kiezen en samen kleine tekeningen te maken van de verschillende fasen richting positieve vrede (zie werkblad 28).

De reden waarom dit model de leerlingen 'in hun kracht' zet is omdat het de actieradius waarin ze een verschil kunnen maken verbindt met het omliggende terrein, waar hun zorgen, mogelijk angsten en gevoel van machteloosheid zich bevinden. Het helpt hen in te zien dat hun inspanningen binnen hun 'circle of control' niet naïef of nutteloos zijn,

omdat ze aansluiten op andere domeinen van onze gedeelde planeet. Het visualiseert dat het de moeite waard is om aan te dringen op vreedzamere normen en dat, zodra een samenleving de weg naar een meer vreedzame cultuur heeft weten te vinden, ook onderhoud broodnodig is.

[Source of picture](#)

Hoewel de mensheid misschien nooit overal op aarde, permanente volledige positieve vrede zal bereiken binnen alle domeinen van het menselijk bestaan, laat dit model ook zien hoe het verbeelden van die ideale situatie een inspiratie kan zijn om ernaar te (blijven) streven. Dit is idealisme.

VII. Verankering van vredeseducatie in jullie school: Een verdere *grassroot* verkenning

Inleiding

Wanneer er zich een nieuwe trend voordoet in het onderwijsveld, is de kans groot dat leraren of schoolleiders erover lezen, cursussen aangeboden krijgen of er misschien over praten tijdens vergaderingen: 'Moeten we hier iets mee?' Vaak voelt het als een extra last omdat je alle andere verplichtingen die de school heeft niet zomaar kunt loslaten.

Vooral als je geen zeggenschap over dit soort beslissingen hebt, of nieuwe benaderingen van bovenaf worden geïntroduceerd, voelt het alsof het je wordt opgelegd, soms zelfs op een dwingende manier. Dit draagt niet bij aan de vrede.

Daarom stellen wij liever een meer *grassroot*-aanpak voor. Als jij als leraar of schoolleiding vindt dat vredeseducatie belangrijk is voor de toekomst, de vaardigheden die je leerlingen moeten hebben en voor de cultuur van je school, dan willen we je uitnodigen om twee dingen te doen:

1. Praat erover met je collega's, leerlingen, ouders en andere belanghebbenden en *ga uit van expertise!*
2. Verken deze expertise door gebruik te maken van een kwalitatieve onderzoeksmethode, bijvoorbeeld door elkaar te interviewen en zo 'in kaart te brengen' welke goede praktijken bij jullie op school aanwezig zijn.

Narratieve evaluatie

Onderstaande voorgestelde interviewvragen en manier van 'mapping' zijn uitgetoetst en van grote waarde gebleken op de International School of The Haag (voorjaar 2024). Het was gebaseerd op de werkwijze van Jan Durk Tuinier van Stichting Vredeseducatie, toegepast in de scholengemeenschap Pantarijn in Wageningen.

Dit zijn de stappen om aan de slag te gaan:

- 1) Je praat met je collega's bij de koffieautomaat of in een andere informele setting.
- 2) Je vertelt hen dat je vredeseducatie belangrijk vindt, maar dat je hun mening daarover wilt horen. Je denkt namelijk dat ze, gezien hun rol, eigenlijk al behoorlijk wat ervaring hebben. Je collega zegt misschien dat ze zich helemaal geen expert voelen, maar denk er eens over na: praten over literatuur, aan leerlingen de spelregels uitleggen tijdens gym, de leerlingen helpen een plek te vinden om vrijwilligerswerk te doen, mentor of conector zijn die ingrijpt bij conflicten of grensoverschrijdend gedrag Is dat niet allemaal een begin van vredeseducatie?
- 3) Het gaat dus vooral om het kijken door een specifieke lens en het waarderen van de goede dingen die al gebeuren. De volgende stappen zijn het erkennen van de verschillende perspectieven en soorten expertise. En als je het gevoel hebt dat het beter kan en er dingen ontbreken? Breng dan samen die hiaten in kaart!
- 4) Als je gesprekspartner erkent dat ze er best iets over vredeseducatie te melden hebben, nodig dan die collega's uit om - niet langer dan een gemiddeld lesuur - hierover door te praten. Ter geruststelling kun vooraf meer informatie geven, bijvoorbeeld de punten in de blauwe tekst hieronder. Bewaar de eigenlijke interview-vragen bij voorkeur voor als je echt de gelegenheid hebt voor een gesprek. Er schuilt namelijk veel waarde in de daadwerkelijke ontmoeting, het samen dingen bespreken en uitwisselen en de openheid daarin.
- 5) Zorg ervoor dat jullie samen echt even tijd en ruimte hebben en niet onderbroken worden door andere dingen, mensen of verplichtingen.
- 6) Maak een audio-opname (bijvoorbeeld op je telefoon) en weet dat het ongeveer twee keer zo lang duurt om de gesproken tekst in geschreven tekst om te zetten.
- 7) Laat de tekst(en) eerst door je gesprekspartner(s) lezen. Zijn ze er blij mee en herkennen ze wat er gezegd was? Vraag hen dan of je de uitkomsten ook aan de schoolleiding mag presenteren. Vertel hen dat dit in de context van meer interviews zal zijn.

- 8) Voor het management is het nuttig om de resultaten per vraag gepresenteerd te krijgen. Je zal ontdekken dat een schoolpsycholoog een heel ander idee kan hebben over hoe vredeseducatie eruit zou kunnen zien dan bijvoorbeeld een geschiedenisleraar die geacht wordt leerlingen te scholen over gewelddadige conflicten in het verleden.
- 9) De vraag is natuurlijk wat de school doet met een dergelijke analyse. Het zou het startpunt van meer doelgerichte en expliciete vredeseducatie kunnen zijn.

Disclaimer:

- De twee onderstaande blauwe tabellen zijn gebaseerd op wat er in 2023-2024 werd gedaan op de Internationale School The Hague. Het is zeer waarschijnlijk dat jouw school andere 'bouwstenen' heeft voor vredeseducatie. Of dat zelfs het tegenovergestelde gebeurt.
- Bijvoorbeeld: draagt vliegen naar Barcelona bij aan de vrede? Krijgen leerlingen tijdens schoolreisjes de kans om echt mensen uit een andere cultuur te ontmoeten of blijft het bij 'aapjes kijken'? Wat is eigenlijk het schoolbeleid wat betreft CO2-uitstoot en schoolreizen (trein, bus, boot)?
- Pas deze 'kaarten' dus naar jullie situatie aan.

Mogelijke introductie-email om vooraf te versturen aan de geïnterviewde:

* Context van het interview: we proberen een dwarsdoorsnede te krijgen, expertise in kaart te brengen, verwachtingen, meningen, mogelijkheden en ook de goede dingen die al gebeuren.

* Doel van het project als geheel: vredeseducatie zichtbaarder en doelgerichter maken.

* Wij zouden ernaar kunnen streven om vredeseducatie integraal aan te pakken, dus in te bedden in zowel de schoolcultuur, mentorprogramma als het kern-curriculum en naschoolse activiteiten. En te zoeken naar dwarsverbanden die onderling versterkend werken.

* Je ziet waarschijnlijk dat de 10 vragen met een SWOT-analyse in gedachten zijn opgezet. (SW = Q3 / OT = Q7+8)

* Ook al ben je een van de vele en verschillende mensen in de organisatie die we zullen interviewen, de uitkomsten zijn misschien niet alomvattend. Wij beschouwen dit meer als een verkenning.

* Wij beschouwen jou als een van de experts op (aspecten van) het onderwerp of je speelt een cruciale rol in de school, dus jouw inzichten zijn zeer waardevol voor vredeseducatie.

DE VRAGEN

Vraag 1: Wat zijn je eerste gedachten bij het horen van het concept 'vredeseducatie'?

Vraag 2: Welke ervaringen heb je in het verleden over dit onderwerp opgedaan?

Vraag 3: Wat denkt je dat de school momenteel doet (of niet doet) op dit gebied?

Vraag 4: Gaat het vooral om een pedagogische of een vak-gerelateerde aanpak?

Vraag 5: Waar zou je, gezien jouw rol op school, een verschil kunnen maken?
En wat doe je al?

Vraag 6: Kun je met behulp van dit overzicht (zie hieronder, je hoeft trouwens niets in te vullen) vertellen wat je denkt dat er gebeurt – of zou moeten gebeuren?

En hoe is de verdeling van deze activiteiten over de jaargroepen?
Is dat hoe het zou moeten zijn?

Vraag 7: Welke *indicatoren* vertellen ons dat we de juiste dingen op de juiste manier doen? Dus: hoe ziet vredeseducatie er op een doordeweekse dag uit?

Vraag 8: Wat zijn hierin kansen? En wat kunnen valkuilen zijn?

Vraag 9: Welke vraag stond (nog) niet in dit interview en wilde je toch beantwoorden?

Vraag 10: Met wie moet ik volgens jou ook zeker gaan praten?

CURRICULUM

	Y7	Y8	Y9	Y10	Y11	Y12	Y13
Physical Health Education							
Language acquisition							
Language and Literature							
Arts: Visual Arts							
Arts: Theater							
Arts: Music							
Design: product design							
Design: Digital design							
Mathematics							
Science: Biology							
Science: Physics							
Science: Chemistry							
Science: Environmental Systems and Societies							
Individuals and societies: Geography							
Individuals and societies: History							
Individuals and societies: Psychology							
Individuals and societies: Business Management							
Individuals and societies: Economy							
Individuals and societies: Global Politics							
Theory of Knowledge (TOK)							
Interdisciplinary Units (IDUs)							
Other options?							

VIII. Antwoorden en andere nuttige informatie voor docenten

Antwoorden op kijkvragen in werkblad 6

John Green. *War & Human Nature*. *Crash Course World History 204*. *Crash Course*. YouTube, 31 July 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=2NlggS47m5k>

Q1	0:20	The 'Me-from-the-past' is stating: "That is all history is: a series of wars". What reason does Mr. Green give for this misconception?	Because many history classes are organized that way.
Q2	1:15	Why is the question "Is making war part of human nature?" easier to answer than the question in the title of this worksheet?	Because it might be <u>a part</u> of human nature but that doesn't mean it <u>IS</u> human nature.
Q3	1:50	These complicated questions are simplified by thinking in opposites. Which two philosophers are mentioned here?	Hobbes & Rousseau
Q4	3:40	The <i>Thought Bubble</i> ends with the sentence: "Well ... It might be evolution". What is mentioned as 'an innate trade in humans'? And how is this different to war?	Aggression - does not have to mean someone dies...
Q5	5:00	Mr. Green uses a classic reasoning why humans are competitive and thus 'need' to fight: Something is scarce and so you have to steal it from the other. What are the two scarce things he is mentioning?	Food & sex
Q6		What are other (and on the longer term more effective) ways to make sure you get enough from both?	Grow food Love your partner(s)
Q7	6:25	What is meant by 'fighting has a tendency to breed more fighting' and 'the cycle of violence'?	Killing is causing damaged people and collective trauma. With this, people can easily step into the pitfall of retaliation: "Like, you kill my friend, it makes it more likely that I'm going to kill you."
Q8	7:30	The video is quoting an author about soldiers in the Vietnam war: "There is a deep savage joy in destruction" and "It gets the adrenaline pumping". What other ways (less damaging for society and other civilians) can be used for that?	Sport Adventurous thinks like bungy jumping

Q9		<p>Other reasons to fight are given:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fighting out of loyalty for other soldiers - Use violence to protect someone against intended or implied violence. <p>What could be ways to avoid being in such situations in the first place?</p>	<p>Protecting your comrades from going to war.</p> <p>Make sure you do not add to violence, so you free yourself from it instead of getting tangled into it.</p>
Q10	9:05	At this point, the video comes with a reason why we might want to search for a biological explanation for war.	It seems to be a nicer idea compared to that some humans just take pleasure in fighting for its own sake.
Q11	9:50	But what seems to be the problem with giving biological explanations for war?	<p>It can lead to a fatalistic conclusion that war is inevitable.</p> <p>It might overlook that human choices go far beyond just food and sex and very often – and with much effort – they choose to break from that cycle of violence.</p>

John Green. *Nonviolence and Peace Movements: Crash Course World History 228*. *Crash Course*. YouTube, 13 Mar 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=eP-mv5ljFzY>

Q12	0:15	Why does non-violence protest sadly often not mean that no one gets killed?	Peaceful, non-violent protest is often just peaceful on the one side. The other side might use violence even so.
Q13	0:30	Why is it easy to assume that humans are naturally violent and prone to warfare?	In recent human history, especially during the 20th century, the two world wars and many other nasty large-scale and destructive wars and genocides happened.
Q14	0:45	What speaks against this assumption?	<p>20th century had an incredible number of peace, non-violence, and anti-war movements.</p> <p>What makes the 20th century unique in history is that Gandhi wasn't unique.</p>
Q15	2:15	What was the connection between Tolstoy and Gandhi?	<p>In 1908, Tolstoy wrote "A Letter to a Hindu" to Mohandas Gandhi, in which he explained that Indians needed to confront British imperialism with love and non-violence.</p> <p>Gandhi not only read that letter, he also published it in his South African newspaper "Indian Opinion" in 1909.</p> <p>And Tolstoy's ideas in this correspondence with Gandhi marked the beginning of an informal</p>

			dialogue between the advocates of non-violence from around the world that spanned the 20th century.
Q16	2:40	What was the connection between Gandhi and the Jain community?	<p>Gandhi grew up in the Gujarat region of India where there's a sizable Jain community.</p> <p>And through the Jain monks Gandhi was exposed to the idea of Ahimsa: non-violence or non-injury to life.</p>
Q17	3:40	What do the concepts "Ahimsa" and "Satyagraha" mean?	<p>Ahimsa = non-violence or non-injury to life</p> <p>Satyagraha = adherence to truth</p>
Q18	4:00	<p>One of the most famous campaigns Gandhi launches is the Salt March. Use the WH-questions to summarize what happened: What, When, Where, Why, Who</p> <p>(you might need to find additional information on the internet)</p>	<p>What: A foot march of 240 miles / 24 days</p> <p>When: 1930, almost for two months</p> <p>Where: From Gandhi's home Sabermati (in Ahmadabad, Gujarat) to Dandi, a city on the coast</p> <p>Why: The British rule (raj) had placed taxes on salt, and since salt is necessary to live, Gandhi saw these laws as a perfect example of how British despotism affected all Indians.</p> <p>Who: First Gandhi and followers. As an effect, millions of Indians began their own protests against the salt law.</p> <p>It got massive media attention worldwide. It affected the British rule severely.</p>
Q19		What does the concept 'civil disobedience' mean and what effect had it in the case of the Salt March?	<p>Civil disobedience means: refusal to obey governmental demands or commands especially as a non-violent and usually collective means of forcing concessions from the government.</p> <p>This March quickly gathered media attention from around the world.</p> <p>As civil disobedience spread across India, the British began to arrest people and the</p>

			<p>international media focused even more on the protests and popular opinion began to see British rule as unjust.</p> <p>By refusing to meet violent British rule with violence of his own and highlighting the injustice of British rule, Gandhi was able to use non-violence as an effective tool in undermining the colonial regime on the longer term.</p>
Q20	5:15-9:20	What other examples are listed in this video where non-violence was used as an approach?	<p>1900: Phan Chu Trinh, Vietnam</p> <p>1919-1922: Egyptian boycott of British goods</p> <p>1914: USA: A.J. Musty, Kirby Page, Dorothy Day (FOR = Fellowship of Reconciliation)</p> <p>1925: Richard Gregg: "The Power of Nonviolence"</p> <p>1937: The huge mural painting Guernica by Pablo Picasso to protest against Franco's bombing of that city</p> <p>1943: Rosenstrasse protest against Nazis</p> <p>During WW2 – 1948: Bayard Rustin protesting against racism in US army + imperialism Bayard Rustin taught Martin Luther King Jr + Civil Rights Movement about non-violent tactics</p> <p>1968: Alexander Dubcek, the Czech Communist Party's first secretary, began a series of reforms to communist rule in Czechoslovakia in January 1968 that would become known as the Prague Spring.</p> <p>1969 two Czech students burned themselves to death in a Prague square to protest the Soviet occupation</p>
Q21	6:25	What is a 'conscientious objector'?	A person who is opposed to serving in the armed forces and/or bearing arms on the grounds of moral or religious principles.

Q22	9:20	What is the quote from Martin Luther King after he visited India?	[He was] “more convinced than ever before that the method of nonviolent resistance is the most potent weapon available to oppressed people in their struggle for justice and human dignity.”
Q23	10:35	What is the title of the book published by Gene Sharp and how was it influential after the year 2000?	“Politics of Nonviolent Action” It was reportedly read by a lot of the original protesters in the Arab Spring of 2011
Q24	11:20	Why are wars still so appealing to historians?	Wars are traumatic and they have relatively straightforward narratives that allow us to focus on human dramas.
Q25	11:40	What makes it according to Mr. Green hard to remember that most people live under peaceful regimes?	Because the news focuses mostly on death and destruction (so it can be hard to remember that more people are living under peaceful regimes than ever before and that, at least between nations, inequality and injustice are diminishing).
Q26	11:30-11:50	What is a conclusion John Green ends this video with?	That the 20th century - while it featured intensely destructive wars - was by many measures the least violent century ever. And that the nonviolent struggles against oppression in the 20th century have been just as dramatic as it has borne fruit - not just in the US and India. “The stories, as usual, are complicated. So the next time we think about the 20th century merely as a century of war and genocide and nuclear weapons we need to remind ourselves that it was also a century in which hundreds of millions of people emerged from poverty and fewer people died as a result of violence.”

Antwoord over de 'targets' van SDG 16 in werkblad 9

16.1	G	Verminder overal geweld en de daarmee samenhangende sterftcijfers
16.2	E	Een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en van alle vormen van geweld tegen en het martelen van kinderen
16.3	D	De rechtsregels bevorderen op nationaal en internationaal niveau en gelijke toegang tot het rechtssysteem voor iedereen garanderen
16.4	A	Georganiseerde misdaad bestrijden, de daarmee samenhangende illegale wapenhandel en geldstromen
16.5	I	Een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen
16.6	B	Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instellingen ontwikkelen op alle niveaus
16.7	C	Ontvankelijke, inclusieve, participatieve en representatieve besluitvorming op alle niveaus garanderen
16.8	H	Verruimen en versterken van de participatie van de ontwikkelingslanden in de instellingen van mondiaal bestuur
16.9	F	Tegen 2030 een wettelijke identiteit voorzien voor iedereen, met inbegrip van geboorteregistratie

16.A: Versterken van de relevante nationale instellingen, ook via internationale samenwerking, voor het opbouwen van capaciteit op alle niveaus, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden, om geweld te voorkomen en terrorisme en misdaad te bestrijden

16.B: Bevorderen en afdwingen van niet-discriminerende wetten en beleidslijnen voor duurzame ontwikkeling

Of:

A	16.4	Georganiseerde misdaad bestrijden, de daarmee samenhangende illegale wapenhandel en geldstromen
B	16.6	Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instellingen ontwikkelen op alle niveaus
C	16.7	Ontvankelijke, inclusieve, participatieve en representatieve besluitvorming op alle niveaus garanderen
D	16.3	De rechtsregels bevorderen op nationaal en internationaal niveau en gelijke toegang tot het rechtssysteem voor iedereen garanderen
E	16.2	Een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en van alle vormen van geweld tegen en het martelen van kinderen
F	16.9	Tegen 2030 een wettelijke identiteit voorzien voor iedereen, met inbegrip van geboorteregistratie
G	16.1	Verminder overal geweld en de daarmee samenhangende sterftcijfers
H	16.8	Verruimen en versterken van de participatie van de ontwikkelingslanden in de instellingen van mondiaal bestuur
I	16.5	Een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen

Antwoorden over de locaties van uitspraken in de Vredesmatrix, werkblad 10

1. Onvoorwaardelijke eigenliefde, jezelf zien als een deel van de mensheid, de planeet en het universum en daar moed en energie uit putten.	10E
2. Het opzettelijk beschadigen van je eigen lijf, bijvoorbeeld door snijden of met een eetstoornis.	10A
3. Je weet dat je een gezond lichaam nodig hebt en dus eet je best gezond, maar je gunt jezelf geen tijd om echt te herstellen na een ziekte.	10C
4. Wij mensen buiten de planeet uit in een strijd om essentiële hulpbronnen. Uit angst voor tekorten zoeken we naar andere planeten en manen om verder gaan met deze over-exploitatie.	1A
5. We proberen de luchtvervuiling terug te dringen, maar willen de luxe van vliegvakanties niet opgeven.	1B
6. Mensen beseffen dat ze deel uitmaken van de natuur – en volledig afhankelijk zijn van het welzijn daarvan – en gedragen zich ook zo. Dit betekent dat de landbouw regeneratief is, dieren niet worden gevangengezet, het gebruik van water in balans is met de seizoenen en giftige chemicaliën verboden zijn.	1E
7. De Verenigde Naties treden op als een soort ‘wereldregering’ en wanneer staten in strijd met hun resoluties handelen, kunnen zij hun leger sturen om het geweld te stoppen.	3C
8. De inwoners van land X maken de inwoners van hun buurland Y belachelijk, omdat zij minder rijk zijn.	3D
9. Inwoners van twee landen spreken dezelfde taal, er wordt over de grens getrouwd en de economie is afhankelijk van een levendige uitwisseling, die wordt gedreven door eerlijkheid en gelijkheid. Toch willen ze niet opgaan in één groter land, omdat er een verschil in religie is dat ze niet willen opgeven.	4D/E
10. Openbare bibliotheken, openbare scholen en openbare ruimtes – allemaal betaald met belastinggeld – zijn voor iedereen toegankelijk, zodat ieder lid van de samenleving zich naar eigen vermogen kan ontwikkelen.	5D/E
11. Over het algemeen handhaven de politie en andere autoriteiten de orde. De wijken waar de bendes ‘regeren’ zijn niet toegankelijk voor buitenstaanders, maar de bendes vormen geen bedreiging voor de burgers in andere delen van de stad.	6B
12. Op school en op sociale platforms wordt pesten als normaal gezien. Mensen plaatsen berichten die opzettelijk schadelijk en aanstootgevend zijn.	6B
13. De industriële veehouderij om dierlijke eiwitten voor menselijke consumptie te ‘produceren’ veroorzaakt extreem lijden voor miljoenen koeien, varkens, schapen, geiten en kippen.	7A
14. Een kind vindt het grappig om op zoveel mogelijk mieren dood te trappen.	7A
15. Wanneer je volledig in sync bent met de natuur om je heen.	8E
16. Iemand van een andere generatie ‘suffe puber’ of ‘boomer’ noemen en hen daarom niet echt serieus nemen.	8D
17. Het besef dat we allemaal ooit kinderen waren en dat we allemaal oud hopen te worden, waarbij we de wijsheid herkennen die in elke levensfase aanwezig is.	8E

Antwoorden over de tijdlijn van de Alabama-case, werkblad 11

C	Begin van de Amerikaanse Burgeroorlog: Zuidelijke Staten vechten tegen Noordelijke Staten. Kaperschepen maken deel uit van de oorlogvoering op zee.	1861
B	Britse scheepswerven bouwen de <i>Alabama</i> , een van de schepen die noordelijke koopvaardij schepen aanvielen en enorme schade aanrichtten.	1862
D	De noordelijke staten hebben gewonnen. Ze klagen bij Groot-Brittannië over de schade veroorzaakt door de <i>Alabama</i> en andere in Groot-Brittannië gebouwde schepen. Het zorgt voor veel spanning tussen de twee landen.	1865
E	De VS en Groot-Brittannië komen overeen het probleem op te lossen door een groep internationale rechters te vragen wie gelijk heeft.	1871
A	Rechters uit vijf landen komen in Genève bijeen en besluiten dat Groot-Brittannië de VS 15,5 miljoen dollar in goud moet betalen voor de schade veroorzaakt door de <i>Alabama</i> en andere schepen.	1872
F	Deze succesvolle arbitrage laat de wereld zien dat internationale geschillen zonder oorlog kunnen worden opgelost, en moedigt andere landen aan om gebruik te maken van arbitrage. De <i>Alabama-claims</i> vormden een keerpunt in de geschiedenis van het internationaal recht.	

Vorbereiding door de docent van activiteiten in werkblad 13

Taak 4: klassikale bespreking: verzoeken van het ene land aan het andere

- We doen alsof er twee oorlogvoerende landen in het lokaal zijn.
- Wijs de drie tafelgroepen aan de linkerkant van het lokaal aan als groep 1–3.
- De andere helft vormt groep 4–6.
- Vraag hen om als tafelgroep na te denken over wat zij nodig zouden hebben van de tafelgroepen aan de andere kant van het lokaal ('het andere land'). Ze moeten dit kunnen onderbouwen.
- Geef om de beurt de groepen de gelegenheid om de verzoeken naar voren te brengen.
- Let op wanneer deze overgaan in beschuldigingen. Als dit gebeurt, maak de leerlingen hierop attent.
- Sluit af met een plenaire vraag: hoe lang denken jullie dat de 'nasleep van een oorlog' kan duren?

Taak 6: bespreking in tafelgroepen: verzoeken van de ene persoon aan de andere

- Elke tafelgroep is nu een getraumatiseerde gemeenschap.
- Wijs per groepslid aan wie welk nummer krijgt.
- Ieder persoon denkt na over wat hij/zij nodig heeft van de ander.
- Ze kunnen om de beurt hun verzoek uitspreken.

Aanvullende aanwijzingen voor docenten:

Naoorlogse herstelprocessen zijn veelzijdig en complex, niet alleen op mondiaal en nationaal niveau, maar ook op het niveau van gemeenschappen:

- Herstelbetalingen kunnen onderdeel zijn van vredesakkoorden
- Oorlogsmisdadigers moeten uit de samenleving worden verwijderd en berecht
- Ontheemden moeten weer naar huis worden gebracht
- Ontwapening moet onderdeel zijn van vredesopbouw
- Gemilitariseerde mannelijkheid moet worden afgebroken
- Getraumatiseerde slachtoffers (burgers en veteranen) moeten gehoord worden
- Victim blaming moet expliciet worden benoemd en veroordeeld
- Herdenking moet constructief zijn (en geen wrok oproepen), en bij voorkeur op termijn samen met de voormalige vijand plaatsvinden
- Slachtoffers en daders moeten elkaar ontmoeten en openlijk spreken over hun pijn (waarheidscommissies, verzoening)
- Daders moeten hun weg terugvinden in de samenleving (waarschijnlijk via herstelrecht en re-integratie)

Vorbereitung durch die dozent van activiteiten in werkblad 19

Vorbereitung voor taak 1: Om de leerlingen mentaal op te warmen kan je onderstaande *feel-good* afbeeldingen over de waarde van lezen laten zien:

READING IS GOOD FOR YOU

On average, readers have better:

- Physical Health
- Empathy
- Mental Health

Did You Know? Reading Books...

- Sharpens your brain
- Expands your vocabulary
- Prevents memory loss
- Improves concentration
- Better your writing skills
- Builds a critical mind
- Increases empathy
- Can be contagious

#boekquote

READING IS AN EXERCISE IN EMPATHY; AN EXERCISE IN WALKING IN SOMEONE ELSE'S SHOES FOR A WHILE

~ Malorie Blackman

Vorbereiden voor taak 2

1. Zorg er vooraf voor dat er voldoende ruimte is op een muur, raam, deur of whiteboard.
2. Zorg ervoor dat de studenten groepen vormen die groot genoeg zijn om hen zeker genoeg te laten voelen om met antwoorden te komen, maar niet zo groot dat mensen te veel achteroverleunen.
3. Verdeel de vragen en drie verschillende kleuren post-its +
Let op: geef de groepen elk iets andere vragen:
 - **Wat maakt een goed verhaal?**
 - **Wat zijn de kenmerken van literatuur?**
 - **Wat maakt een goed boek?**
4. Nadat de studenten hun antwoorden hebben gedeeld, vergeleken en eventueel op de muur hebben geclusterd in categorieën, geef je nu elk tweetal een vierde kleur post-its en stel je de volgende vraag:

Kunnen stripboeken en graphic novels kunst en/of literatuur zijn?

Onderbouw je antwoord met een voorbeeld.

(Binnen deze activiteit beschouwen we literatuur als een van de kunstvormen.)

5. Vraag de studenten om hun antwoord opnieuw te rangschikken op een schaal van 'helemaal niet' tot 'echt well' terwijl ze deze op de muur plakken.
6. Bij het afronden van deze activiteit kun je enkele voorbeelden van onderstaande stripverhalen laten zien. Of andere voorbeelden die je zelf interessant vindt.
7. Eventueel kun je bovenstaande activiteit (bij 5) herhalen (gebruik een vijfde kleur voor de post-its) met de vraag: 'Kunnen boeken en stripverhalen de wereld verbeteren?'

Antwoorden over waarin Bertha von Suttner zelf verantwoordelijkheid kon nemen, werkblad 21

Taak 3:

LEGENDA:

o Verschijnselen uit de periode 1843-1914

o Omstandigheden waarin Bertha von Suttner leefde

o Haar persoonlijke keuzes

1. Een rijke en jonge baron werd verliefd op haar

2. De industriële revolutie maakte reizen met de trein dor heel Europa mogelijk

3. Ze vroeg Alfred Nobel om haar reizen naar vredesconferenties te financieren

4. Oostenrijk was een militaristische samenleving

5. Er heerste een algemeen geloof in sociale vooruitgang

6. Bertha's vader was een generaal

7. De economische en politieke macht van de adel werd minder

8. Bertha heeft de inhoud of titel van haar roman niet veranderd toen dit haar werd geadviseerd.

9. Ze richtte de Oostenrijkse Vredesvereniging op

10. Haar boek 'De wapens neer!' werd een groot succes

11. Haar operacarrière mislukte vanwege faalangst

12. In de 19e eeuw waren er strenge gender- en klasse-gebaseerde verwachtingen

13. Ze trouwde met Arthur von Suttner

14. Er was een snelle communicatie en uitwisseling van ideeën mogelijk via telegraaf, pamfletten en tijdschriften

15. Ze besloot over oorlog te gaan schrijven

16. Ze maakte de gevolgen van de Turks-Russische oorlog mee

17. Vanaf jonge leeftijd had zij toegang tot de bibliotheek van haar voogd

18. Ze had geen kinderen

19. Ze bleef schrijven met veel vrienden die ze in haar jeugd ontmoette

20. Ze leerde zingen en piano spelen

21. Ze vertrok naar Parijs en ontmoette Alfred Nobel in 1876

22. Ze werd geboren in Oostenrijk-Hongarije

23. Ze las veel boeken over sociale verandering en hoe je naar vrede kunt streven

24. Ze behoorde tot de hogere klasse, maar werd niet volledig geaccepteerd door de adel

25. Begon met schrijven voor de kost terwijl ze in Georgië woonde

26. De opkomst van de parlementaire democratie

27. Haar nichtje liet haar kennismaken met het schrijven van verhalen

28. Haar moeder besteedde al hun spaargeld aan gokken

29. De feministische beweging riep op tot vrouwenkiesrecht

30. Ze las veel boeken in de talen Duits, Frans, Italiaans en Engels

31. De vredesbeweging werd opgericht in Europa en de VS

32. Er was een nieuwe elite van zeer rijke industriële ondernemers

33. Samen met Arthur vertrok ze naar Georgië

34. Ze was geliefd bij de dochters van de familie Von Suttner

35. Ze was slim en charmant

36. Beeldende kunst en literatuur gingen destijds vaak over sociaal onrecht

37. Werd uitgenodigd door Ekaterina Dadiani, prinses van Mingrelië in Georgië

38. Er waren veel zorgen onder burgers over de wapenwedloop

KRUISWOORDPUZZEL

- 1 De vredesprijs die Bertha von Suttner in 1905 won
- 2 Het chique hotel in Scheveningen waar Bertha von Suttner logeerde
- 3 De rijke Amerikaanse industrieel die voor de bouw van het Vredespaleis betaalde
- 4 Het gebouw waarin nu het Permanente Hof voor Arbitrage is gevestigd
- 5 De maatschappelijke beweging die strijdt voor emancipatie van vrouwen
- 6 Het transportmiddel waarmee Bertha naar Den Haag reisde
- 7 Titel van de Russische staatsman die het initiatief nam voor de vredesconferentie
- 8 De naam van de Nederlandse koningin die gastvrouw was voor de Eerste Haagse Vredesconferentie in 1899
9. Titel van Bertha von Suttner's meest beroemde boek

N	O	B	E	L	P	R	I	J	S		
K	U	R	H	A	U	S					
C	A	R	N	E	G	I	E				
V	R	E	D	E	S	P	A	L	E	I	S
F	E	M	I	N	I	S	M	E			
S	T	O	O	M	T	R	E	I	N		
T	S	A	A	R							
W	I	L	H	E	L	M	I	N	A		
D	E	W	A	P	E	N	S	N	E	E	I

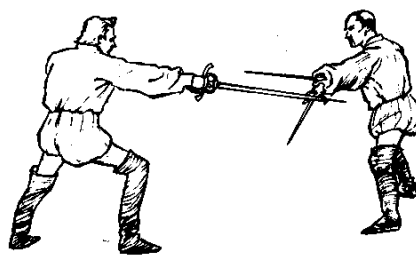
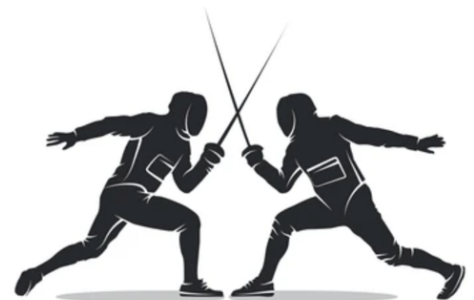
Oplossing: de naam van de vredesbeweging die in de 19de eeuw begon:

P A C I F I S M E

Is de mensheid vredelievend?

1. Vechten is leuk!

Taak 1: verbind de namen en de plaatjes van de sporten met elkaar

Worstelen

Boksen

Karate en Taekwondo

Kendo

Schermen

HEMA

Krav Maga

Jiu jitsu en Judo

Capoeira

Tai chi

Taak 2: Bespreek met je klasgenoten:

- Heb je een van deze sporten geprobeerd? Zo ja, welke?
- Waarom zijn vechten en competitie in sport zo belangrijk?

Taak 3: Gaming

Films, tv-series en zelfs verhaaltjes voor het slapengaan hebben vaak een ‘slechterik’ – iets of iemand om tegen te vechten. Dit geeft betekenis aan het verhaal en brengt de ‘goeden’ vaak samen. Een vijandig personage maakt het spelen van computerspellen ook spannender.

Ontdek wat je moet doen om te winnen in de games hieronder.

Je wint dit spel als je

Je wint dit spel als je

Je wint dit spel als je

Teken pijlen naar de afgebeelde wapens en schrijf er bij wat je daar in het echt mee kan doen. Overleg met je buur: waarom is dat geen probleem bij het gamen?

Taak 4: Kaart- en bordspellen

Competitie is heel belangrijk, niet alleen in sport, maar vaak ook in bordspellen en kaartspellen. Schrijf een paar niet-digitale spellen op die je met je familie of vrienden speelt.

.....

.....

Bespreek met een klasgenoot: welke zijn competitief? Op welke manier?

.....

.....

Wist je dat...

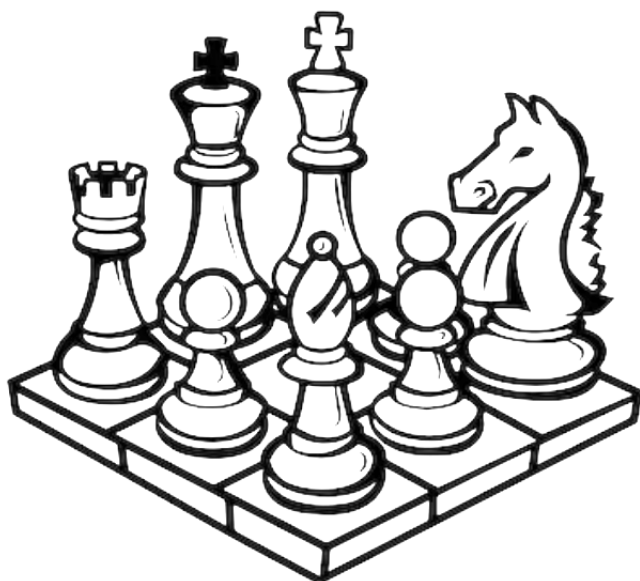
Het bordspel **Monopoly** in 1904 werd ontworpen door Lizzie Magie om het probleem van kapitalisme te laten ervaren: één persoon kan zich meer en meer toe-eigenen en zeer rijk worden, terwijl anderen financieel kopje onder gaan.

Later werd het door Parker Brothers aangepast om het kapitalisme juist te vieren, waarbij de winnaar de speler is die zijn tegenstanders failliet laat gaan.

Wist je dat...

Schaken zijn oorsprong heeft in India, waar het rond de 6e eeuw **Chaturanga** werd genoemd, en het via Perzië (het huidige Iran) in Europa terecht kwam?

Het spel stelt een slagveld voor: elk stuk symboliseert een onderdeel van het leger. De koning, koningin, paarden, torens, lopers en pionnen bewegen allemaal anders, net als verschillende soorten soldaten. Het doel is om de vijandelijke koning klem te zetten, wat schaakmat wordt genoemd. Daarom wordt schaken vaak gezien als een spel van strategie en planning, vergelijkbaar met hoe generaals tijdens een oorlog denken.

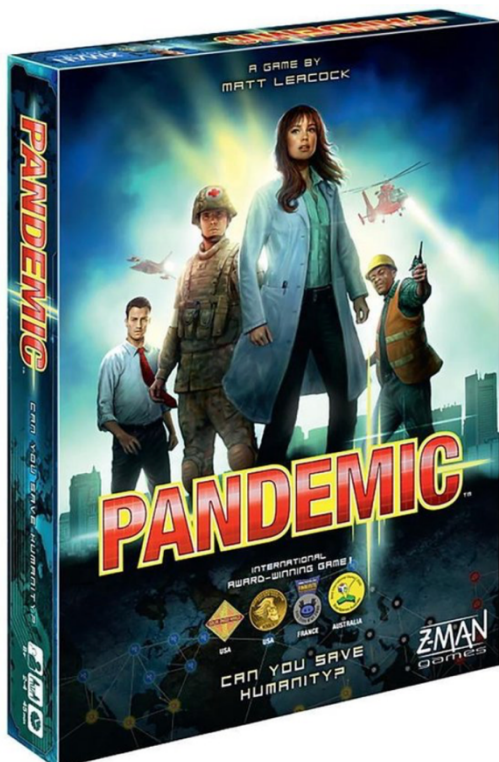
Taak 5: Samensmelten en samenwerken – alternatieve spellen

Lees de onderstaande beschrijvingen. Stel voor elk spel vast wat het doel is.

Paco Sako (Esperanto voor ‘vredesschaak’) is een schaakvariant die in 2017 is gemaakt door de Nederlandse ontwerper Felix Albers. In plaats van stukken te slaan, voegen spelers hun stukken samen met die van de tegenstander, waardoor gezamenlijke eenheden ontstaan die beide spelers kunnen bewegen. Het doel is om de koning van de andere speler te ‘omarmen’. Het spel bevordert vrede, eenheid en creatieve strategie in plaats van gewelddadig conflict en het ‘vernietigen’ van de tegenstander. Alle stukken blijven op het bord en het spel moedigt samenwerking en slimme planning aan, wat het leuk en strategisch maakt.

De winnaar van dit spel is degene die:

.....

Pandemic is een coöperatief bordspel waarin spelers als team samenwerken om te voorkomen dat vier dodelijke ziektes zich over de wereld verspreiden. Elke speler heeft een speciale rol, zoals Medicus of Wetenschapper, met unieke vaardigheden.

Tijdens elke beurt reizen spelers tussen steden, behandelen ze infecties en verzamelen ze kaarten om een geneesmiddel te ontdekken. Het spel eindigt als het team alle ziektes geneest (iedereen wint) of als er te veel uitbraken plaatsvinden (iedereen verliest). *Pandemic* is uitgebracht in 2008 en je leert teamwerk, plannen en het oplossen van problemen, waardoor het spannend en uitdagend is voor spelers die van strategie en samenwerking houden.

De spelers vechten tegen:

.....

Taak 6: Escape!

Heb je ooit een escape room gedaan?

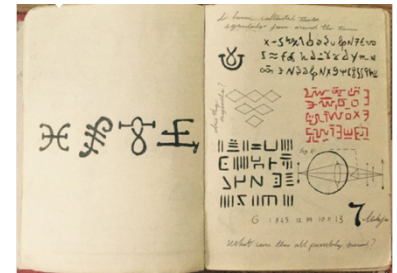
De uitdaging van een escape room is om binnen een bepaalde tijd uit een bedreigende of enge situatie te ontsnappen. Je krijgt meestal een uur.

Je doet dit door puzzels op te lossen, informatie te matchen, sleutels te vinden, geheime koffers of deuren te openen.

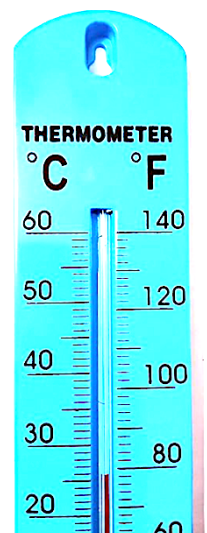
Al deze raadsels hebben meestal met één thema te maken. Om te winnen, moet je samenwerken. Dat is de sleutel!

<p>Voor een bijzondere schoolopdracht moet je een escape room maken voor jongere leerlingen.</p> <p>Het thema is: hoe de mensheid tegen klimaatverandering vecht. Hoe komen we daaruit?</p>	
Welke puzzels en uitdagingen kan je verzinnen voor deze escape room?	Wat hebben die met het thema te maken?

Stel dat je niet een uur, maar de tijd geeft die het echt duurt om deze uitdaging op te lossen. Hoeveel tijd zou je dan aan de spelers geven?

2. Oorlog of vrede – wat zeggen filosofen?

Taak 1: Wat zie je?

Kan je beide woorden tegelijk zien?

We vereenvoudigen de wereld om ons heen graag in tegenstellingen.

Waarom denk jij dat we dit doen?

Taak 2: Hemel en hel

Een belangrijke tegenstelling is die van de hemel en de hel. In veel verschillende culturen en over de hele wereld is de hemel een plek waar je naartoe gaat na een goed leven. En de hel is iets om bang voor te zijn na een leven vol slechte daden. De hemel is vredig, rustig en licht; de hel is vol verschrikkingen, geregeerd door pijn, vuur, monsters of erger.

Beschrijf: hoe denk je dat de hemel eruitziet?

.....
.....

En wat zou een hel voor jou zijn?

.....
.....

Taak 3: Het denken in tegenstellingen

Door de geschiedenis heen hebben mensen zich afgevraagd wat sterker is: de duivel of de engel, goed of kwaad. Het antwoord op die vraag is nog niet gevonden. Hoe wij de wereld waarnemen hangt af van onze stemming, onze persoonlijkheid en de omstandigheden waarin we leven.

Wat denk jij dat sterker is: het goede of het kwade? Leg je antwoord uit.

.....

.....

Het is belangrijk om te onthouden dat onze waarneming een lens is waardoor we de werkelijkheid zien, maar dat het niet altijd met de werkelijkheid overeenkomt. Toch bepaalt wat we geloven onze keuzes en acties, en daarmee vormen we de werkelijkheid.

Kun je daar een voorbeeld van geven?

.....

.....

Taak 4: Haviken en duiven

Ook in de wereldpolitiek komen we een tegenstelling tegen:

Mensen die zeggen dat je altijd voorbereid moet zijn op oorlog, of zelf oorlog moet voeren om als eerste een krachtige aanval te doen, worden de **Hawks** (haviken) genoemd.

Mensen die zeggen dat je de wereld kunt vormgeven door altijd uit te gaan van goede bedoelingen en te werken aan vrede, worden de **Doves** (duiven) genoemd.

Op de afbeelding hierboven lijkt de havik het sterkst.
Maar wat zou juist een zwakte van dit standpunt kunnen zijn?

.....

.....

Op de afbeelding lijkt de duif het meest kwetsbaar.
Maar wat zou haar kracht juist kunnen zijn?

.....

.....

Taak 5: Filosofen

Als het gaat over oorlog en vrede, verwijzen de meeste mensen naar twee filosofen van een paar eeuwen geleden: Thomas Hobbes (1588–1679) en Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). Zij - en veel andere schrijvers en denkers – dachten en praatten uitgebreid over oorlog, vrede en hoe mensen zichzelf zouden moeten besturen. Hier is een samenvatting:

Hobbes zei: mensen zijn van nature gewelddadig

- Mensen zijn van nature competitief en egoïstisch
- Zonder regels zou het leven vol conflict en oorlog zijn
- Geweld komt voort uit onze evolutie en overlevingsinstincten
- Zelfs dieren zoals chimpansees vertonen agressief gedrag
- Om vrede te bewaren hebben we een sterke regering of leider nodig

Rousseau zei: mensen zijn van nature vreedzaam

- Mensen zijn van nature vriendelijk en vreedzaam
- Oorlog en geweld komen niet uit de natuur, maar door de maatschappij
- Dingen zoals ongelijkheid, technologie en cultuur veroorzaken conflicten
- Vroege mensen ('edele wilden') leefden vreedzamer

Maak hieronder twee tekeningen de samenleving, gezien door deze twee 'lenzen'

Hobbes	Rousseau:
--------	-----------

UPDATES
MONDAYS

EXISTENTIAL COMICS

A PHILOSOPHY COMIC ABOUT THE INEVITABLE ANGUISH OF LIVING A BRIEF LIFE IN AN ABSURD WORLD. ALSO JOKES.

875
DAYS WITHOUT A
KANT/CAN'T PUN

◀◀ PREV. RANDOM NEXT ▶▶

The State of Nature: Hobbes vs Rousseau

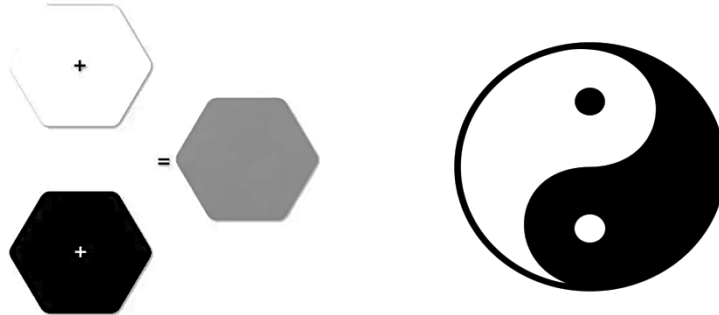
MERCH!

Opmerking: het goed om voor ogen te houden dat we in het woord 'conflict' in de Westerse media vaak tegenkomen als synoniem voor geweld of zelfs oorlog. Uiteraard zijn er andere manieren om met een conflict om te gaan.

Taak 6: Nuances

De meeste mensen begrijpen dat de werkelijkheid niet zwart of wit is.
We zeggen: 'De werkelijkheid is genuanceerder, je moet de grijstinten zien.'

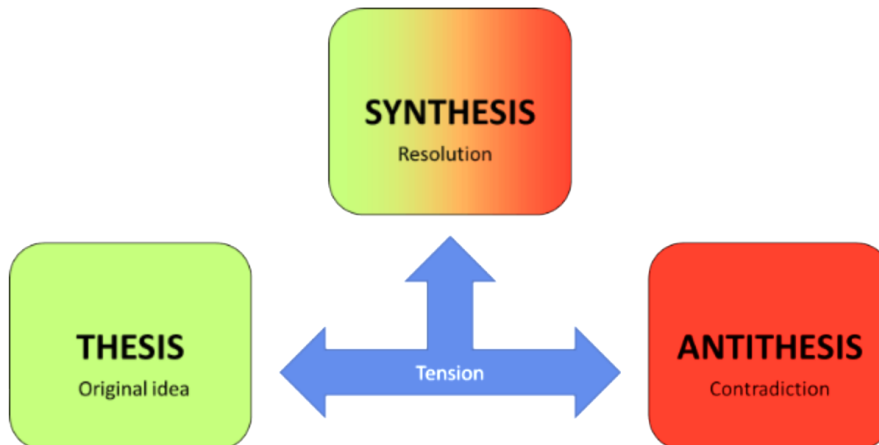

Het Yin-Yang-symbool is ook een teken dat dit inzicht weergeeft: In elk donker deel zit een beetje licht. En in elk licht deel zijn ook donkere eigenschappen aanwezig.

Er is nog een andere Europese filosoof die ons kan helpen dingen genuanceerder te zien: Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831).

Hegel stelde dat bij elke nieuwe gedachte ook de tegenovergestelde gedachte ontstaat. En omdat dit een conflict in ons denken veroorzaakt, ontstaat uit die twee ideeën een derde idee: de synthese.

Dit is wat ons denken (en wetenschappelijk onderzoek) in beweging houdt.

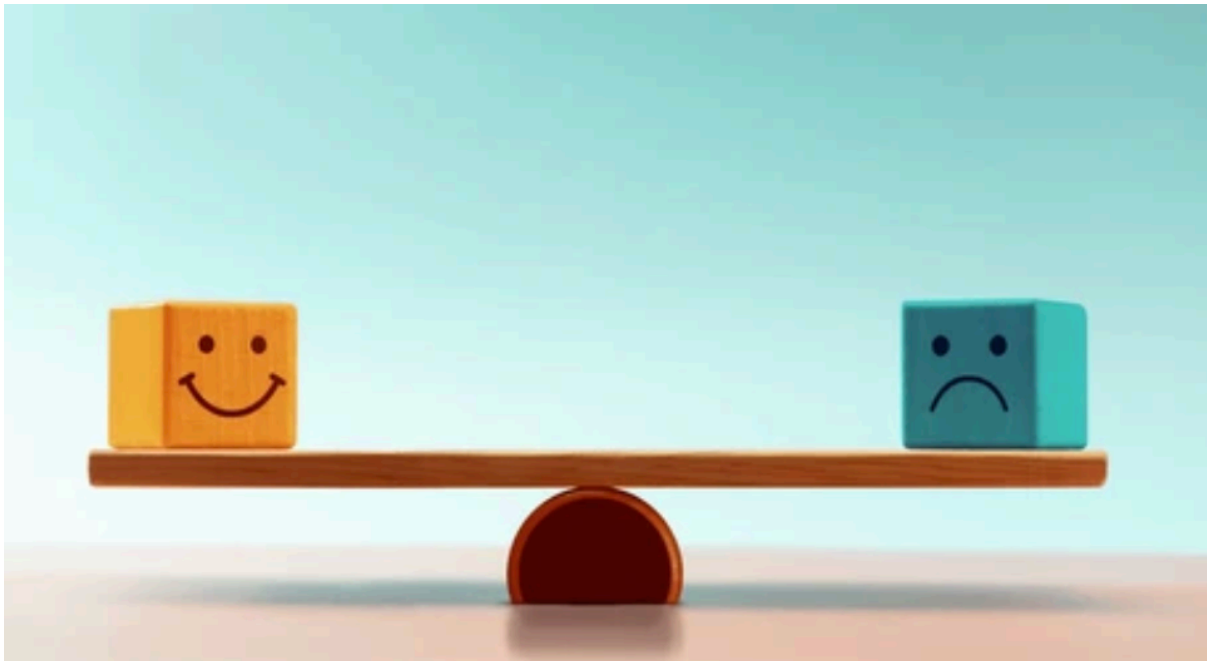
Hoe kan dit idee van nuance ons helpen bij de vraag hoe we vrede kunnen nastreven?

.....

.....

.....

3. Oorlog of vrede – wat zegt de psychologie?

Taak 1: Complimenten versus Kritiek

Hoeveel complimenten heb je vandaag ontvangen?

Tel ook ook dingen als 'goedemorgen', een glimlach, positieve feedback of gewoon de bevestiging dat je iets goed hebt gedaan.

Schrijf het aantal op:

Hoeveel kritiek heb je vandaag ontvangen?

Tel ook zuchten, oogrollen, correcties of suggesties voor verbetering mee.

Schrijf het aantal op:

Welke heeft je dag meer beïnvloed: complimenten of kritiek?

Bespreek met een partner:

- Welke herinner je je het duidelijkst?
- Welke heeft de grootste invloed op je stemming?
- Denk je dat we kritiek sneller opmerken dan positiviteit?

We hebben de neiging te denken dat de wereld een gewelddadige en onveilige plek is. We denken misschien zelfs dat er meer oorlog dan vrede is. Mensen - en andere dieren - hebben de gewoonte om slechte ervaringen beter te onthouden dan goede.

Dit heeft eigenlijk een logische verklaring als je kijkt naar hoe onze hersenen werken.

Hersenenwerk 1: Gelukkig gebeuren slechte ervaringen niet de hele tijd. Maar omdat ze zeldzaam zijn, vallen ze meer op en voelen ze intenser aan. En wanneer er iets slechts gebeurt, zijn meer van je zintuigen betrokken en worden meer delen van je hersenen actief. Daardoor blijven deze momenten zo sterk in je geheugen hangen.

Onze hersenen werken misschien zo om ons te helpen overleven: als we iets slechts heel duidelijk onthouden, is de kans kleiner dat we opnieuw in dezelfde gevaarlijke situatie terechtkomen.

Taak 2: Bespreek met je buur: Kun je voorbeelden bedenken waarbij een slechte ervaring beter in je geheugen is blijven hangen dan een goede? Schrijf het op.

.....
.....

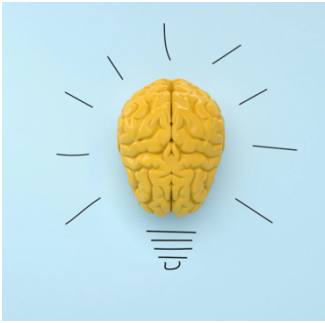
Hersenenwerk 2: Omdat slechte ervaringen meer opvallen, onthouden we ze vaak als een verhaal, met een duidelijk begin en einde. Dit wordt *episodisch geheugen* genoemd. Verhalen (of 'episodes') zijn voor onze hersenen makkelijker te onthouden dan losse, willekeurige momenten.

Taak 3: Bespreek met je buur: Kun je hier voorbeelden van bedenken? Schrijf de twee duidelijkste voorbeelden op die jullie bedenken.

.....
.....

Hoe denk je dat deze twee redenen voor *negatieve bias* van toepassing zijn op denken over oorlog en vrede?

.....

Hersenwerk 3: Wanneer veel mensen dezelfde slechte gebeurtenis meemaken - zoals een oorlog of een ramp - hebben ze vaak de behoefte om er samen over te praten. Het delen van deze ervaringen kan troost bieden. Dit wordt *trauma-bonding* genoemd.

Omdat deze verhalen steeds opnieuw worden verteld, worden de herinneringen sterker en worden ze niet makkelijk vergeten. Daarom herinneren mensen zich vaak precies waar ze waren en wat ze aan het doen waren toen ze hoorden over een grote of schokkende gebeurtenis. Dit worden *flashbulb memories* genoemd.

Taak 4: Bekijk de afbeeldingen hieronder.

Welke traumatische gebeurtenissen worden afgebeeld? Probeer ook te achterhalen in welke jaren ze plaatsvonden.

.....

.....

.....

.....

Natuurlijk maken we, wanneer we deze verhalen delen, ook monumenten en houden we herdenkingen. Hoe zou herdenken onze ideeën over oorlog en vrede kunnen beïnvloeden?

.....

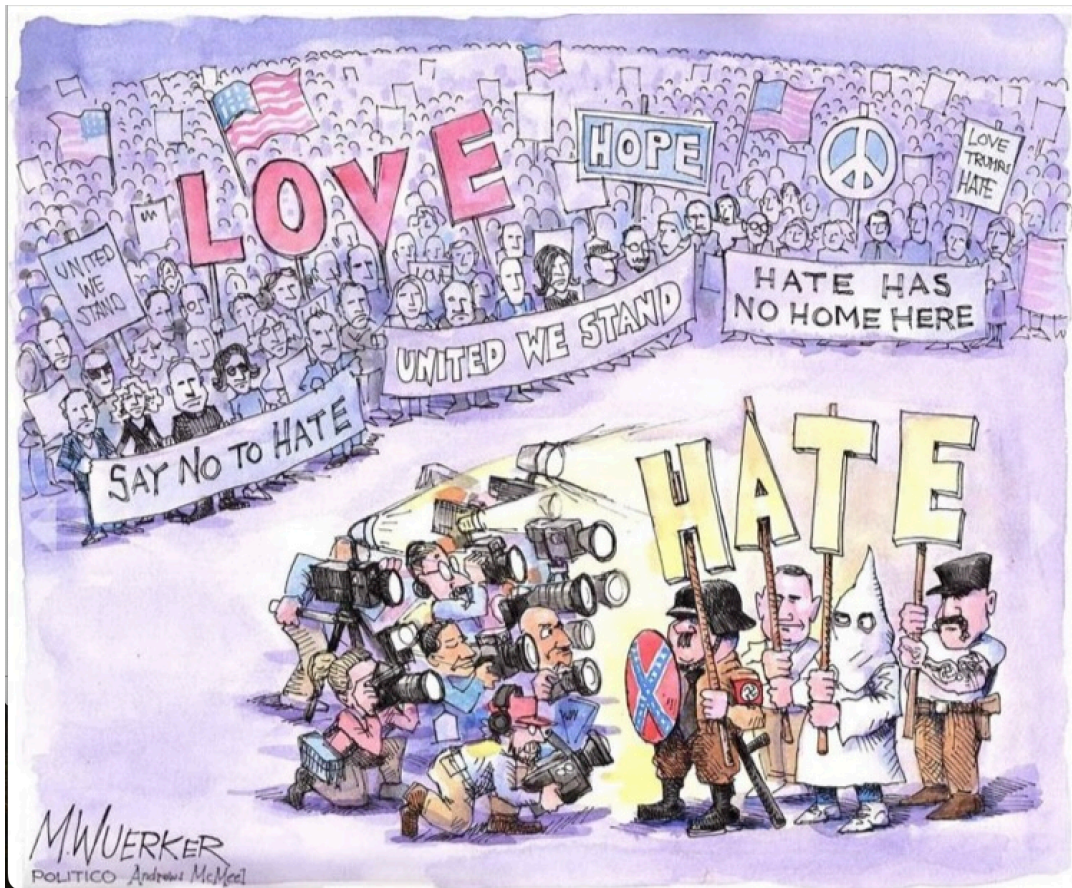
.....

Hersenwerk 4: Nieuws richt zich vaak op vreemde of ongebruikelijke dingen, omdat normale, alledaagse gebeurtenissen niet interessant genoeg lijken om over te berichten.

Zelfs serieuze kranten en tv-programma's die nepnieuws proberen te vermijden, kunnen daardoor toch een *vertekend beeld* geven van wat er echt gebeurt.

Daardoor kan het voelen alsof de wereld een slechtere plek is dan hij in werkelijkheid is, waardoor we gaan denken dat we onszelf moeten beschermen (bijvoorbeeld met verdedigingswapens) om ons mannetje te staan.

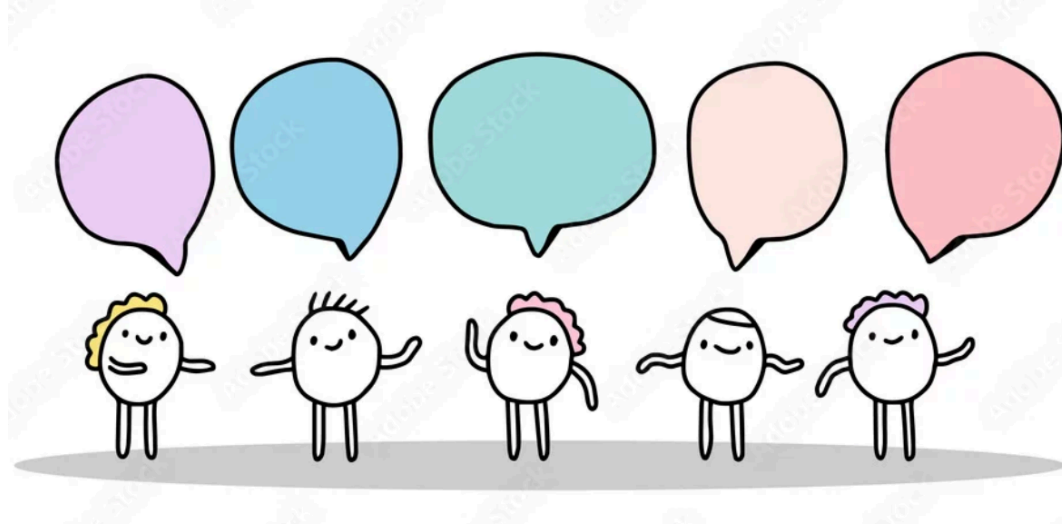

Q5: Hoe denk je dat deze redenen voor *negatieve bias* van toepassing zijn op oorlog versus vrede?

.....

Taak 6: Wat vind jij?

Door de manier waarop onze hersenen werken, focust ons geheugen zich meer op slechte ervaringen dan op goede...

Jessie zegt:

'... daarom gaan we misschien geloven dat er meer oorlog dan vrede is.'

Alexander zegt:

'Dit is een goede zaak: onze hersenen waarschuwen ons om niet in gevaarlijke situaties terecht te komen. Daardoor beginnen we geen geweld of oorlog.'

Rebecca zegt:

'Dit is een slechte zaak, omdat geweld en oorlog daardoor normaal kunnen gaan lijken voor mensen.'

Demir zegt:

'Dit gepraat over hoe de hersenen werken is niet erg behulpzaam. Oorlog gebeurt omdat 'de anderen' ons aanvallen en we ons moeten verdedigen.'

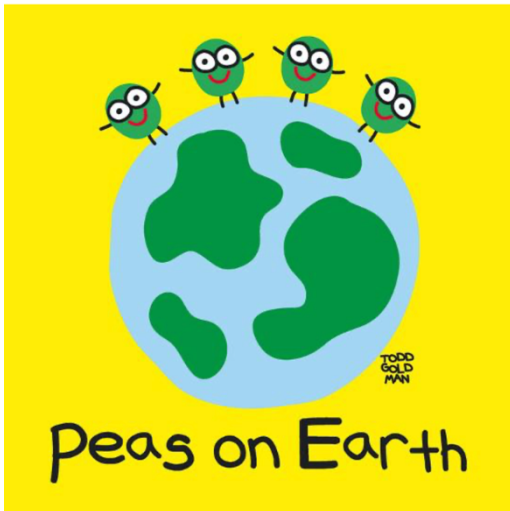
Benjamin zegt:

'Dit is interessant, omdat het betekent dat we vrede vaak over het hoofd zien als iets dat gewoon te alledaags is. Misschien zouden we het meer moeten waarderen.'

Welk poppetje verwoordt jouw mening het meest? Of zijn het er meer dan één? Leg je antwoord uit.

.....

4. Is vrede ... gewoon saai?

Een citaat van Georg Wilhelm Friedrich Hegel:
'De perioden van geluk zijn lege bladzijden in de wereldgeschiedenis.'

Is vrede gewoon saai?
Is vrede 'er gebeurt niets'?

Taak 1: Beschrijf of teken een vredige dag:

Zoom in op vrede

Hier zijn nog wat ideeën van hoe vrede er uit zou kunnen zien:

Taak 2:

Is vrede te alledaags?

Of is het te abstract om scherp in beeld te krijgen, omdat het alleen in een ideale wereld bestaat?

Probeer er toch eens een dag op in te zoomen:

Ga op een 'Vredessafari'.

Pak je camera en richt je 'lens' een dag lang op alles wat jij als vredig ziet.

Hoeveel foto's heb je gemaakt?

En je klasgenoten?

Op welke manier zien jullie 'vrede' in de foto's?

Deze symbolen van oorlog zijn tastbare voorwerpen, dingen die je aan kan raken - en die je kunnen verwonden.

Deze symbolen van vrede zijn meer abstract: een hart, een olijftak, een duif, een weegschaal...

Dit komt misschien ook doordat vrede 'zich verschuilt' in alle moeite die mensen stoppen in andere goede doelen.

Laten we eens kijken naar de meeste bekende verzameling van goede doelen: de SDGs

De Duurzame Ontwikkelingsdoelen of Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties zijn...

'...een gedeelde blauwdruk voor vrede en welvaart voor mens en planeet, nu en in de toekomst.'

Taak 3: Verscholen inzet voor vrede

Kies één of twee van de SDG's nr. 1–15 en leg uit wat deze te maken hebben met SDG nr. 16.

.....

.....

Vóór de SDG's gebruikte de Verenigde Naties de Millenniumdoelen (2000–2015). Sinds 2015 gidsen de SDGs ons in het streven naar een betere wereld. De streefdatum die de VN-lidstaten hebben vastgesteld is 2030.

De VN-lidstaten werken vast al aan een nieuwe reeks doelen voor daarna! Wat vind jij dat de naam van deze nieuwe set doelen moet zijn?

- Pact voor de Toekomst**
- NextGen Goals**
- Planet Progress Plan**
- De Belofte aan de Planeet**
- Earth Goals**
- Green Future Goals**
- Project Future**
- The Global Reset**
- Next World Goals**
- Fix the Future**
- Planet First**
- World Upgrade**
- Jouw eigen idee:**

En wat vind jij dat er sowieso in moet?

.....

.....

.....

.....

.....

5. Zijn wapens gevaarlijk of voor de veiligheid?

Taak 1: Waar denk je als eerste aan?

... als je naar deze bouwplaat van een kasteel kijkt?

Oorlog of vrede? Waarom?

.....

.....

.....

.....

Taak 2: De evolutie van de mens

We kennen allemaal wel de grappige plaatjes op T-shirts, posters en meer, die de evolutie van de mens van aap naar nu laten zien. Hier is een versie die gaat over hoe wapens met ons zijn mee geëvolueerd.

Bespreek met je klasgenoten situaties waarin een telefoon een wapen kan zijn – om aan te vallen of je te verdedigen. Schrijf ze hieronder op.

Ter verdediging:

om aan te vallen:

Taak 3: Wapenwedloop

Stel dat je merkt dat sommige kinderen een mes mee naar school nemen. Ze zeggen dat ze dat doen om zich veiliger te voelen. De schoolleiding weet er niets van of doet er niets aan. Zou jij de volgende dag ook een mes meenemen? Leg je antwoord uit.

.....

.....

Leg uit waarom allebei de soldaten zeggen 'Ik ben nog niet veilig genoeg.' Gebruik de woorden 'aanvallen' en 'verdedigen' in je antwoord.

.....

.....

.....

.....

Wat is een wapenwedloop?

Een snelle toename van het aantal of de aanvalskracht van wapens in twee landen of machtslokken. De drijfveer is meestal angst, wantrouwen en de wens om veilig of superieur te zijn.

Leg uit hoe een wapenwedloop tussen landen en tussen personen kan ontstaan.

.....

.....

.....

.....

Moeten we meedoen aan een wapenwedloop? Dat is een dilemma. Militaire experts noemen dat 'Het Veiligheidsdilemma'.

Taak 4: Het Veiligheidsdilemma

Wanneer land A wapens koopt of muren bouwt voor verdediging, ziet land B dit en vreest een toekomstige aanval. Land B koopt of bouwt dan nog meer wapens, waardoor land A ook weer meer wapens gaat kopen. Het is een cyclus van actie en reactie.

Voormalig VN-troepencommandant Kees Matthijssen over de wapenwedloop tussen Rusland en de NAVO:

“Dit is een vicieuze cirkel die de vraag oproept waar en wanneer dit zal eindigen. In internationale betrekkingen wordt dit een veiligheidsdilemma genoemd.

Dit dilemma wordt veroorzaakt door onzekerheid tussen actoren over elkaars bedoelingen, wat aan beide kanten grote zorgen of zelfs angst oproept over de eigen veiligheid en zo de wens creëert om zichzelf tegen de ander te kunnen verdedigen.

Met andere woorden: de toename van de veiligheid van één staat door militaire kracht leidt ertoe dat andere staten vrezen voor hun eigen veiligheid, waardoor zij hetzelfde gaan doen. Als gevolg daarvan kunnen maatregelen die de veiligheid vergroten leiden tot spanningen, escalatie of zelfs conflict, wat een uitkomst oplevert die geen van de partijen echt wenst.”

(het citaat is afkomstig uit zijn LinkedIn-bericht van 21 januari 2025)

Leg uit wat ‘een vicieuze cirkel’ is:

Waarom leidt het veiligheidsdilemma tot ‘een uitkomst die geen van de partijen wenst’?

.....

Kan je een bedrijfstak bedenken die juist wel deze uitkomst wenst, omdat het hen veel winst oplevert?

Taak 5: Self-fulfilling prophecy

Hoe zou je 'Self-fulfilling prophecy' in het Nederlands kunnen vertalen?

.....

Omschrijf de oorzaak en het gevolg van dit effect

.....

.....

Schrijf rondom dit diagram voorbeelden uit je eigen ervaring:

Hoe is dit effect van toepassing als je het over bewapening en oorlog hebt?

.....

.....

.....

6. Crash Course on War & Peace (in het Engels)

De twee onderstaande video's gaan ook in op de vraag of de mensheid nu oorlogszuchtig of vredelievend is. Mr. Green praat snel! De vragen zijn daarom bedoeld om je door de video's te loodsen.

Taak 1: Eerste video

John Green. *War & Human Nature. Crash Course World History 204.* [Crash Course. YouTube, 31 July 2014, https://www.youtube.com/watch?v=2NlggS47m5k](https://www.youtube.com/watch?v=2NlggS47m5k)

1	0:20	The 'Me-from-the-past' is stating: 'That is all history is: a series of wars'. What reason does Mr. Green give for this misconception?	
2	1:15	Why is the question 'Is making war part of human nature?' easier to answer than the question 'Is warfare in human DNA?'	
3	1:50	These complicated questions are simplified by thinking in opposites. Which two philosophers are mentioned here?	
4	3:40	The <i>Thought Bubble</i> ends with the sentence: 'Well ... It might be evolution'. What is mentioned as 'an innate trade in humans'? And how is this different to war?	

5	5:00	Mr. Green uses a classic reasoning why humans are competitive and thus 'need' to fight: Something is scarce and so you have to steal it from the other. What are the two scarce things he is mentioning?	
6		What are other (and on the longer term more effective) ways to make sure you get enough from both?	
7	6:25	What is meant by 'fighting has a tendency to breed more fighting' and 'the cycle of violence'?	
8	7:30	The video is quoting an author about soldiers in the Vietnam war: 'There is a deep savage joy in destruction' and 'It gets the adrenaline pumping'. What other ways (less damaging for society and other civilians) can be used for that?	
9		Other reasons to fight are given: <ul style="list-style-type: none"> - Fighting out of loyalty for other soldiers - Use violence to protect someone against intended or implied violence. What could be ways to avoid being in such situations in the first place?	
10	9:05	At this point, the video comes with a reason why we might want to search for a biological explanation for war.	
11	9:50	But what seems to be the problem with giving biological explanations for war?	

Taak 2: Tweede video

John Green. *Nonviolence and Peace Movements: Crash Course World History 228*. *Crash Course*. YouTube, 13 Mar 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=eP-mv5ljFzY>

12	0:15	Why does non-violence protest sadly often not mean that no one gets killed?	
13	0:30	Why is it easy to assume that humans are naturally violent and prone to warfare?	
14	0:45	What speaks against this assumption?	
15	2:15	What was the connection between Tolstoy and Gandhi?	
16	2:40	What was the connection between Gandhi and the Jain community?	
17	3:40	What do the concepts 'Ahimsa' and 'Satyagraha' mean?	
18	4:00	One of the most famous campaigns Gandhi launches is the Salt March. Use the WH-questions to summarize what happened: What, When, Where, Why, Who (you might need to find additional information on the internet)	

19		What does the concept 'civil disobedience' mean and what effect had it in the case of the Salt March?	
20	5:15-9:20	What other examples - where non-violence was used as an approach - are listed in this video?	
21	6:25	What is a 'conscientious objector'?	
22	9:20	What is the quote from Martin Luther King after he visited India?	
23	10:35	What is the title of the book published by Gene Sharp and how was it influential after the year 2000?	
24	11:20	Why are wars still so appealing to historians?	
25	11:40	What makes it according to Mr. Green hard to remember that most people live under peaceful regimes?	
26	11:30-11:50	What is a conclusion John Green ends this video with?	

Wat is vrede eigenlijk?

7. Het stoplicht

Taak 1: Wat is vrede precies?

In het stripboek zijn Jazzy en haar vrienden aan het kibbelen over wel of niet vegetariër zijn. In het begin is Carl niet echt behulpzaam bij het 'vrede bewaren'. Schrijf het nummer van de pagina op waarin hij Lot aan het pesten is:

Wat zou je erger vinden: ruzie met je ouders of ruzie met je vrienden?
Leg je antwoord uit.

.....

Hoe gaat Jazzy met die ruzies om?
Tip: zie p. 4, 14 en 34-35 in het stripboek.

.....

Wat denk je dat ze bedoelt als ze zegt dat ze 'echte vrede' wil maken?

.....

Wat betekent 'wapenstilstand' en hoe is dat anders dan vrede?

.....

De kers op de taart

Vrede vinden betekent vaak verschillen waarderen.

Toch is het misschien leuk om vast te stellen waarover je het eens bent.
Met andere woorden: vind de kers op de taart!

Schrijf op de onderste laag van de taart de cijfers van de uitspraken uit de stoplichtlijst waarover maar één van jullie het eens was.

Schrijf in de tweede laag van de taart de nummers waar jullie het beide mee eens waren.

Ga nu naar een andere mensen in je klas.
Ook zij vergeleken de uitkomsten van de stoplichtlijst.

Met welke van de uitspraken zijn vier mensen of meer mee eens?
Schrijf deze cijfers rond of op de kers.

De placemat

De activiteit op de volgende bladzijde doe je in een groep van vier.
We tunen nu weer in op vrienden en familie.

Kies wiens placemat in het midden op tafel wordt gelegd.

Schrijf in stilte in jouw deel (kwadrant) hoe vrede met vrienden, broers, zussen en ouders eruit kan zien. En hoe je hieraan kunt werken. Als je klaar bent, blijf je nog steeds stil.

Na 2 minuten draai je de placemat een kwartslag met de klok mee, zodat je in het volgende kwadrant kunt lezen wat je groepsgenoot heeft geschreven. Praat niet. Voeg je opmerkingen toe. Doe dit nog twee keer.

Bespreek pas daarna de uitkomsten. Zijn er interessante opmerkingen? Misschien dingen die je ook thuis zou willen bespreken?

VREDE THUIS

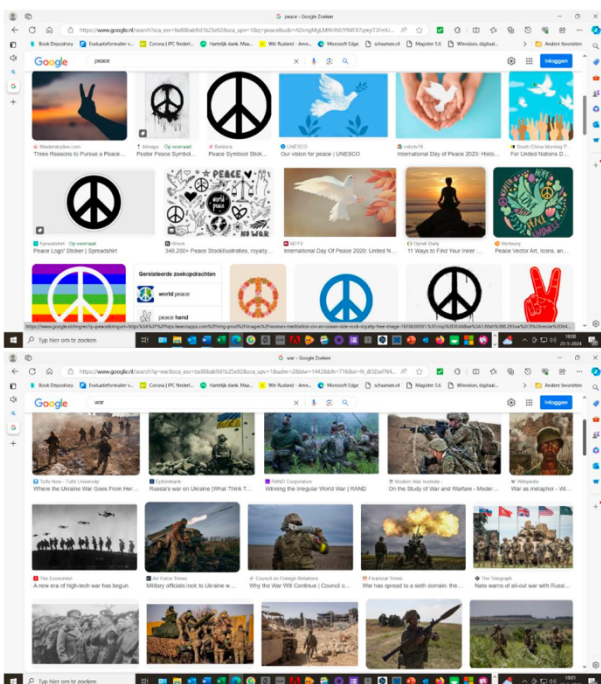
8.

Vredessymbolen

Waarom zijn ze schattig in plaats van serieus?

Taak 1: Google 'oorlog' en 'vrede' en bespreek met je klasgenoot:

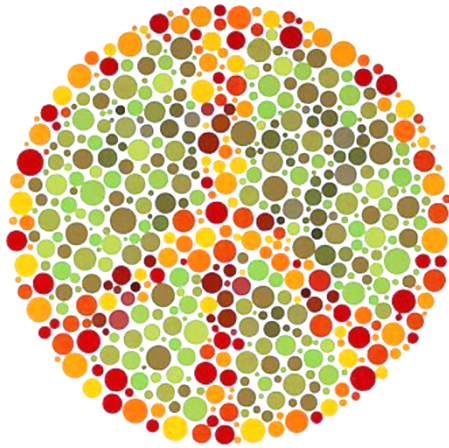
Wat zie je?

Wat is/zijn de dominante kleur(en) van vrede?

Wat is/zijn de dominante kleur(en) van oorlog?

Waarom zien we meer mensen na een zoekactie naar 'oorlog'?

Waarom zijn de symbolen voor vrede abstract?

Wat zie je in de cirkel?

Zou je ook alleen maar chaos kunnen zien?

Taak 2: Teken een lijn tussen de tekst en het bijbehorende symbool

Ohm drukt de vrede en eenheid uit met alles in het universum

Dit betekent Shalom, vrede in het Hebreeuws

Dit symbool kan in de christelijke traditie ook 'de Heilige Geest' betekenen

Dit betekent Salam, vrede in het Arabisch

Dit werd na de Eerste Internationale Vredesconferentie in 1949 een wereldwijd symbool voor vrede

Dit teken werd populair in de jaren zestig en werd gebruikt bij de massale protesten tegen de oorlog in Vietnam.

Taak 3: Doe nu hetzelfde met vredessymbolen die in de tijd van Bertha von Suttner werden gebruikt:

Versiering op de boekomslag van de eerste editie van Bertha von Suttner's boek *Die Waffen Nieder!* met wapens die zijn overwoekerd door bloemen.

Omslag van de Nederlandse vertaling van het boek

De Griekse godin Eirene

Een speldje met twee handen die een geweer in tweeën breken: het symbool van de vredesbeweging in het interbellum

Het standbeeld gemaakt door Evgeniy Vuchetich (1959) dat voor het gebouw van de Verenigde Naties in New York staat. Het verwijst naar de Bijbeltekst: 'Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden'.

Een troon, gemaakt van ontmantelde wapens, verzameld na de burgeroorlog in Mozambique, gemaakt door Cristóvão Canhavato in 2001

Een foto van Bertha von Suttner. Zij werd zelf een icoon van vrede voor de Europese vredesbeweging in de periode 1889-1914.

Wat zijn 'ploegscharen'?
Wat heeft dit met vrede te maken?

Denk je dat het uitmaakt dat Bertha van Suttner een vrouw is?

In haar eigen tijd, de 19de eeuw?

En in onze tijd?

Taak 6: discuseer en schrijf je conclusies op

Waarom zijn vredessymbolen vaak zo zoet en schattig, terwijl het bereiken van vrede juist een moeizaam proces is?

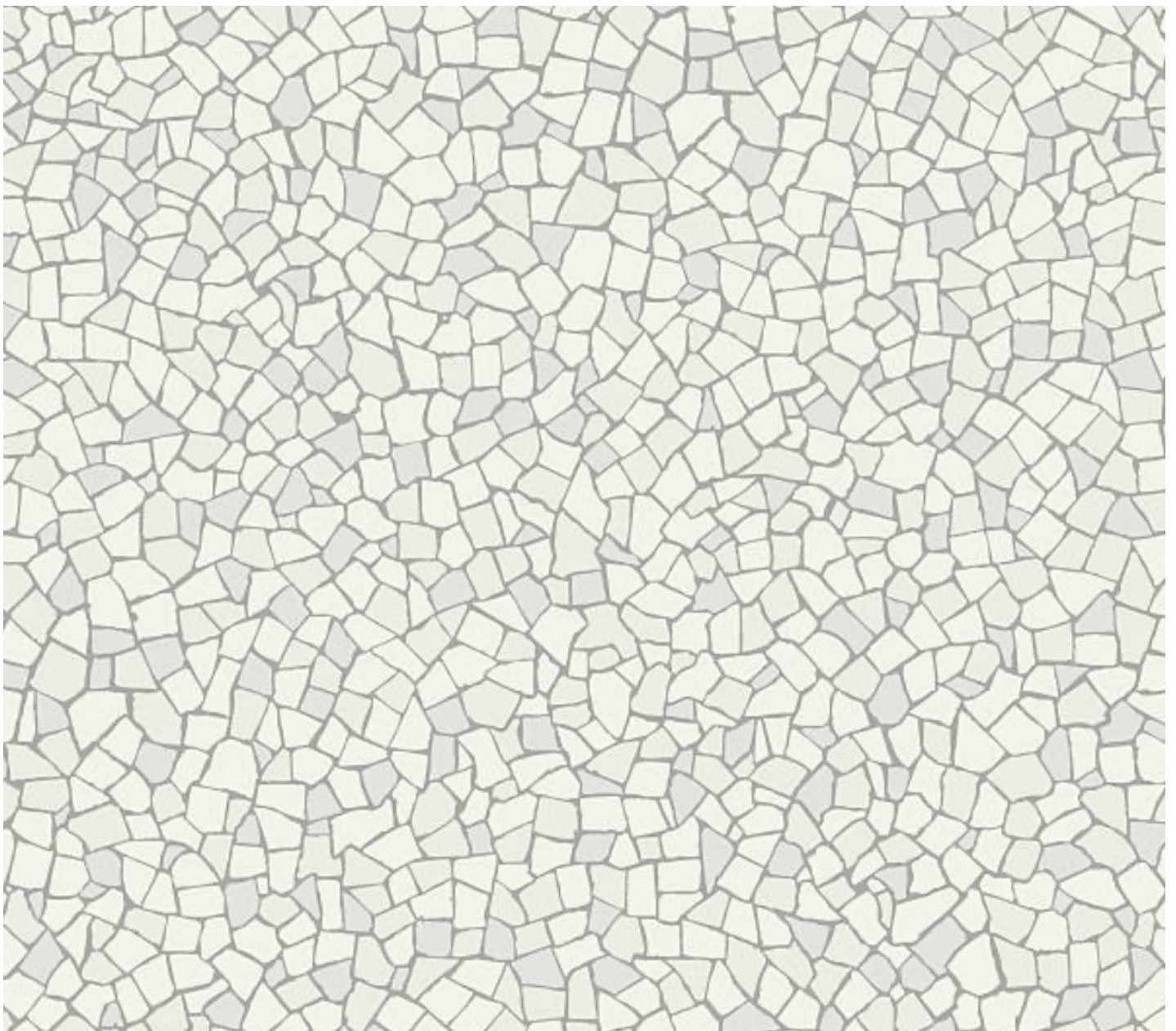
.....

Worden vredessymbolen bepaald door cultuur en religie? Leg je antwoord uit.

.....

Vrede voor de deur

Stel je voor: je krijgt de opdracht om een mozaïekvloer te ontwerpen voor de entree van de school, met als voorwaarde dat je moet kunnen zien hoe de school zich elke dag wil inzetten voor vrede. Wat zou jouw ontwerp zijn?

9. Kan je vrede meten?

Taak 1: Een middag in het park

Sinds ze met pensioen is, gaat Marie elke middag naar het park om naar de vogels te luisteren, de bomen te horen ritselen en de bloemen te bewonderen. Vroeger was ze de trotse eigenaresse van een boerderij. Zij bezat de meeste en grootste kippen uit de buurt. Op deze aprildag wandelt ze ook naar het park. Wat een mooie dag! De zon schijnt op de bloeiende bomen en ook op de tulpen. Ze fleuren het hele park op met hun prachtige rode kleur.

Marie gaat op het bankje zitten waar ze altijd zit. Van daaruit kan ze het hele park overzien. Ze laat haar gedachten tot rust komen. Maar wat is dat? Een paar kinderen rennen luid schreeuwend door de speeltuin. In hun handen houden ze stokken en allerlei speelgoedwapens. Ze racen langs Marie en dan ziet ze een paar oudere kinderen twee kleintjes slaan.

Taak 1:

Schrijf het antwoord op dat Marie zou geven... Of teken hoe dit eruit zou kunnen zien.

Marie loopt onmiddellijk naar hen toe en roept: 'Wat doe je nou?'

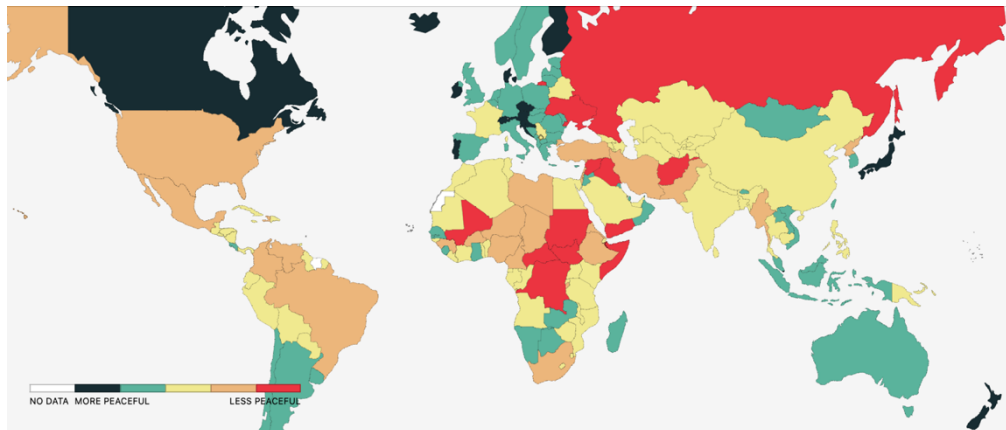
De groep kinderen verzamelt zich om haar heen en kijkt schaapachtig naar Marie. Ze vervolgt: 'Ga jullie ze doodslaan?'

De kinderen antwoorden: 'Nee hoor, we zijn alleen maar aan het spelen.' Marie is verbaasd en vraagt hoe hun spelletje dan heet. 'We spelen oorlogje', antwoorden de kinderen. Marie schudt haar hoofd en antwoordt: 'Oorlog, oorlog - je zou vrede moeten spelen!' Ze blijft haar hoofd schudden. Je kan de teleurstelling in haar ogen zien. Ze loopt terug naar haar bank.

De groep kinderen valt stil en ze steken de hoofden bij elkaar. Opeens rent een van de kinderen achter Marie aan, trekt aan haar mouw en vraagt: 'Leg ons alsjeblieft uit: hoe speel je vrede?'

Taak 2: The Global Peace Index

Welke kenmerken kan vrede hebben? En waar is het het meest aanwezig? Op wereldschaal wordt dit zichtbaar gemaakt met behulp van deze kaart:

RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE CHANGE												
1	Iceland	1.124	↑	29	Poland	1.634	↓	6	57	Moldova	1.873	↑	4	+84	Angola	2.02	↓	9	112	Djibouti	2.196	↑	1	138	Niger	2.625	↑	2	
2	Denmark	1.31	↑	1	30	Bulgaria	1.643	↓	5	58	Chile	1.871	↓	5	+84	Morocco	2.02	↓	1	113	Republic of the Congo	2.21	↑	1	139	Cameroun	2.66	↑	5
3	Ireland	1.312	↓	1	31	Romania	1.649	↑	4	59	The Gambia	1.888	↓	8	86	Uzbekistan	2.033	↓	2		Mauritania	2.228	↑	4	+140	Venezuela	2.693	↑	5
4	New Zealand	1.313	↑	2	32	Spain	1.649	↑	2	60	Greece	1.89	↓	6	87	Guinea-Bissau	2.045	↑	12	114	Mauritius	2.229	↑	6	142	Colombia	2.699	↑	2
5	Austria	1.316	↓	1	33	Taiwan	1.649	↑	2	61	Bosnia and Herzegovina	1.892	↓	4	+88	Bangladesh	2.051	↑	8	115	Philippines	2.229	↑	6	143	Chad	2.699	↓	5
6	Singapore	1.332	↑	4	34	Italy	1.662	↓	2	62	Jordan	1.895	↑	6	+88	Rwanda	2.051	↑	3	116	Belarus	2.248	↑	4	143	Israel	2.706	↓	8
7	Portugal	1.333	↑	1	35	Kuwait	1.669	↑	3	63	Zambia	1.898	↓	4	90	Côte d'Ivoire	2.053	↑	18	117	Kenya	2.254	↑	2	144	Nigeria	2.713	↓	3
8	Slovenia	1.334	↓	4	36	Lithuania	1.671	↓	2	64	Cyprus	1.904	↑	1	91	Tanzania	2.058	↑	2	118	Mozambique	2.259	↓	2	145	Myanmar	2.741	↓	7
9	Japan	1.336	↑	37	United Kingdom	1.683	↑	1	64	Cyprus	1.904	↑	1	92	Thailand	2.061	↑	13	119	Saudi Arabia	2.26	↑	5	146	Pakistan	2.745	↑	2	
10	Switzerland	1.339	↑	1	38	North Macedonia	1.713	↓	1	65	Serbia	1.921	↓	7	93	Gabon	2.068	↓	6	120	Honduras	2.265	↓	5	+147	Turkiye	2.8	↑	5
11	Canada	1.35	↑	2	39	Costa Rica	1.731	↑	2	66	Armenia	1.929	↑	3	94	Georgia	2.071	↑	1	121	Egypt	2.267	↑	5	+147	Iran	2.8	↓	1
12	Czechia	1.379	↓	5	40	Albania	1.745	↑	3	67	France	1.939	↑	3	95	Azerbaijan	2.09	↑	15	122	El Salvador	2.279	↓	6	149	North Korea	2.848	↑	4
13	Finland	1.399	↑	3	41	Vietnam	1.745	↑	4	+68	Panama	1.942	↓	8	96	Algeria	2.094	↑	8	123	Nicaragua	2.294	↑	3	150	Burkina Faso	2.868	↓	3
14	Croatia	1.45	↑	1	42	Botswana	1.762	↑	6	+68	Paraguay	1.942	↑	12	+97	Ecuador	2.095	↓	24	+124	Zimbabwe	2.3	↑	3	151	Ethiopia	2.872	↓	2
15	Germany	1.456	↑	2	43	South Korea	1.763	↑	2	+70	Trinidad and Tobago	1.946	↑	1	+97	Papua New Guinea	2.095	↓	8	+124	Uganda	2.3	↑	1	152	Central African Republic	2.934	↑	2
16	Netherlands	1.49	↑	5	44	Mongolia	1.765	↓	5	+70	Kosovo	1.946	↑	5	99	Cuba	2.103	↑	1	126	India	2.314	↑	2	153	Mali	2.963	↓	4
17	Bhutan	1.496	↓	5	45	Montenegro	1.772	↑	5	+70	Liberia	1.946	↑	8	100	Turkmenistan	2.107	↑	3	127	Guinea	2.359	↑	2	154	Iraq	3.006	↑	3
18	Hungary	1.508	↓	4	46	Laos	1.779	↑	3	73	Cambodia	1.947	↓	1	101	Kyrgyz Republic	2.11	↓	16	128	Burundi	2.393	↑	6	154	Sudan	3.023	↑	2
19	Malaysia	1.513	↑	3	47	Sierra Leone	1.792	↑	3	74	Malawi	1.97	↓	4	102	Tajikistan	2.114	↓	8	129	Haiti	2.395	↓	17	155	Somalia	3.036	↑	2
20	Belgium	1.523	↑	4	48	Oman	1.794	↑	18	75	United Arab Emirates	1.979	↑	3	+103	Guatemala	2.13	↑	2	130	South Africa	2.405	↓	8	156	Somalia	3.036	↑	2
21	Qatar	1.524	↑	1	49	Timor-Leste	1.796	↑	3	76	Kazakhstan	1.98	↑	21	+103	Peru	2.13	↓	1	131	United States of America	2.448	↑	3	157	Russia	3.043	↓	14
22	Australië	1.525	↑	4	50	Uruguay	1.798	↓	5	77	Jamaica	1.986	↑	3	+103	Togo	2.13	↑	4	131	United States of America	2.448	↑	3	158	Ukraine	3.142	↓	3
23	Mauritius	1.546	↑	5	51	Ghana	1.799	↓	8	78	Bolivia	2.001	↓	1	106	Guyana	2.134	↓	5	132	Brazil	2.462	↑	3	159	Democratic Republic of the Congo	3.214	↑	2
24	Norway	1.55	↓	6	52	Senegal	1.827	↑	4	79	Nepal	2.006	↓	5	107	Sri Lanka	2.136	↓	18	133	Eritrea	2.505	↑	3	159	South Sudan	3.221	↑	2
25	Estonia	1.563	↑	1	53	Indonesia	1.829	↓	12	80	China	2.009	↑	6	108	Bahrain	2.145	↑	1	134	Palestine	2.538	↓	4	160	Syria	3.294	↑	2
26	Slovakia	1.578	↓	6	54	Argentina	1.837	↑	10	81	Tunisia	2.01	↑	1	109	Eswatini	2.168	↓	17	135	Lebanon	2.581	↑	1	161	Yemen	3.35	↑	2
27	Latvia	1.582	↑	3	55	Madagascar	1.846	↑	3	82	Equatorial Guinea	2.013	↓	19	110	Benin	2.177	↑	1	136	Mexico	2.599	↑	3	162	Yemen	3.35	↑	2
28	Sweden	1.625	↑	1	56	Namibia	1.859	↑	6	83	Dominican Republic	2.019	↑	5	111	Lesotho	2.191	↓	13	137	Libya	2.605	↑	14	163	Afghanistan	3.448	↑	2

Ranglijst van 2023

(bron: <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>)

Taak 3: bespreek met je buur:

- Welke landen staan in de top 5?
- Waar zijn Nederland, Duitsland en andere Europese landen?
- Welk land staat onderaan de lijst? Hoe komt dat?
- Dit monitoring-instrument is ontwikkeld door het Instituut voor Economie en Vrede (IEP). Waarom denk je dat zij economie en vrede met elkaar in verband brengen?

- Een conclusie over 2023: het algehele gemiddelde niveau van wereldvrede is met 0,42% gedaald vergeleken met het voorgaande jaar:

84 landen registreerden verbeteringen in de vrede, terwijl 79 landen verslechtingen ervoeren.

Verrast je dit?
Leg je antwoord uit.

.....

Taak 4: Hoe meet je vrede?

Noem de dingen die jij belangrijk vindt bij het maken van een rangschikking als deze.

- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...
- ...

Om vrede op te sporen gebruikt het IEP 23 indicatoren, die geclusterd kunnen worden in deze drie domeinen:

1. Veiligheid in een samenleving

(de mate waarin landen betrokken zijn bij interne en externe conflicten, evenals hun rol in en de duur van hun betrokkenheid bij conflicten.)

2. Binnenlandse en internationale conflicten

(bijvoorbeeld: lage criminaliteitscijfers, minimale terroristische activiteiten en gewelddadige demonstraties, harmonieuze relaties met buurlanden, een stabiel politiek landschap en slecht een klein deel van de bevolking dat is ontheemd of vluchteling is geworden).

3. Mate van militarisering

(bijvoorbeeld: gegevens over de militaire uitgaven als percentage van het bbp en het aantal gewapende officieren per inwoner, hoeveel wapens er vanuit dat land worden geëxporteerd en hoeveel ze (financieel) bijdragen aan VN-vredesmissies).

Vergelijk deze lijst met je eigen antwoorden.

Was je op de goede weg?

Taak 5: SDG 16 verder uitgewerkt

De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties

'Een gedeelde blauwdruk voor vrede en welvaart voor mensen en de planeet, nu en in de toekomst'

Ken jij alle 17 doelen? Hoe dragen ze allemaal bij aan duurzame, positieve vrede?

Elk doel is onderverdeeld in doelstellingen (targets).

Wat zijn de kenmerken van vrede volgens deze pictogrammen?

Koppel onderstaande 'targets' aan de pictogrammen 16.1 t/m 16.9.

Je kunt de letters ernaast schrijven of de nummers in deze tabel invullen:

	A	Georganiseerde misdaad bestrijden, de daarmee samenhangende illegale wapenhandel en geldstromen
	B	Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instellingen ontwikkelen op alle niveaus
	C	Ontvankelijke, inclusieve, participatieve en representatieve besluitvorming op alle niveaus garanderen
	D	De rechtsregels bevorderen op nationaal en internationaal niveau en gelijke toegang tot het rechtssysteem voor iedereen garanderen
	E	Een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en van alle vormen van geweld tegen en het martelen van kinderen
	F	Tegen 2030 een wettelijke identiteit voorzien voor iedereen, met inbegrip van geboorteregistratie
	G	Verminder overall geweld en de daarmee samenhangende sterftcijfers
	H	Verruimen en versterken van de participatie van de ontwikkelingslanden in de instellingen van mondiaal bestuur
	I	Een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen

10. De vredesmatrix

Vond jij het als kind ook leuk om je adres zo op te schrijven?

Mijn bed
Mijn kamer
Mijn huis
Mijn straat
Mijn stad
Mijn provincie
Mijn land
Mijn continent
Planeet Aarde
Zonnestelsel
Heelal

Tegenwoordig kan je AI vragen daar een plaatje bij te maken.

Waar voel jij je het meest thuis?

Ook als je je thuis voelt in je gezin, bij vrienden of op school, heb je soms conflicten. Als je van elkaar houdt, kun je deze conflicten waarschijnlijk wel oplossen.

Maar soms kunnen frustratie en woede zich opstapelen. En plotseling barst je uit en krijg je ruzie!

Wat zijn dingen die je irriteren of frustreren? Schrijf deze op de voet van de vulkaan. Wat zijn triggers die ertoe kunnen leiden dat je uitbarst? Schrijf deze bovenaan.

In een samenleving kan zo'n metafoor ook behulpzaam zijn.
In plaats van een vulkaan, nemen we nu een ijsberg.

De top van de ijsberg staat voor wat zichtbaar is: geweld tussen mensen, het echte vechten en elkaar fysiek pijn doen. Maar wat zit er onder de oppervlakte?

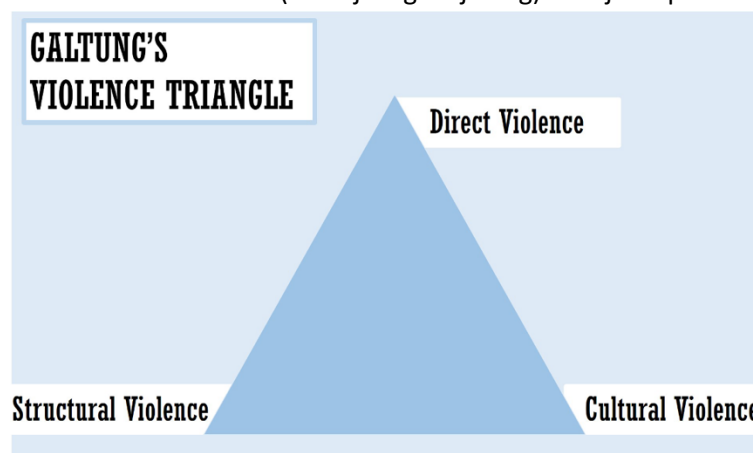
Schrijf op het onderste deel van de ijsberg kwesties in een samenleving die minder zichtbaar zijn, maar wel tot geweld kunnen leiden.
Praat met je klasgenoten om op meer ideeën te komen.

Stel dat er geen sprake is van zichtbaar geweld, maar toch is de situatie 'koud'.
Je kunt dit 'een koude oorlog' of 'negatieve vrede' noemen.

Johan Galtung, een beroemde Noorse socioloog en expert op het gebied van geweld en vrede, veranderde deze ijsberg in een driehoek. Hij maakte onderscheid tussen vechten (direct geweld), systemen, regels en wetten die groepen mensen onderdrukken (structureel geweld) en normen en verwachtingen die mensen dwingen tot iets wat eigenlijk niet goed voor ze is (cultureel geweld).

Schrijf de onderstreepte woorden in de blauwe punten van deze driehoek.
Kun je voorbeelden bedenken? Hieronder (en in je eigen ijsberg) vind je inspiratie.

1. vrouwen die geen stemrecht hebben
2. racistische grappen die zogenaamd om te lachen zijn
3. meisjes zijn nerds als ze van wiskunde houden
4. niemand durft in opstand te komen tegen de maffia
5. neerkijken op zwervers
6. als de wet toestaat dat de politie aan etnisch profileren doet
7. rijke kinderen krijgen beter onderwijs
8. als je iemand op straat een hond ziet schoppen
9. een fabriek krijgt wettelijke vergunningen om giftig afval te lozen
10. 'huilende jongens zijn mietjes'

	A	B	C	D	E
	DIRECT GEWELD	NEGATIEVE VREDE	Er is geen zichtbare strijd maar structureel en cultureel geweld schuilen onder de oppervlakte in de vorm van ongelijkheid en discriminerende regelen wetgeving.	Structureel geweld is aangepakt, maar er is nog steeds sprake van cultureel geweld dat tot de andere twee soorten geweld kan leiden	POSITIEVE VREDE
		Tegenstanders in een conflict zijn even sterk maar staan nog steeds vijandig tegenover elkaar. De situatie kan op elk moment weer in direct geweld omslaan.			We zijn het culturele geweld voorbij. Conflicten komen voor, maar we zijn bij machte deze zonder geweld op te lossen.
1	Oorlog met de planeet	1B	1C	1D	Vrede met de planeet
2	Oorlog op mondiale, internationale schaal	2B	2C	2D	Vrede op mondiale, internationale schaal
3	Oorlog tussen twee landen	3B	3C	3D	Vrede tussen twee landen
4	Burgeroorlog (oorlog binnen een land)	4B	4C	4D	Vrede binnen een land
5	Oorlog in regio's, steden, buurten	5B	5C	5D	Vrede in regio's, steden, buurten
6	Oorlog op werkplekken en scholen	6B	6C	6D	Vrede op de werkvloer en op school
7	Oorlog in de natuur tussen mensen en planten, dieren in het wild, vee en huisdieren	7B	7C	7D	Vrede in de natuur <i>tussen mensen en planten, dieren in het wild, vee en huisdieren</i>
8	Oorlog in gezinnen en families <i>tussen generaties, tussen ouders en kinderen en tussen broers en zussen</i>	8B	8C	8D	Vrede in gezinnen en families <i>tussen generaties, tussen ouders en kinderen en tussen broers en zussen</i>
9	Oorlog in relaties <i>tussen partners en vrienden</i>	9B	9C	9D	Vrede in relaties <i>tussen partners en vrienden</i>
10	Oorlog met jezelf <i>vijandigheid tegen je eigen lichaam, emoties, denken en ziel</i>	10B	10C	10D	Vrede met jezelf <i>innerlijke vrede met je eigen lichaam, emoties, denken en ziel</i>

De vredesmatrix

Op de vorige pagina hebben we de plaatsen waar jij thuis bent (van de planeet aarde tot je binnenste) en de verschillende soorten geweld en vrede gecombineerd in één model. Wij noemen dit de Vredesmatrix.

Een model is natuurlijk een versimpelde versie van de werkelijkheid.

Het kan helpen ingewikkelde dingen wat beter te snappen.

Dit model verbeeldt dat werken aan vrede op school of in een stad direct te maken heeft met wereldvrede of vrede ten opzichte van de natuur en de planeet. Op deze manier zie je dat vrede misschien meer binnen jouw bereik is dan je eerder dacht?

Je kunt ook zien dat de velden 'coördinaten' hebben:

In dit model heeft een burgeroorlog bijvoorbeeld het coördinaat 4A.

Kan jij ook de coördinaten horend bij deze situaties vinden?

1. Onvoorwaardelijke eigenliefde, jezelf zien als een deel van de mensheid, de planeet en het universum en daar moed en energie uit putten.
2. Het opzettelijk beschadigen van je eigen lijf, bijvoorbeeld door snijden of met een eetstoornis.
3. Je weet dat je een gezond lichaam nodig hebt en dus eet je best gezond, maar je gunt jezelf geen tijd om echt te herstellen na een ziekte.
4. Wij mensen buiten de planeet uit in een strijd om essentiële hulpbronnen. Uit angst voor tekorten zoeken we naar andere planeten en manen om verder gaan met deze over-exploitatie.
5. We proberen de luchtvervuiling terug te dringen, maar willen de luxe van vliegvakanties niet opgeven.
6. Mensen beseffen dat ze deel uitmaken van de natuur – en volledig afhankelijk zijn van de bloei ervan – en gedragen zich ook zo. Dit betekent dat de landbouw regeneratief is, dieren niet worden gevangen gezet, het gebruik van water in balans is met de seizoenen en giftige chemicaliën verboden zijn.
7. De Verenigde Naties treden op als een soort 'wereldregering' en wanneer staten in strijd met hun resoluties handelen, kunnen zij hun leger sturen om het geweld te stoppen.

8. De inwoners van land X maken de inwoners van hun buurland Y belachelijk, omdat zij minder rijk zijn.
9. Inwoners van twee landen spreken dezelfde taal, er wordt over de grens getrouwd en de economie is afhankelijk van een levendige uitwisseling, die wordt gedreven door eerlijkheid en gelijkheid. Toch willen ze niet opgaan in één groter land, omdat er een verschil in religie is dat ze niet willen opgeven.
10. Openbare bibliotheken, openbare scholen en openbare ruimtes – allemaal betaald met belastinggeld – zijn voor iedereen toegankelijk, zodat ieder lid van de samenleving zich naar eigen vermogen kan ontwikkelen.
11. Over het algemeen handhaven de politie en andere autoriteiten de orde. De wijken waar de bendes 'regeren' zijn niet toegankelijk voor buitenstaanders, maar de bendes vormen geen bedreiging voor de burgers in andere delen van de stad.
12. Op school en op sociale platforms wordt pesten als normaal gezien. Mensen plaatsen berichten die opzettelijk schadelijk en aanstootgevend zijn.
13. De industriële veehouderij om dierlijke eiwitten voor menselijke consumptie te 'produceren' veroorzaakt extreem lijden voor miljoenen koeien, varkens, schapen, geiten en kippen.
14. Een kind vindt het grappig om op zoveel mogelijk mieren dood te trappen.
15. Wanneer je volledig in sync bent met de natuur om je heen.
16. Iemand van een andere generatie 'suffe puber' of 'boomer' noemen en hen daarom niet echt serieus nemen.
17. Het besef dat we allemaal ooit kinderen waren en dat we allemaal oud hopen te worden, waarbij we de wijsheid herkennen die in elke levensfase aanwezig is.

Discussievragen:

- **Kun je je een beeld vormen van kolom E?**
- **Denk je dat we daar ooit zullen komen?**
- **En zo niet, is het dan de moeite waard om te denken dat het zou kunnen bestaan?**

Zijn er regels voor vrede?

11. Regels om oorlog te voorkomen

Taak 1:

Dit is Bibiana Steinhaus, een voetbalscheidsrechter in de Duitse Bundesliga. Haar taak is ervoor zorgen dat een voetbalwedstrijd volgens de regels verloopt.

Schrijf een regel op waaraan de voetballers zich moeten houden:

.....

Wat kan een scheidsrechter doen als iemand deze regel overtreedt?

.....

Waarom houden voetballers zich eigenlijk aan regels?

.....

Geldt dit ook voor andere sporten? Leg uit.

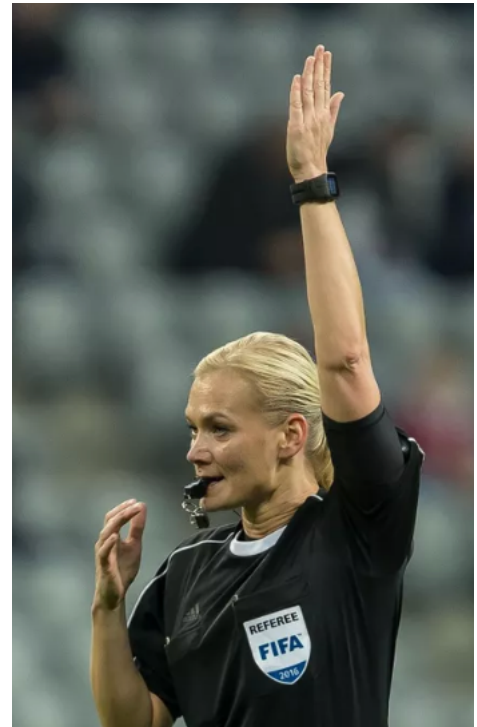
.....

Wat zou er kunnen gebeuren als er geen scheidsrechter was?

Stel je een situatie voor waarin een grote voetbalwedstrijd plaatsvindt. Het is de finale, dus er staat veel op het spel.

Er is geen scheidsrechter of arbiter, maar elke keer dat er een conflict ontstaat, komen er een paar voetballers tussenbeide en beslissen wat ze moeten doen. Of – als dit niet lukt – wordt een deel van de toeschouwers gevraagd het geschil te beslechten.

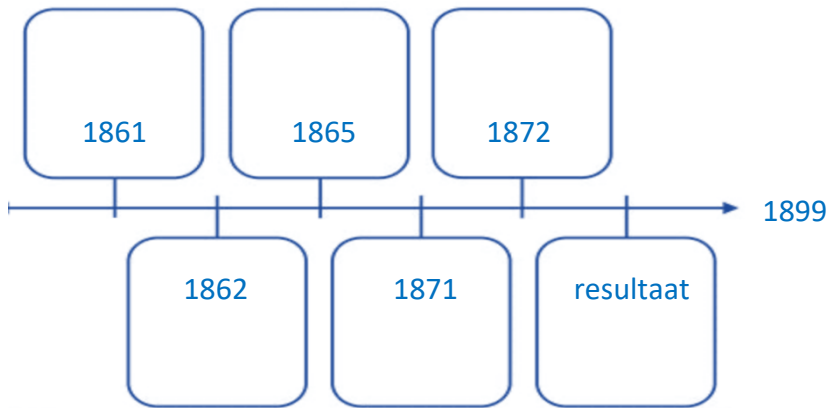
Alle betrokkenen zijn vastbesloten de wedstrijd volgens de regels die zij logisch vinden te laten verlopen. Noem enkele voor-, nadelen en gevolgen van deze situatie:

Voordelen	Nadelen
Mogelijke gevolgen	

Waar gaat dit plaatje over?

Schrijf de letter van de gebeurtenis in het blokje op de tijdlijn.

- A Rechters uit vijf landen komen in Genève bijeen en besluiten dat Groot-Brittannië de VS 15,5 miljoen dollar in goud moet betalen vanwege de schade veroorzaakt door de *Alabama* en andere schepen.
- B Britse scheepswerven bouwen de *Alabama*, een van de schepen die noordelijke koopvaardijsschepen aanvielen en enorme schade aanrichtten.
- C Begin van de Amerikaanse Burgeroorlog: Zuidelijke Staten vechten tegen Noordelijke Staten. Kaperschepen maken deel uit van de oorlogvoering op zee.
- D De noordelijke staten hebben gewonnen. Ze klagen bij Groot-Brittannië over de schade veroorzaakt door de *Alabama* en andere in Groot-Brittannië gebouwde schepen. Het zorgt voor veel spanning tussen de twee landen.
- E De VS en Groot-Brittannië komen overeen het probleem op te lossen door een groep internationale rechters te vragen wie gelijk heeft.
- F Deze succesvolle arbitrage laat de wereld zien dat internationale geschillen zonder oorlog kunnen worden opgelost, en moedigt andere landen aan om gebruik te maken van **arbitrage**. De *Alabama-claims* vormden een keerpunt in de geschiedenis van het internationaal recht.

Het Permanente Hof van Arbitrage

Op de Eerste Haagse Vredesconferentie in 1899 waren de afgevaardigden het eens over de waarde van arbitrage als een manier om met conflicten om te gaan en zo oorlog te voorkomen.

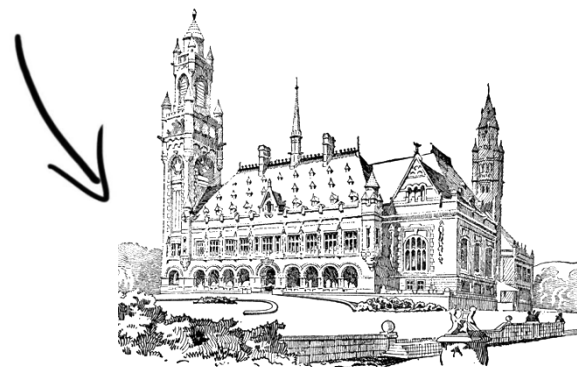
Maar het organiseren van een rechtbank voor elk afzonderlijk conflict kost veel tijd en is riskant: het kan zelfs tot nog meer onenigheid leiden! Daarom besloten ze een rechtbank op te richten die permanent beschikbaar zou zijn voor landen met een conflict: het Permanente Hof van Arbitrage / Permanent Court of Arbitration (PCA).

Beide landen moeten uit vrije wil naar de PCA gaan en zodra de arbiters een besluit hebben genomen, moeten ze de uitspraak opvolgen. Vaak is geheimhouding ook een van de voorwaarden die de twee landen afspreken voordat het allemaal begint. Niemand wil gezichtsverlies lijden als het om gevoelige zaken gaat...

De locatie van de PCA: linkervleugel van het Vredespaleis in Den Haag (onder de grote toren). Aantal rechtszaken (tot en met 2023): 700

Het tragische lot van de PCA:

Wie weet WELKE oorlogen werden voorkomen?

Een van de zaken die wel bekend zijn, speelde in 1928:

De zaak over het eiland Palmas

Een meningsverschil tussen de Verenigde Staten en Nederland over wie eigenaar was van een klein eiland in de Stille Oceaan. De PCA werd gevraagd om te beslissen wie gelijk had.

De VS zeiden dat ze het eiland – samen met de Filippijnen - van Spanje hadden gekregen, na de Spaans-Amerikaanse oorlog. Bovendien beweerden ze dat ze het eiland Palmas als eerste hadden ontdekt.

Nederland voerde aan dat zij al lange tijd voor het eiland zorgden.

Arbiter Max Huber oordeelde dat Nederland eigenaar was van het eiland.

Deze zaak leerde iedereen dat een land, om een te plek te kunnen bezitten, moet laten zien dat het die plek ook daadwerkelijk verzorgt.

Het eiland behoort nu tot Indonesië.

Wat als...

... Nederland en de VS niet zouden hebben besloten de PCA om hulp te vragen? Zou dit tot geweld, schade en slachtoffers hebben geleid?

Stel je voor...

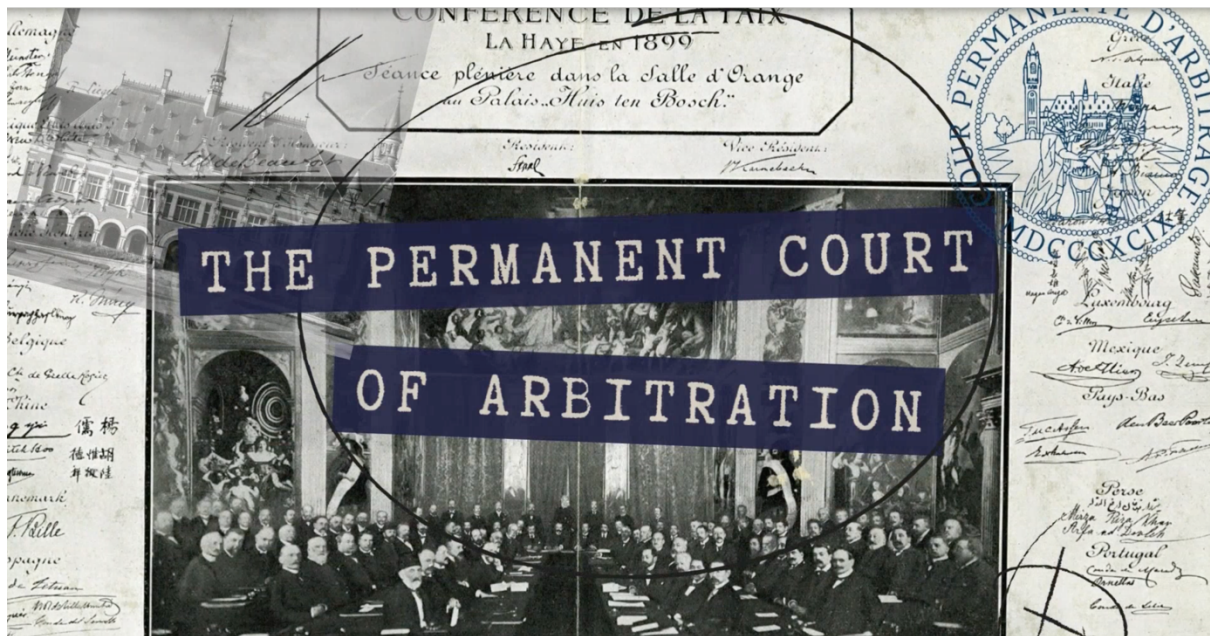
... een zaak waarin je zou willen dat een arbiter van de PCA had kunnen beslissen wie er gelijk had? Hoe zou dat geweld, schade en slachtoffers kunnen voorkomen?

‘Wat als – geschiedenis’

Het is fascinerend om te bedenken wat er in het verleden had kunnen gebeuren... als er alleen maar... Kies een van de onderstaande zinnen en probeer te bedenken hoe de zaken hadden kunnen escaleren in plaats van worden voorkomen door middel van arbitrage. Je kunt een alternatief artikel voor Wikipedia schrijven of een alternatieve tijdlijn maken.

Wat als... Denemarken in 2013 oorlog had gevoerd met andere landen van de EU vanwege de visrechten (in plaats van deze zaak voor de PCA te brengen)?

Wat als... Nederland in 2013 marineschepen had gestuurd om Nederlandse burgers te bevrijden van *The Artic Sunrise* (een schip van Greenpeace) die door Rusland waren gearresteerd (in plaats van deze zaak voor de PCA brengen)?

Wat als.... jij was de arbiter was!

En je moet een besluit nemen over een recente zaak:

Het Indus Waterverdrag – een conflict tussen India en Pakistan

Het Indus Waterverdrag is een overeenkomst tussen India en Pakistan, ondertekend in 1960, om het water uit de Indusrivier, die door beide landen stroomt, te delen. Het verdrag wijst het gebruik van zes zijrivieren toe: drie aan India en drie aan Pakistan. Deze regeling zorgt ervoor dat beide landen een eerlijk deel van het water krijgen voor drinkwater, landbouw en andere essentiële behoeften.

In 2016 hadden India en Pakistan onenigheid over de manier waarop het Indus Waterverdrag werd uitgevoerd, wat leidde tot een zaak bij het Permanente Hof van Arbitrage (PCA). Het conflict gaat over twee waterkrachtprojecten die India bouwt op rivieren die uitmonden in Pakistan. Pakistan beweert dat deze projecten het verdrag schenden.

Welke argumenten moet je kennen om tot een rechtvaardige beslissing te komen?

Bronnen:

<https://pca-cpa.org/home/>

<https://pca-cpa.org/en/cases/284/>

12. Regels tijdens oorlog – de HOR

Taak 1: Test jezelf: wanneer is het oké om oorlog te voeren?

Kruis het vakje aan dat overeenkomt met jouw mening.

Een land mag oorlog voeren...	Completely disagree	Disagree	Agree	Completely agree
... als het wordt aangevallen en zichzelf wil verdedigen.	4	2	1	0
... als het zijn grondgebied wil heroveren.	4	3	2	1
...om onderdrukte mensen te bevrijden van hun dictator.	3	2	1	0
... en zo nodig ook kernwapens gebruiken	6	5	1	0
Nooit.	0	1	3	6

Tel het aantal punten bij elkaar op..... + + + +=

2 to 6 punten	Volgens jou zullen er altijd oorlogen zijn. Daarom denk je dat een leger nodig is. Het leger kan ook kernwapens gebruiken.
7 to 11 punten	Jij gelooft dat een wereld zonder oorlog onmogelijk is. Volgens jou is oorlog soms nodig om mensen te bevrijden en een land te verdedigen.
12 to 17 punten	Je wilt oorlog voorkomen. Alleen als alle vreedzame oplossingen hebben gefaald, kun je oorlog accepteren.
18 punten of meer	Je bent een pacifist en tegen geweld omdat het altijd tot verdriet en vernietiging leidt. Met oorlog kun je mensen nooit echt bevrijden.

Bent je het eens met de uitkomst?

Vergelijk met klasgenoten: welke uitkomst hadden zij?

En als dat heel anders was, hoe komt dat dan?

Taak 2: Regels om een oorlog te beginnen

Het Permanente Hof van Arbitrage in het Vredespaleis in Den Haag is meer één van de vele manieren om internationale conflicten op te lossen zonder geweld te gebruiken. Ook de Verenigde Naties en talloze ambassades en andere organisaties zijn opgezet voor internationale diplomatie.

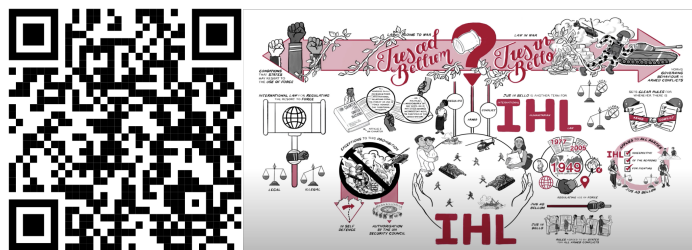
Landen of groepen die niet in staat zijn een vreedzame oplossing te vinden, hebben vaak zelf een gewelddadige cultuur, waarin geweld is verankerd in hun normen en waarden (zie werkblad 10, cultureel geweld). Soms wordt direct geweld genormaliseerd of zelfs verheerlijkt (bijvoorbeeld in de wapenindustrie, entertainment of religie), maar vaker wordt deze vorm van geweld onderdrukt door autoriteiten (zoals de politie, het leger of de geheime dienst), waardoor structureel en cultureel geweld in die samenleving onverwerkt blijft.

Wanneer landen of groepen vinden dat zij het recht hebben om hun eigen belang voorop te stellen en daarbij geweld te gebruiken, beweren ze vaak dat ze dit doen uit vergelding of zelfbescherming. Je zou kunnen stellen dat wanneer landen, groepen en burgers in zo'n geval 'ongetetterd' zijn in vrede en zij een groot gevaar vormen voor de rest van de wereld.

Sommige andere landen, groepen of minderheden zijn niet in staat om vreedzame middelen te gebruiken omdat zij worden aangevallen door anderen. Vrede moet helaas altijd van twee kanten komen, terwijl geweld eenzijdig kan zijn.

Dus, in dit laatste geval, is het rechtvaardig om oorlog te voeren?
Bekijk deze Engelstalige video om enkele antwoorden te vinden:

<https://www.youtube.com/watch?v=jCOgepwYEhY>

Bespreek met een klasgenoot: wat betekenen deze Latijnse uitdrukkingen:

Jus ad Bellum

Jus in Bello

Waar of niet waar?	WAAR	NIET WAAR
De internationale gemeenschap claimt dat de enige reden om geweld te gebruiken uit zelfverdediging is.		
Soldaten mogen geweld gebruiken als ze een blauwe VN-helm dragen, omdat ze op een VN-missie zijn.		

Taak 3:

Bespreek in je klas wat deze woorden betekenen en hoe dit tot meer geweld kunnen leiden:

- Wanneer militairen gevangen zitten in de 'oorlogsmist' (*fog of war*) als ze beslissingen moeten nemen.
- Wanneer een samenleving **militaristisch** is.
- Wanneer het **militair-industriële complex** van een land winstgevend is.

Dus... oorlogen gebeuren. Ze veroorzaken vernietiging, haat en trans-generatieel trauma, niet alleen voor burgers, maar ook voor de betrokken soldaten.

In de eerste video werd onderscheid gemaakt tussen deze twee groepen mensen: soldaten en burgers.

Deze tweede Engelstalige video helpt je daar meer over te leren:

https://www.youtube.com/watch?v=ESwfxu_1Ko0

Humanitair Oorlogsrecht (HOR)
International Humanitarian Law (IHL)

Jus in Bello
De regels HOE je een in oorlog moet vechten

Dit betekent allemaal hetzelfde. Het is gebaseerd op drie belangrijke begrippen:

Distinction

Precaution

Proportionality

Taak 4: Bespreek met je buur wat ze betekenen.

Het Rode Kruis en humanitaire hulp

De hier genoemde video's zijn gemaakt door het Rode Kruis.

- Wat voor soort organisaties zijn het Rode Kruis, de Rode Halve Maan en de Rode Diamant?
- Waarom denk je dat het Rode Kruis de moeite heeft genomen (en er dus belang bij heeft) om het publiek over het HOR / IHL te informeren?
- Kun je situaties bedenken waarin het humanitaire werk van Rode Kruis-medewerkers onmogelijk wordt gemaakt?
- Kun je situaties bedenken waarin het niet eenvoudig is onderscheid te maken tussen soldaten en burgers?

Taak 5: discussieer: ben je het eens met deze uitspraak?

'Soldaten zijn ook maar mensen. Ze hebben allemaal een moeder. Dus ook zij moeten worden beschouwd als burgers die bescherming nodig hebben, net als ieder ander persoon.'

Taak 6:

Spelletjes spelen waarbij je onoverwinnelijk bent zijn leuk. De meest populaire is natuurlijk Fortnite. Je schiet je een weg naar de overwinning...

Maar wat als je de rommel die je hebt gemaakt, ook moet opruimen? Als je alle gebouwen en infrastructuur die je hebt gesloopt, zou moeten herstellen? En als je voor alle nabestaanden van de slachtoffers die je hebt gemaakt zou moeten zorgen?

Stel jezelf voor in deze rol:
Tim Sweeney, de CEO van *Epic Games*

heeft besloten zijn leven te beteren en wil jou en je team van game-ontwerpers de kans geven om te pitchen voor een nieuwe versie van Fortnite: eentje die gaat over herstel na geweld, straatgevechten en oorlog.

Win jij deze opdracht?

Schrijf een pitch voor de eerste presentatie: Beschrijf in detail minstens twee scènes die leuk zijn om te spelen.

Of: Denk aan de graphics: hoe zou deze game eruitzien? Teken minstens twee scènes die deel zullen uitmaken van deze versie van het spel.

--	--

13. Na de oorlog – wat nu?

Taak 1

Doe deze warming-up samen met de leraar:

denken – delen – uitwisselen

Wat is het verschil tussen...

- een patstelling en een staakt-het-vuren
- een staakt-het-vuren en vredesakkoorden
- vredesakkoorden en langdurige vrede

Taak 2

Schrijf op: wat gebeurt er volgens jou de eerste jaren na een oorlog in een samenleving?

.....

.....

.....

.....

.....

En waar zou jij jezelf het meest zorgen over maken?

.....

.....

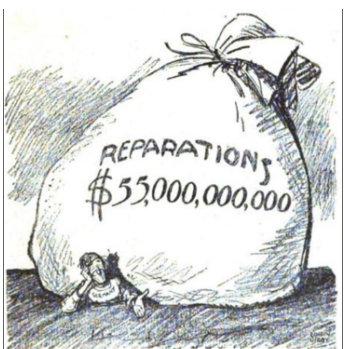
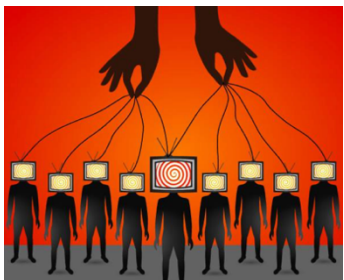

Taak 3

Hieronder staan beschrijvingen van verschillende mensen die een oorlog hebben overleefd. Het zijn geen echte citaten van echte mensen, maar toch gebaseerd op echte verhalen.

Lees ze eerst aandachtig door en match ze met de afbeeldingen.

Hierna vertelt je docent wat de groepsopdracht zal zijn.

Groep 1

Jarenlang lag onze prachtige stad in de frontlinie. Het werd volledig verwoest. De vijand heeft onze huizen geplunderd. Onze economie ligt in puin, onze fabrieken zijn verwoest, de havens worden gebruikt voor de marine, de wegen zijn onbegaanbaar vanwege achtergelaten landmijnen. Het zal ons een fortuin kosten om alles weer op te bouwen. Hoe kom je weer uit deze ellende?

Groep 2

Hoewel de vijandelijke regering oproep tot een staakt-het-vuren, bleven veel legerregimenten gewoon doorvechten, waarbij zinloze slachtoffers vielen. We vertrouwen deze generaals, korporaals, kapiteins en tieners die soldaten zijn geworden niet. Zullen ze zich schikken naar een nieuw gevormde democratische regering of een coup plegen en opnieuw beginnen te vechten? Hoe kun je dat voorkomen?

Groep 3

Ja, natuurlijk hebben wij ze verwelkomd! Arme kinderen, moeders, grootmoeders. Je verlaat je huis niet tenzij je leven in gevaar is. Dus hielpen we, zamelden geld in, boden hen huizen, kleding, voedsel en gezelschap. En toen hun gevluchte soldaten onze grens overstaken, boden we ook hen onderdak – ze stonden aan onze kant omdat ze niet meer tegen ons vochten. Nu de oorlog voorbij is, moeten we voor onze eigen zaken zorgen. Hoe kun je ze laten vertrekken?

Groep 4

De nieuwe heersers legden ons eerst het zwijgen op en begingen vervolgens verschrikkelijke misdaden. Maar niet in mijn naam! Ik wil ze in de rechtszaal zien. Dit zijn oorlogsmisdadigers. Hoe zorgen we ervoor dat ze niet ongestraft blijven?

Groep 5

Dus... we hebben deze oorlog verloren. En ons leger heeft onze burens veel leed bezorgd. De doden, de vernietiging: ik snap het. Maar wat denk jij nou? We kunnen nooit de herstelbetalingen betalen die deel uitmaken van het vredesakkoord. Dit zal betekenen dat veel meer van onze mensen zullen sterven door ziekte en honger. Op de langere termijn zal het zelfs nog meer haat veroorzaken. Hoe kom je uit deze spiraal van geweld?

Groep 6

Toen het leger de macht overnam, ontmantelden ze ons rechtssysteem en gebruikten ze de gevangenen voor vreselijke dingen. De rechters en ook de parlementsleden werden naar huis gestuurd - of erger. Politieagenten moesten gehoorzamen of werden naar kampen gestuurd. Managers van onlinediensten, televisiestations en scholen werd vervangen door vrienden van de nieuwe regering. Hoe krijgen we al deze belangrijke instellingen gezuiverd?

Taak 5

De opzet van deze taak is hetzelfde: lees eerst onderstaande citaten goed door. Verbind de teksten met de bijpassende plaatjes. Hierna krijgt van je docent weer een groepsopdracht.

Persoon 1

Tijdens de burgeroorlog floreerde de zwarte markt, en er werd flink winst gemaakt! Een paar appels of een stuk brood kosten net zoveel als ik per week verdiende. Ik kon mijn gezin nauwelijks voeden. Waar haalden ze het eten vandaan, vraag je je misschien af... corruptie: connecties, nepotisme en omkoping! En nu de orde is hersteld, zie ik ze rondrijden in chique auto's, eten in chique restaurants... Ondertussen ligt onze toekomst in puin. Wij moeten wel weer vanaf nul beginnen.

Persoon 2

Onze bondgenoten wilden ons graag militair steunen. Niet met soldaten, maar met munitie, wapensystemen en inlichtingen. Iedere burger die kon vechten werd ingelijfd bij het leger. Om de stad te verdedigen kregen burgers ook wapens: handvuurwapens, granaten en explosieven om de infrastructuur van de vijand te saboteren. Nu we deze oorlog eindelijk konden beëindigen met een staakt-het-vuren, vechten zij nog steeds, nu tegen elkaar: gewapende bendes spelen de baas in woonwijken en ze hebben meer dan genoeg wapens om dat vol te houden.

Persoon 3

In de chaotische laatste maanden van de oorlog werd mijn zus door een van de soldaten tot een relatie gedwongen. Ze werd zwanger. Nu wil geen van onze burens met haar praten. Ze heeft het gevoel alsof ze dubbel wordt gestraft.

Persoon 4

Ik ging in de allereerste weken na de aanval bij het leger. Nooit hadden we ons kunnen voorstellen dat de oorlog zo veel jaren zou voortduren! Ik bracht de meeste tijd door aan de frontlinie. Ik heb dingen gezien waar ik niet over sprak als ik tijdens verlof op bezoek bij mijn familie was. Ik kan er nu nog steeds niet over praten. Alleen mijn vrienden die ook in het leger zaten begrijpen het.

Persoon 5

Toen ze mijn stad begonnen te bombarderen en mijn zoontje de hele nacht huilde, vluchtten we naar het platteland. Mijn tante bood een klein vakantiehuisje aan dat we konden gebruiken. Het was moeilijk om in ons levensonderhoud te voorzien: ik verloor mijn baan en toen de winter aanbrak, was het gewoon te koud. Wij hebben toen besloten het land te verlaten. Nu zijn we terug. Ons huis werd geplunderd. Maar ik heb de voordeur en de ramen gerepareerd. Veel van onze vrienden en familie zijn echter verdwenen. Mijn tante is een van hen en ik weet niet eens waar ze is begraven. Het is alsof de mensen om ons heen er gewoon niets om geven en onverschillig staan tegenover ons verlies.

Taak 7

Na een oorlog deze spiraal of cyclus van geweld doorbreken is gemakkelijk gezegd, maar niet zomaar gedaan.

Daarvoor moeten alle betrokkenen moed tonen, wat betekent dat ze niet kunnen schuilen in vijandsbeelden, angst of gecultiveerd slachtofferschap.

Welke van deze stappen in de cyclus zou volgens jou het beste moment zijn om deze te doorbreken?

.....

.....

.....

Hoe kunnen mensen elkaar daarbij helpen?

.....

.....

Van deze 18 door AI gegenereerde tekeningen wil Anouska twee 'Zoek-de-verschillen-plaatjes' maken: één van een vreedzame samenleving (1) en één waar de bitterheid en wraakzucht nog steeds aanwezig is (2).

Welke 9 tekeningen kan ze samenvoegen voor type 1? En welke 9 tekeningen voor type 2?

14. The Hague

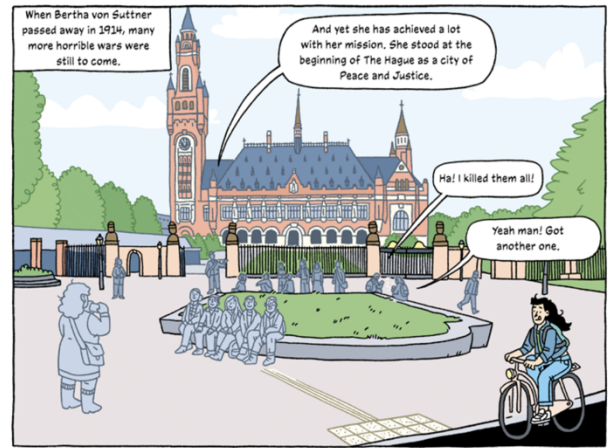
The City of Peace and Justice

Part of a script of the American breakfast show [‘Today with Hoda and Jenna’](#) in 2022.

‘We were in The Hague, which - I’ll be honest, I’m naive - I did not know what that was. I thought it was going to be like West Point, like a building. Like: “there is The Hague, where they have trials” But it is the most beautiful town. It’s a town!’.

Anecdote, experienced when visiting Gambia on the Westcoast of Africa. When taking a cab, the driver asks where we come from. We say ‘The Hague’ and to our surprise he starts smiling and shouts:

***‘The Hague!
That’s were our dictators end up, in prison!’***

About The Hague, Bertha von Suttner wrote in her diary in 1899:

‘Farewell, lovely city of parks and gardens! May this place, where the first international arbitration court was created, become a place of pilgrimage for future generations.’

So, ‘The Hague’ is a symbol for something bigger. It is known worldwide. But for what?

Here are the three main ideas we will focus on:

- Arbitration
- Peace through justice
- Justice through peace

Q1: Watch this 6-minute video:

“Carnegie Foundation Peace Palace”

<https://www.youtube.com/watch?v=vJZlqGxRHYA&t=30s>

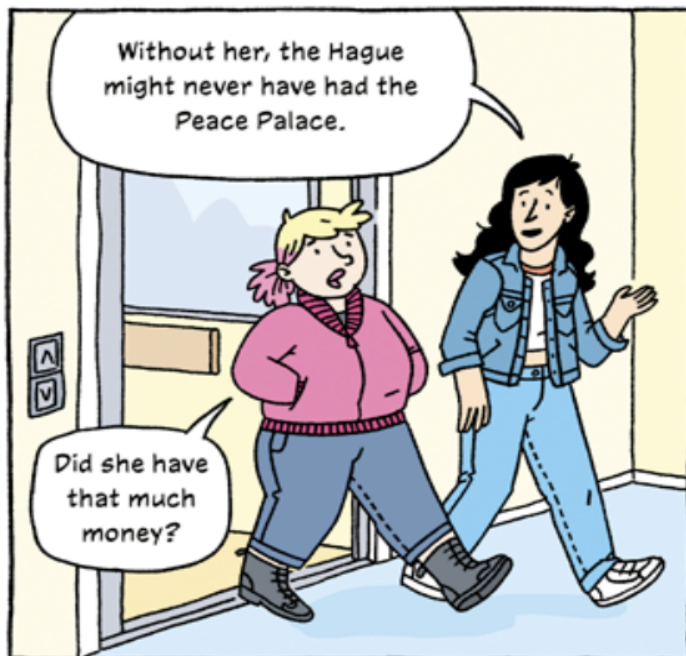
Q1: According to the video: how many people died because of a conflict in the 20th century?

Q2: According to this video (from November 2018), how many conflicts were settled in the Peace Palace?	
Q3: Prof. Yves Daudet tells about The Hague Academy of International Law and the many young people from different countries meeting each other. What does he claim to be the basic idea?	
Q4: In 1913, the Peace Palace was inaugurated. The main founder paid most of the costs: Andrew Carnegie. Google him and write down four things that you find remarkable.	
Q5: The former General-director of the Carnegie Foundation Peace Palace, Erik de Baedts says that they have to issue 'the root causes of conflict'. Which three causes does he list?	
Q6: Explain how these three things can cause conflict and violence.	
Q7: Explain how poverty and hunger can not only be a <u>cause</u> of direct violence, but also be the <u>effect</u> of direct violence.	
Q8: Summarizing this video (but you can also Google for the answer) what three institutions are housed in the Peace Palace?	
Q9: Four times in the video, you could see phrases starting with #. List them.	
Q10: Explain how justice is a condition for peace.	
Q11: Explain how peace is a condition for justice.	

Want to know more about the Peace Palace?
Then read this digital booklet:

https://www.vredespaleis.nl/wp-content/uploads/2021/04/Spreekbeurt-boekje_EN-1.pdf

Who are Jazzy and Lot talking about?
And what was her connection to the Peace Palace?

See also p. 13 in the booklet (scan the QR-code above)

Is it true what Jazzy is stating?
Explain your answer.

In 1899, The Hague hosted a first International Peace Conference. This resulted in the founding of the Permanent Court of Arbitration. Since that year, The Hague is referred to as 'City of Peace and Justice.' Today, it is housing many more organizations that work toward Peace. It is even in the city's coat of arms. The graphic novel is telling you in bits and pieces how this came to be.

On the next page, look into the names and of the institutions in the 'City of Peace and Justice'. Per organization, find on the internet what they are doing.

Q2: Discuss with your classmates:

Why do you think it is hard to get into these buildings to learn more about what they are doing?
And if it would be possible to visit these, which one(s) would you want to go to the most?

Explore Peace and Justice in The Hague

Full programme available at: justpeacethehague.com

Organisations:

- 1 Nationaal Monument Oranjehotel
- 2 International Criminal Court
- 3 Kosovo Specialist Chambers
- 4 International Residual Mechanism for Criminal Tribunals
- 5 Hague Conference on Private International Law (HCCH)
- 6 Asser Institute
- 7 Peace Palace (Carnegie Foundation, ICJ, PCA)
- 8 International Esperanto-Institute
- 9 Initiatives of Change Nederland
- 10 OSCE High Commissioner on National Minorities

KIDS FRIENDLY

- 11 House of Europe
 - International Commission on Missing Persons
 - Eurojust
 - Representation of the European Commission in the Netherlands
 - Liaison Office of the European Parliament in the Netherlands
- 12 Het Nutshuis
 - Atlantische Commissie
 - Justice & Peace
 - Human Security Collective
 - Netherlands Helsinki Committee
 - Global Human Rights Defence
 - Perspectivity
 - IRC Wash

KIDS FRIENDLY

- 13 Rijksmuseum De Gevangenpoort
- 14 The Hague humanity Hub
 - Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
 - The London Story
 - PAX for Peace
 - International Development Law Organization
 - UN International Organization for Migration
 - Equal Trade Alliance
 - Dr. Denis Mukwege Foundation
 - Colors for Peace
- 15 Netherlands Institute for Multiparty Democracy

Wat is de kracht van kunst?

15. Bertha verbeeld

Op blz. 67-68 van het stripboek vind je een biografische beschrijving van Bertha's belevenissen. Ze had echt een interessant leven!

Toen Bertha von Suttner haar roman 'De wapens neer!' schreef, werd het maken van sociaal geëngageerde boeken gezien als een heel invloedrijke manier om de wereld ten goede te veranderen. Meer daarover kan je op p. 71 van het stripboek de lezen.

Tegenwoordig gebruiken influencers en activistische kunstenaars liever een ander medium om het grote publiek te bereiken: film!

In deze taak ga jij daar een begin mee maken. Wat je kan lezen, kan je ook verbeelden met situaties, beeld, geluid, handelingen... Dit is wat scriptschrijvers doen.

Op de volgende pagina vind je templates voor storyboards.

Daarop schrijf je de naam van een scène, maak je een schets van hoe de filmscène eruit zou kunnen zien en voeg je daaronder toe hoe de audio zou moeten klinken.

Je kunt ook informatie toevoegen, zoals wat voor soort apparatuur je nodig hebt (camera, lenzen, statief voor longshots, medium of close-up) en de locatie.

Naam van de episode

Wat en wie is er te zien? Wat doen ze? Waar is het?

Scene:

Optie: extra info over hoe het in het kader staat (bijvoorbeeld: plek en hoek van de camera)

Wat voegt het geluid toe aan de scène? (dialog, voice over, achtergrondgeluid, muziek)

Je kunt natuurlijk ook een digitaal storyboard maken, bijvoorbeeld op

www.storyboardthat.com

BERTHA'S LEVEN - VOOR 1889

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

BERTHA'S LEVEN - NA 1889

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

Scene:	Scene:	Scene:

In 2014 werd een film over Bertha von Suttner gemaakt. Het gaat vooral over haar relatie met Alfred Nobel. De Duitse uitgave had de titel **Eine Lieber für den Frieden** en in het Engels kreeg het de titel **Madame Nobel** – ook al trouwde Bertha von Suttner nooit met hem, maar... met Arthur von Suttner natuurlijk!

Birgit Minichmayr (Bertha von Suttner), Philipp Hochmair (Arthur von Suttner).

Scene met Bertha en Arthur in Georgië

Elevator pitch

Stel je voor: je bent in een hotel en stapt in de lift.
Daar staat plots die ene beroemde producent van Netflix-films!

Je hebt 60 seconden om uit te leggen dat er een nieuwe film over Bertha von Suttner moet komen – dit keer over haar tijd in Den Haag.

De titel:

Bertha was here

Hoe overtuig je deze persoon ervan dat dit de perfecte timing is voor zo'n film?
Hoe beschrijf je de cruciale scènes die er moeten zitten?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Stripverhalen

Wat zijn effectieve kenmerken van een stripverhaal?

Stel dat een archeoloog in het jaar 3095 een fragment vindt met deze smiley stickers.

Denk je dat ze zouden begrijpen dat dit blije gezichtjes zijn? Waarom? Waarom niet?

Taak 1:

Deze pagina van de strip gebruikt op z'n minst vier klassieke vertelmethodes van strips:

Verteller

Goot

Paneel

Praatwolkje

Verbind deze woorden met pijlen aan de relevante plekken in de afbeelding.

De 'goot' lijkt gewoon een beetje ruimte tussen de plaatjes. Maar er gebeurt daar van alles, tenminste, dat wordt gesugereerd.

Hoe veel tijd zit er tussen plaatje 3 en 4?

En tussen paneel 5 en 6?

Pagina 28-29 in het stripverhaal wordt een 'splash' genoemd: 'Een pagina die grotendeels of geheel wordt ingenomen door één afbeelding of paneel.'

Taak 2:

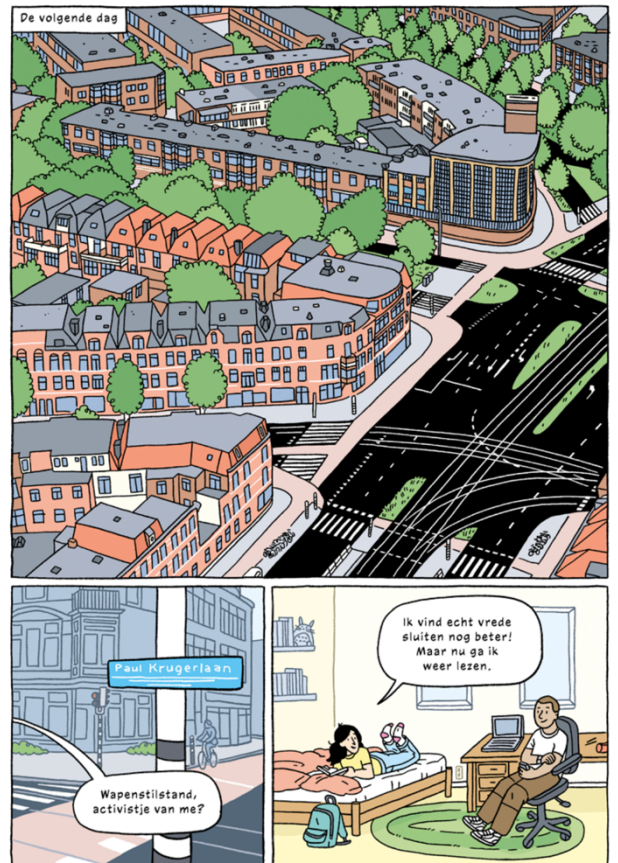
Hoe wordt de bedoeling van deze pagina ondersteund door deze vormgeving?

.....

.....

.....

Pagina 17, met een voorbeeld van een verandering van perspectief: vanuit vogelperspectief naar een meer gebruikelijk perspectief.

Op deze pagina worden opnieuw zeker vier kenmerken van stripverhalen gebruikt:

Taak 3:

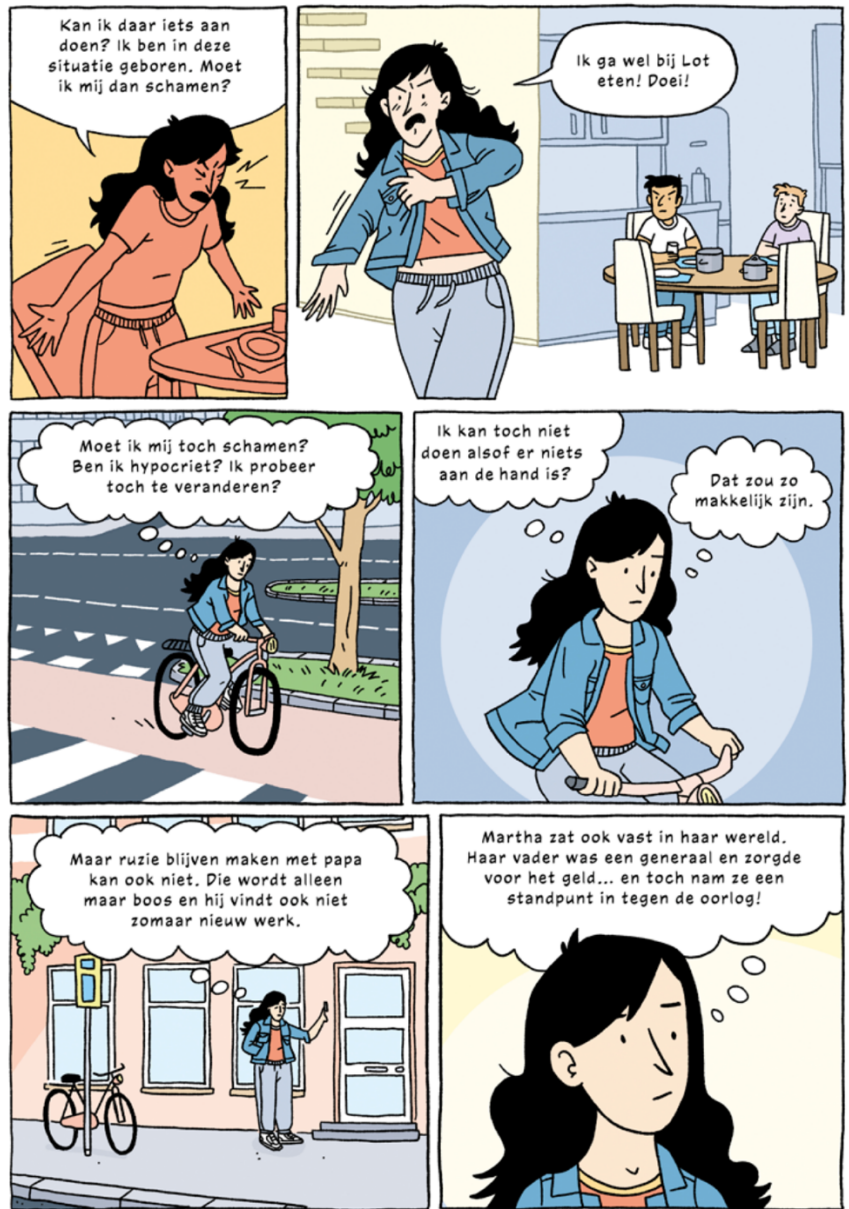
Teken pijlen naar de juiste plekken

Verandering in gezichtsuitdrukking

Verandering in lichaamstaal

Emanate

Denkwolkje

Een voorbeeld van een paneel dat gebruik maakt van voor- en achtergrond om verschillende stukjes informatie over te brengen:

In het boek, we gebruiken twee verschillende tekenstijlen.

Emma Ringelding tekende Jazzy en haar vrienden in de 21ste eeuw.

Karin Blaauwijkl tekende Martha en Bertha in de 19de eeuw

Taak 4: Bespreek met je buur:

- Welke verschillen zie je in de manier waarop zij de bovengenoemde 'ingrediënten' van stripverhalen gebruiken?
- Welke stijl vind jij het leukst? Waarom?
- Op welke andere manier wordt, afgezien van hun stijl, duidelijk gemaakt dat het verhaal schakelt tussen de 21e eeuw en de 19e eeuw?
- Hoe hebben Emma en Karin er toch voor gezorgd dat je het als één samenhangend verhaal kunt lezen?
- Welke van deze 'geheime ingrediënten' van stripverhalen heeft je het meest verrast?
- Als je zelf een stripverhaal zou maken, welke ingrediënten ga je dan zeker gebruiken?

Taak 5:

Dit is de versie van blz. 36 vóór het kleuren.

Kleur in en gebruik een ander pallet dan in de originele strip.

Welk effect hebben deze verschillende kleuren op hoe het verhaal op je overkomt?

17. Beelden voor vrede

Ontwerp een monument voor vrede

Vijanden die elkaar de hand reiken of een revolver met een knoop: overal ter wereld maken mensen monumenten om hun verlangen naar vrede uit te drukken. Probeer het zelf: ontwerp een monument voor een vreedzame toekomst.

Taak 1: Kies een onderwerp

Denk aan vrede, oorlog, vrijheid of onvrijheid, vriendschap, geweld, verzoening. Of kies iets wat je zelf hebt meegemaakt.

Probeer positief en creatief te zijn in je keuzes, want er zijn al ontelbaar veel monumenten over de hele wereld die verwijzen naar oorlogshelden en oorlog normaliseren als manier om conflicten op te lossen.

Taak 2: Maak een schets van het ontwerp

Enkele ideeën als je inspiratie vandaag niet zo op gang komt: grote bloemen. Grote letters. Mensen die elkaar de hand schudden. Blij, boze of bange gezichten. Rouwende mensen. Gebroken muren. Gebogen tralies. Twee vingers voor overwinning. Dieren die vrede, vrijheid en trouw symboliseren.

Taak 3: Klaar met je ontwerp?

Werk het uit in miniatuur, als maquette of als model van klei, Lego, papier-maché of ander materiaal. Misschien kan de klas een tentoonstelling organiseren van al jullie modellen? Of je kunt ze op social media plaatsen.

Imagine Peace Tower, Reykjavik IJsland - Martin Luther King voor het Vredespaleis in Den Haag

The Knotted Gun, VN hoofdkantoor in New York - Hand Across the Divide, Derry, Ierland

18. Vrede en muziek

Taak 1: Kijk de video: [‘A little Girl gives a coin to a Street Musician and gets the best Surprise in return’](#)

Welke muziek wordt er gespeeld?

Wat betekent de tekst van deze muziek?

Taak 2: Zou het niet super zijn om zelf zo'n flashmob voor vrede en verbroedering te organiseren? Bespreek met een klasgenoot:

- Wat zou een goed moment zijn?
- Wat is een goede plek?
- Hoeveel mensen moeten er meedoen?
- Wat zou je doen, dansen, zingen, iets anders?
- Wat zou het meeste impact hebben?

Taak 3: Dansen of mee-neuriën?

Muziek heeft de kracht om ons emotioneel te raken en opnieuw te overwegen wat echt belangrijk is. Ook is het interessant om te weten dat de meest mooie en hoopvolle muziek vaak in heel sombere tijden werd gemaakt.

In periode 1960-1970 bijvoorbeeld, was de Vietnamoorlog voor veel artiesten de reden om hun stem te laten horen, met uitingen in verschillende muziekstijlen als resultaat. Muziek kan helpen om oorlogen te stoppen, de strijd tegen racisme te steunen en mensen in hun idealisme steeds opnieuw een hart onder de riem te steken.

Sommige van deze liedjes gaan over heel specifieke kwesties, anderen zijn meer algemeen. Sommige muziek is boos, andere is helend. Vaak kunnen ze in verschillende tijden een boodschap uitdragen die de wereld steeds opnieuw nodig heeft.

Luister eens naar deze bijvoorbeeld:

Matisyahu – One Day

Kan je je voorstellen dat je op een danceparty bent waar alleen maar muziek over vrede wordt gedraaid? Of dat je op een achternamiddag met je vrienden een playlist maakt? Probeer minimaal tien nummers op te noemen. Deel deze met de mensen om je heen. Ze kunnen misschien wel wat mooie muziek gebruiken!

Enkele websites ter inspiratie:

<https://www.musicgrotto.com/songs-about-peace/>

<https://www.brooklynowl.com/blog/detail/15-amazing-songs-that-symbolize-world-peace>

<https://www.udiscovermusic.com/stories/best-peace-songs/>

19. De kracht van verhalen

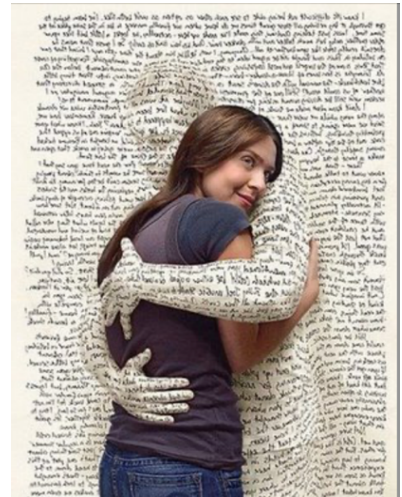
Waarom houden mensen van verhalen?

Waarom vertellen en schrijven ze al duizenden jaren verhalen?

Welke emoties spelen een rol?

Taak 1:

Schrijf rondom de vraag zoveel mogelijk redenen die je kunt bedenken.

Waarom vertellen mensen verhalen?

Taak 2: Post it!

- 1) Maak een groep van 5-8 mensen.
- 2) Vraag een paar post-its aan je leraar.
- 3) De leraar geeft jullie een vraag. Verklap 'm niet aan de rest van de klas, maar schrijf je antwoorden op de post-its.
- 4) Kijk nu wat de anderen in je groep hebben opgeschreven. Welk antwoord komt het vaakst voor? Maak een *ranking* van links (vaakst) naar rechts (minst vaak).
- 5) Plak de post-its in die volgorde op de plek die de leraar aanwijst.
- 6) Lees wat de andere groepen hebben gepost, vooral aan de linkerkant. Je zult merken dat de vragen die de andere groepen beantwoordden net een beetje anders waren dan de vraag die jullie hebben beantwoord.
- 7) Je kunt klassikaal de kenmerken van goede verhalen, boeken en literatuur bespreken (en hoe het verschil in vragen mogelijk hielp om meer te bedenken).
- 8) De leraar heeft nog een vraag voor jullie. Deze keer antwoord je in tweetallen, opnieuw op een post-it.
- 9) Plak ook deze in een schaal van links ('jazeker!') naar rechts ('nee, zeker niet!')

20. De verhalen die we onszelf vertellen: De Polak-test

Er zijn veel manieren om naar onze wereld en ons leven te kijken. Je kent vast het voorbeeld van het glas water dat je kunt zien als halfvol of halfleeg:

Taak 1: Wat denk jij: leeg of vol?
Zet een cirkel om dat glas.

Of hangt het af van de dag waarop we het je vragen?

Als het gaat om kwesties zoals het geweld dat we de planeet Aarde aandoen - vervuiling, opwarming van de aarde, overexploitatie - wat denk jij dan?

Komt uiteindelijk alles goed en vinden we oplossingen? Of maak je je zorgen dat we nooit zullen leren om voor ons enige thuis te zorgen? Of geloof je dat de mensheid nieuwe technologieën zal ontdekken, digitale manieren om luxueus te leven, en nieuwe grondstoffen – of die nu in de aardkorst zitten of in zich in de ruimte bevinden?

Taak 2: Ben je in dit geval een optimist of een pessimist? Leg je antwoord uit.

Taak 3: Oorlog of vrede?

Dezelfde vragen kunnen we stellen als het gaat om oorlog en gewelddadige conflicten: zullen we ooit leren om elkaar geen pijn meer te doen? Kunnen we streven naar een vreedzaam leven, al is het maar voor bepaalde periodes? Of zit geweld ingebakken in het menselijk DNA en is het gewoon een onderdeel van het leven?
Ben je in dit geval een optimist of een pessimist? Leg je antwoord uit.

.....

.....

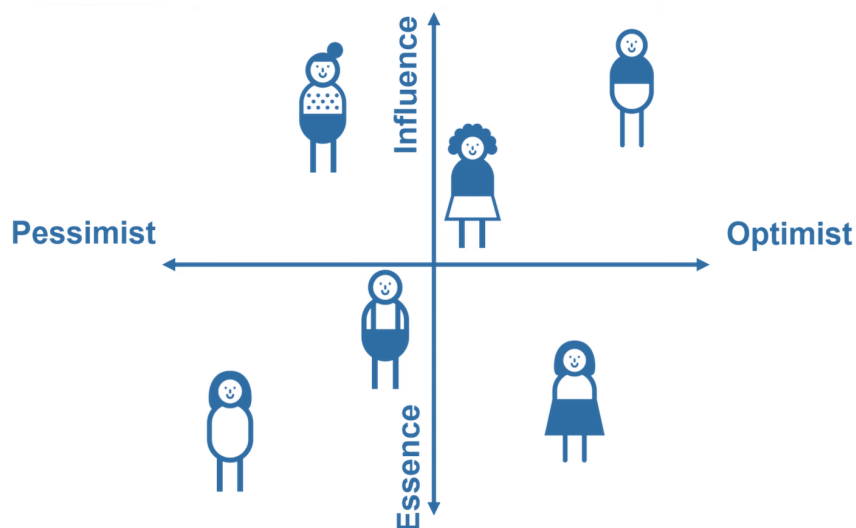
Het zal je misschien verbazen dat wat jij als vanzelfsprekend beschouwt - of zelfs als de waarheid - door andere mensen heel anders kan worden gezien. Toch hebben de verhalen die we onszelf over de toekomst vertellen veel invloed: ze sturen ons handelen en kunnen zelf-ervullende voorspellingen worden. Als je ergens in gelooft, ben je bereid er moeite in te steken. Als je denkt dat iets zinloos is, zul je er waarschijnlijk geen tijd of energie aan besteden.

Al in 1955 was Fred L. Polak zich hiervan bewust. In zijn boek *The Image of the Future* schreef hij dat beschavingen opkomen of achteruitgaan afhankelijk van de kracht en positiviteit van hun gedeelde toekomstbeeld.

Hij ontwierp ook een denkmethode om deze verschillende perspectieven te verkennen: de Polak-test. In de toekomststudies wordt dit model vaak gebruikt om scenario's te ontwikkelen. Het model wordt ook wel een 'kwadrant' genoemd omdat het uit vier delen (kwadranten) bestaat.

Mensen die zich boven of onder de x-as bevinden, geloven óf dat ze als individu invloed hebben op de toekomst, óf dat ze geen handelingsvermogen hebben. De term 'essentie' betekent hier: 'Het is nu eenmaal zoals het is; ik kan niets aan het leven veranderen.'

Bijvoorbeeld, stel dat je een essentie-optimist bent. Dan geloof je dat alles goed zal komen en dat jij persoonlijk niets hoeft te doen - omdat de mensheid of de wereld nu eenmaal voorbestemd is voor een glansrijke toekomst.

Taak 4: Je kan dit in de klas uitproberen

Verdeel het lokaal door twee elkaar kruisende lijnen – in gedachten of in het echt.
Voor ieder van de onderstaande situaties, denk na hoe je daarin staat en kies het bijbehorende kwadrant om in te gaan staan.

1. Burgers beschermen tegen de schade veroorzaakt door een aardbeving
2. De oorzaken van overstromende rivieren oplossen
3. Vechten tegen racisme op school
4. De kans dat we het probleem van ‘plastic soep’ in de oceanen oplossen
5. Het oplossen van de vele oorlogen in West Azië (aka Midden-Oosten)

Taak 5: Je kan dit op jezelf uitproberen

Beschrijf eerst in het kort je ochtendroutine, vanaf wakker-worden tot op school in de klas zitten:

Schrijf nu heel korte verhaaltjes over dezelfde ochtend:

Als een essentie-pessimist:

.....
.....

Als een essentie-optimist:

.....
.....

Als een invloed-pessimist:

.....
.....

Als een invloed-optimist:

.....
.....

Nu je de Polak-test kent, zie je misschien beter welke overtuigingen het meest voorkomen in een samenleving over verschillende problemen.

Taak 6: Discuseer met je klasgenoten

- In hoeverre komen deze dominante overtuigingen overeen met wat mensen op school of in je vriendengroep vinden?
- En met wat je graag kijkt op social media?
- Hoe beïnvloeden de overtuigingen die in een samenleving gangbaar zijn de manier waarop we kunnen bijdragen aan vrede bouwen?

Taak 7:

Welke kleuren vind je passend voor de vier delen van het Polak-kwadrant?

Je kunt ze gebruiken om het model op de tweede pagina van dit werkblad in te kleuren.

Wat denk jij: welke onderdelen van deze collage horen bij welk deel van het kwadrant?

Welke kleuren vind je daar het beste bij passen?

Wat kunnen *wij* doen dan?

21. Bertha von Suttner – was ze een held?

Taak 1: Schrijf tussen de twee portretten wat hetzelfde is en wat de verschillen zijn.
Je kan focussen op wat je ziet, wat je veronderstelt of wat je weet.

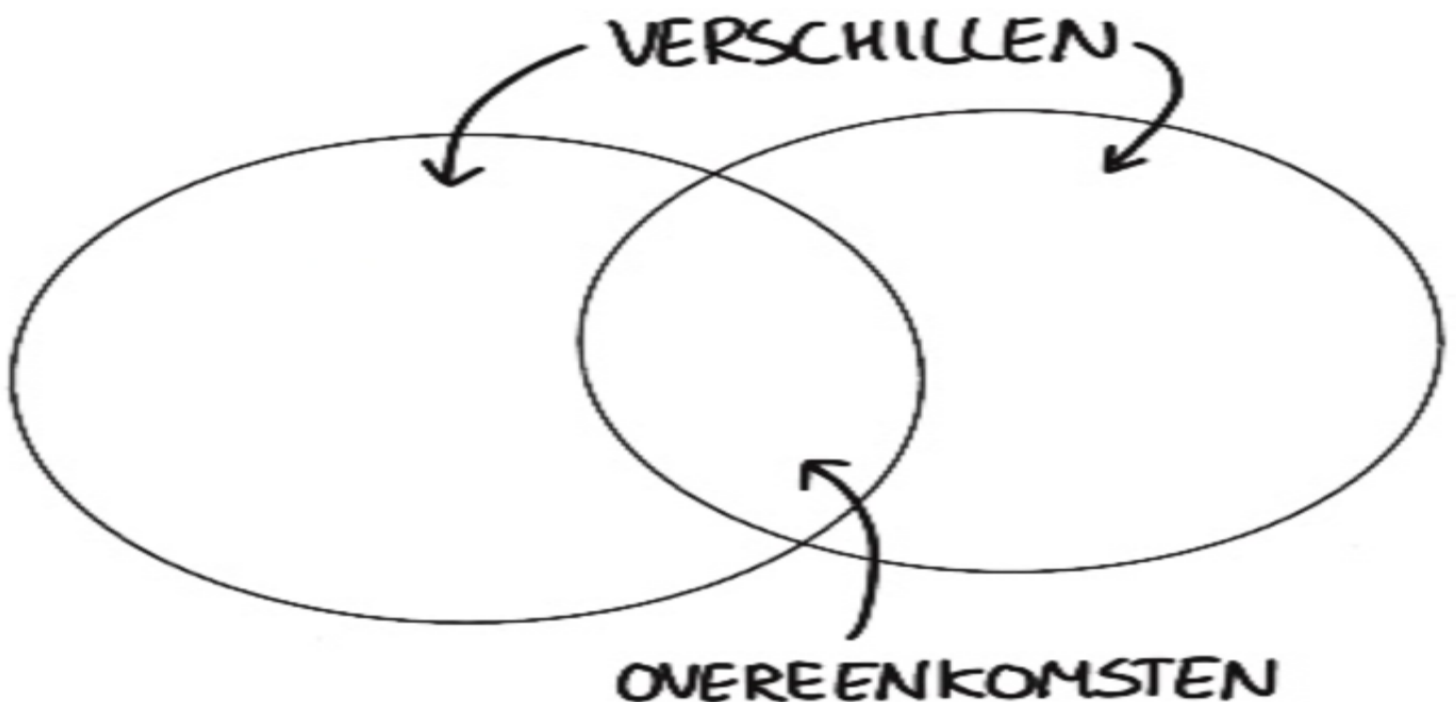
Bertha als tiener (ca. 1860, Venetië)

Bertha von Suttner in 1906
Hoe oud was ze in dat jaar?
Welke belangrijke gebeurtenis maakte ze het jaar daarvoor mee?

In het stripboek, leest Jazzy het beroemde boek 'De wapens neer!' van Bertha von Suttner
Ze legt aan haar vrienden uit dat de hoofdpersoon in dat boek heel erg op Bertha zelf leek.

Taak 2: Zet deze overeenkomsten in het midden van deze Venn-diagram. Maar natuurlijk waren er ook een paar verschillen. Zet die aan de linker- of rechterzijde en schrijf er boven welk deel staat voor Bertha en welk voor Martha. Tip: kijk ook op p. 7, 9, 15, 67-68 and 71-73 van het stripboek.

Taak 3: Kan een individu een verschil maken?

Dit hangt af van de verschijnselen van de tijdsperiode waarin zij leven, hun omstandigheden en persoonlijke keuzes. Wanneer je dit specifiek voor Bertha von Suttner zou onderzoeken, kom je onderstaande dingen tegen.

Neem drie verschillende markeerstiften en begin met het inkleuren van de legenda.
Markeer vervolgens de zinnen in de overeenkomstige kleuren.

LEGENDA:

o Verschijnselen uit de periode 1843-1914

o Omstandigheden waarin Bertha von Suttner leefde

o Haar persoonlijke keuzes

1. Een rijke en jonge baron werd verliefd op haar
2. De industriële revolutie maakte reizen met de trein door heel Europa mogelijk
3. Ze vroeg Alfred Nobel om haar reizen naar vredesconferenties te financieren
4. Oostenrijk was een militaristische samenleving
5. Er heerste een algemeen geloof in sociale vooruitgang
6. Bertha's vader was een generaal
7. De economische en politieke macht van de adel werd minder
8. Bertha heeft de inhoud of titel van haar roman niet veranderd toen dit haar werd geadviseerd.
9. Ze richtte de Oostenrijkse Vredesvereniging op
10. Haar boek 'De wapens neer!' werd een groot succes
11. Haar operacarrière mislukte vanwege faalangst
12. In de 19e eeuw waren er strenge gender- en klasse-gebaseerde verwachtingen
13. Ze trouwde met Arthur von Suttner
14. Er was een snelle communicatie en uitwisseling van ideeën mogelijk via telegraaf, pamfletten en tijdschriften
15. Ze besloot over oorlog te gaan schrijven
16. Ze maakte de gevolgen van de Turks-Russische oorlog mee
17. Vanaf jonge leeftijd had zij toegang tot de bibliotheek van haar voogd
18. Ze had geen kinderen
19. Ze bleef schrijven met veel vrienden die ze in haar jeugd ontmoette
20. Ze leerde zingen en piano spelen
21. Ze vertrok naar Parijs en ontmoette Alfred Nobel in 1876
22. Ze werd geboren in Oostenrijk-Hongarije
23. Ze las veel boeken over sociale verandering en hoe je naar vrede kunt streven
24. Ze behoorde tot de hogere klasse, maar werd niet volledig geaccepteerd door de adel
25. Begon met schrijven voor de kost terwijl ze in Georgië woonde
26. De opkomst van de parlementaire democratie
27. Haar nichtje liet haar kennismaken met het schrijven van verhalen
28. Haar moeder besteedde al hun spaargeld aan gokken
29. De feministische beweging riep op tot vrouwenkiesrecht
30. Ze las veel boeken in de talen Duits, Frans, Italiaans en Engels
31. De vredesbeweging werd opgericht in Europa en de VS
32. Er was een nieuwe elite van zeer rijke industriële ondernemers
33. Samen met Arthur vertrok ze naar Georgië
34. Ze was geliefd bij de dochters van de familie Von Suttner
35. Ze was slim en charmant
36. Beeldende kunst en literatuur gingen destijds vaak over sociaal onrecht
37. Werd uitgenodigd door Ekaterina Dadiani, prinses van Mingrelië in Georgië
38. Er waren veel zorgen onder burgers over de wapenwedloop

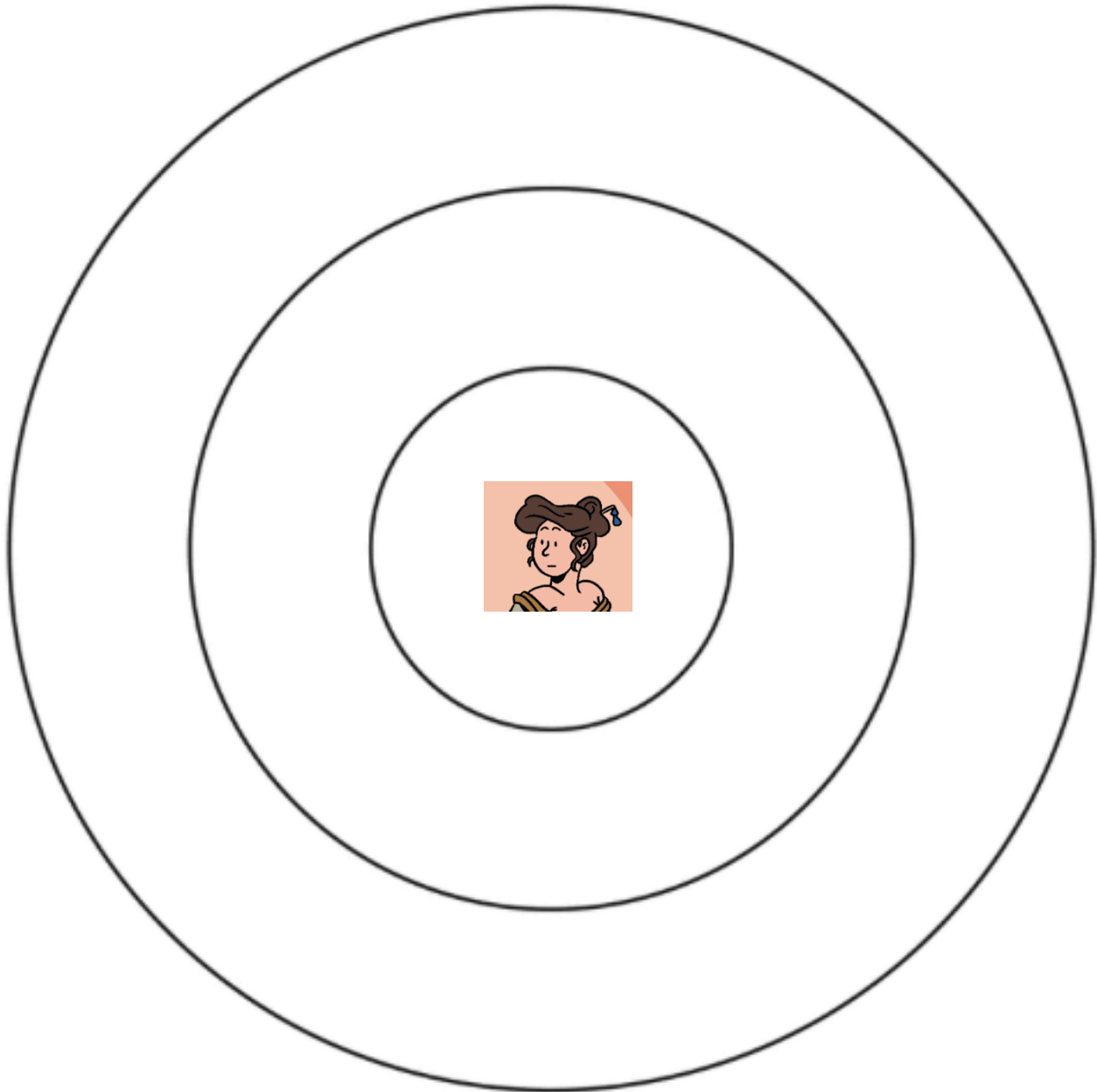
Taak 4:

Een schema zoals hieronder kan helpen om de clustering van de vorige pagina beter in beeld te krijgen. In de drie cirkels, schrijf de cijfers die je de verschillende kleuren hebt gegeven.

Binnenste cirkel: Haar persoonlijke keuzes

Middelste cirkel: Omstandigheden waarin Bertha von Suttner leefde

Buitenste cirkel: Verschijnselen uit de periode 1843-1914

Taak 5:

Wat vind je nadat je deze twee laatste taken hebt gedaan:

Was Bertha von Suttner een held? Of gewoon iemand die moedig en eerlijk was? Of werd ze misschien geholpen door haar omstandigheden? Leg je antwoord uit.

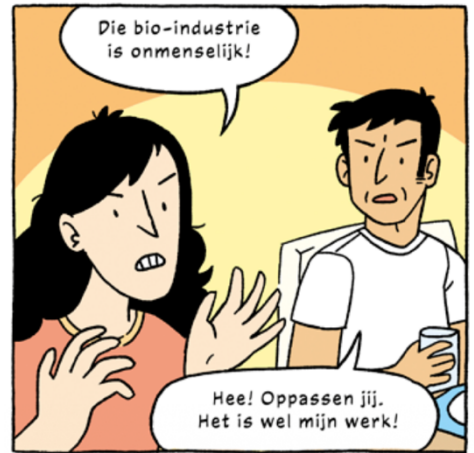
.....

.....

22. Idealisme en polarisatie

Idealisme – ben je ergens tegen of ergens voor?

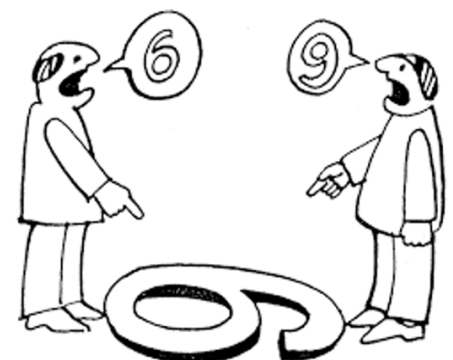
Jazzy is boos op haar vader, die zich niets lijkt aan te trekken van haar keuze om vegetarisch te eten. Maar na een tijdje wordt het duidelijk dat het hem zeker wel kan schelen, vooral omdat Jazzy's keuze hem ook heel persoonlijk raakt.

Taak 1: Vragen om over na te denken

Hoe kan je idealisme op een goede manier inzetten? Welke vier van de onderstaande vragen helpen jou het meest? Kruis deze aan.

- Als je je zou inleven en vanuit het standpunt van je 'tegenstander' zou kijken, zou je dan meer begrijpen?
- Is het altijd een goed idee om in de huid van iemand anders te kruipen?
- Of is het beter om op je standpunt te blijven? Wanneer wel en wanneer niet? En hoe weet je dat?
- Ben je ergens tegen of ben je ergens voor?
- Maakt dat voor jou een verschil? En voor de mensen om je heen?
- Als je boos en wanhopig bent over onrecht, kan je die gevoelens dan op een goede manier gebruiken?
- Of zijn die emoties destructief? En zo ja, voor wie?
- Kun je nog steeds vrienden zijn met mensen met wie je het niet eens bent?
- Wat zijn de voorwaarden om zo'n vriendschap te laten werken?
- Is het genoeg om dingen te vinden waar je het wel over eens bent, raakvlakken of *common ground*?

Taak 2: Wie heeft gelijk?

Jazzy mag dan de hoofdpersoon van dit stripverhaal zijn, dat betekent niet dat je het met haar eens hoeft te zijn. Misschien wil je de mening van Orlando en Lot laten horen? Wat zouden zij zeggen in reactie op de groene tekst? Schrijf dit rond hun hoofd.

Vlees is erg ongezond.
Het veroorzaakt kanker
en zit boordevol
verontrustende
hormonen.

Dieren kunnen niet voor
zichzelf opkomen, dus wij
mensen moeten dat doen.

Zelfs biologisch vlees,
zuivel en eieren laat
dieren lijden.

De vleesindustrie
veroorzaakt veel CO2-
uitstoot, andere vervuiling
en pandemieën.

**ORLANDO
& LOT**

De meeste flexitariërs
eten gemiddeld meer
vlees omdat ze
overcompenseren op
hun vleesdagen. Het is
beter om helemaal te
stoppen.

Het is cool om tegen
groepsdruk in te gaan. En
het is heel normaal om te
streven de wereld te
verbeteren en je daar druk
om te maken.

Het kost te veel landbouwgrond
om vlees en veevoer te
produceren. Omdat er nog steeds
honger op deze wereld heerst, is
het beter om groenten en graan
te verbouwen, zodat we allemaal
te eten hebben.

Om de
klimaatverandering te
bestrijden hebben we
meer bossen nodig,
niet meer
landbouwgrond.

Of misschien wil je Jazzy en Carl een stem geven?
Wat zouden zij zeggen als reactie op onderstaande blauwe uitspraken?

Vlees is gewoon te lekker: je moet het wel eten!

Mensen staan nu eenmaal bovenaan de voedselketen en we kunnen er niets aan doen dat we carnivoren zijn.

De bio-industrie is diervriendelijk omdat het efficiënt is.

De vleessector is belangrijk voor de economie.

JAZZY & CARL

Ik eet al een paar dagen in de week geen vlees. Dat moet maar genoeg zijn. We moeten ons meer zorgen maken over de mensen in China.

Biefstuk, hamburgers en BBQ: Ik hou er gewoon van hoe typisch mannelijk dat is!

Het verbouwen van sojabonen veroorzaakt veel ontbossing.

Maar jullie vegetariërs dragen leren schoenen en drinken nog steeds melk!

Je dwingt je hond of kat toch ook niet om vegetariër te worden?

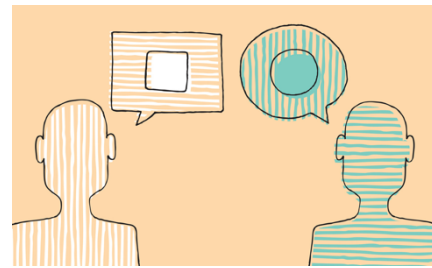
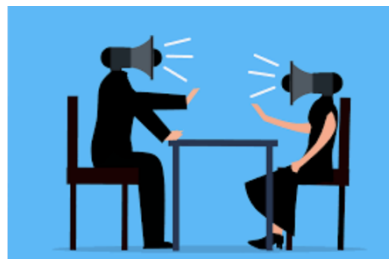
Taak 3: Strijdbaarheid:

Carl zegt tegen Jazzy dat ze manieren moet vinden om samen met anderen te 'vechten' – net zoals Bertha deed. Hoe kan ze dit doen? Wat zou je haar adviseren?

.....

Uiteindelijk doet Jazzy's vader water in de wijn (hij komt met een compromis) en Lot vindt iets waar zij en Jazzy het over eens zijn. Wat zijn andere manieren om aan vrede te werken en toch strijdbaar te zijn voor de dingen die voor jou belangrijk zijn?

.....

Toen je de laatste taak deed, ontstond er in de klas een situatie zoals op één van deze plaatjes?

Polarisatie

Wat hebben de Noodpool en Zuidpool met polarisatie te maken? Op deze afbeelding kunnen de ijsbeer en de pinguïn elkaar niet zien of horen - er bevindt zich een hele wereld tussen hen in.

Polarisatie in een samenleving ontstaat wanneer mensen zich steeds meer richting verschillende ideologische of politieke standpunten bewegen, terwijl er minder mensen in het midden overblijven. Groepen gaan zich vooral identificeren met hun eigen kant. Dit leidt tot een gevoel van 'wij tegen zij' en tot vijandbeelden.

Social media en algoritmes versterken dit effect door vooral content te tonen die aansluit bij bestaande opvattingen. In sterk gepolariseerde samenlevingen luisteren mensen vaak alleen nog naar meningen die lijken op die van henzelf - ze blijven in hun eigen 'bubbel' - wat de verdeeldheid en het wederzijds onbegrip vergroot.

Dit kan ervoor zorgen dat discussies emotioneler en minder respectvol worden. Mensen vinden het moeilijker om het eens te worden of compromissen te sluiten, zelfs over eenvoudige kwesties. Polarisatie kan invloed hebben op de politiek, de media en alledaagse gesprekken in de klas, binnen families of in vriendengroepen.

Taak 4: Bespreek met je partner

Hoe kan idealisme leiden tot polarisatie?

.....

Waarom moet een idealist die streeft naar vrede extra voorzichtig zijn met het polariseren van een discussie?

.....

Betekent dat dat zij moeten compromissen sluiten wanneer anderen gewelddadige manieren voorstellen om conflicten op te lossen? Leg je antwoord uit.

.....

23. Escalatie en de-escalatie

Wanneer mensen veel geven om een idee en anderen willen overtuigen, kunnen discussies soms verhit raken. Ze kunnen ook gefrustreerd raken en stoppen met naar elkaar te luisteren of met elkaar te praten.

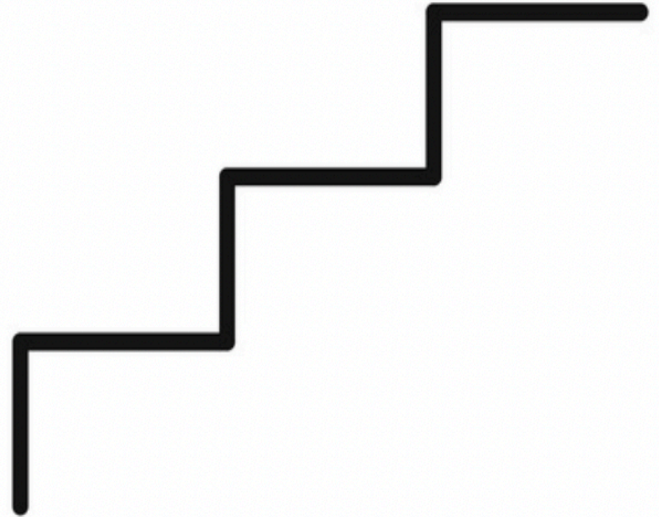
In zulke situaties kunnen we het bekende 'escalatiemodel' gebruiken, ontwikkeld door de Oostenrijkse econoom Friedrich Glasl.

'Escaliers' betekent 'trappen' in het Frans. In dit model is 'escalatie' echter niet iets positiefs - het betekent dat een conflict erger wordt.

Taak 1:

Teken of beschrijf op deze trap de verschillende fasen van een conflict terwijl het erger wordt.

Dit kan iets zijn dat je zelf hebt meegemaakt of een meer algemene situatie.

Glasl bestudeerde dit soort situaties vooral op de werkvloer. Bijvoorbeeld wanneer collega's beginnen te roddelen en groepen tegen elkaar vormen.

Tegenwoordig gebruiken veel verschillende professionals dit model, van advocaten die te maken hebben met moeilijke scheidingen (*wie krijgt het kind, wie krijgt het huis?*) tot hooggeplaatste militairen die nadenken over strategieën in een oorlog (*is er nog een vreedzame oplossing mogelijk?*)

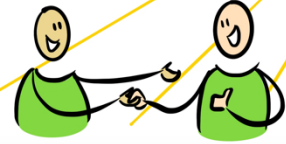
Misschien ben je al bekend met sommige ideeën van Glasl zonder dat je het door had. Wat dacht je van:

Dit is nou een echte win-win situatie!

(DE-)ESCALATIELADDER

- Glasl -

win - win
SAMEN OP TE LOSSEN

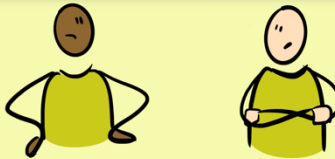
Spanning
Misverstanden en onbegrip
Accent op verschillen

Debat
Overtuigen en scoren
Polarisatie

Geen woorden maar daden
Verminderd inlevingsvermogen
Principieel opstellen

win - lose
MET HULP OP TE LOSSEN

Coalities
Zwart-wit beeld
Medestanders zoeken

Gezichtsverlies
Manipulatie en zwart maken
Elkaar willen ontmaskeren

Dreigen
Onredelijke eisen/sancties
Paniek reacties en stress

lose - lose
(BIJNA) NIET OP TE LOSSEN

Geweld en schade
Hoop opgegeven
Leedvermaak en vergelding

Vernietigen
Schade toebrengen
Radicale polarisering

Samen de afgrond in
Geen weg terug
Elkaar elimineren

Taak 2: Speel de escalatie na

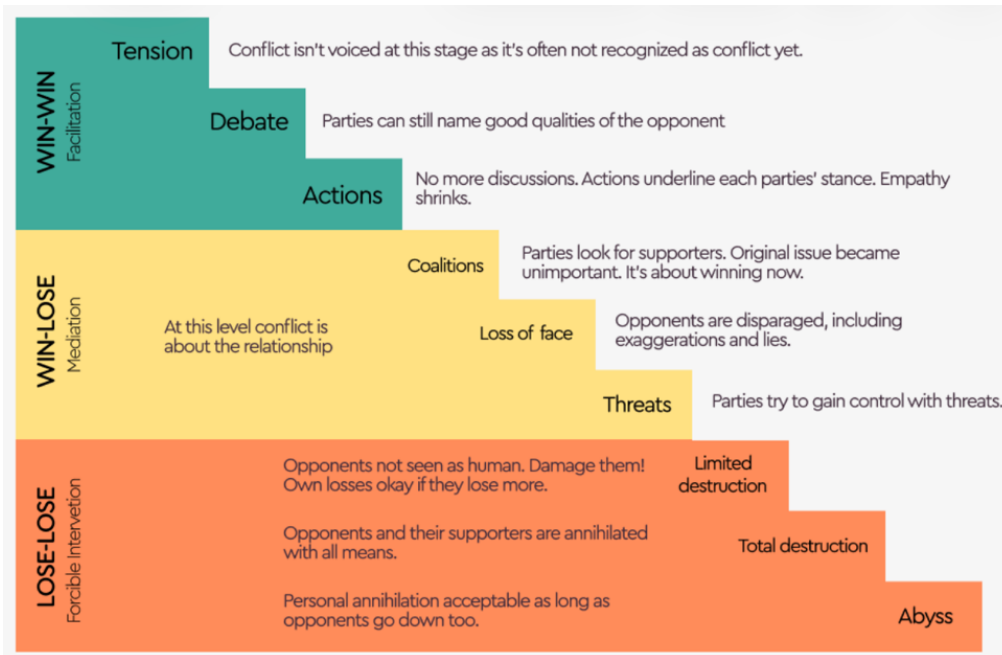
Kijk naar de lichaamstaal en gezichtsuitdrukkingen van de poppetjes in de poster.

Speel ze samen met een klasgenoot na. Begin boven aan. Wees voorzichtig met 'Schade toebrengen'.

Hoe voelt dat?

In hoeverre bepaalt de lichaamstaal die je naspeelt je echte gemoedstoestand?

Hieronder zie je een Engelstalige variant van het escalatiemodel. Verwarrend genoeg gaat het hier ook bergafwaarts naarmate het conflict escaleert.

Het stadium helemaal onderaan is wanneer mensen zó boos zijn dat ze de ander alleen nog maar pijn willen doen – ook als ze daardoor zelf ook ten onder gaan.

Dit stadium heet 'together into the abyss' of 'samen de afgrond in'.

Taak 3: Zoek naar de betekenis van deze woorden op het internet en schrijf ze op.

Geef ook voorbeelden.

	Wat het betekent	Voorbeeld
Win-Lose		
Zero-Sum Game		
Win-win situatie		
Bemiddeling		
Mediator		

Taak 4: Vergelijk het 'samen de afgrond in' in een persoonlijk conflict met dat in een oorlog.

Wat zijn de overeenkomsten? En wat zijn de verschillen?

.....

Taak 5: Hoe kom je weer uit een escalatie?

Het is makkelijker wanneer maar één persoon boos is en de ander rustig kan blijven - of moedig genoeg is om zorgzaam te reageren, zelfs wanneer de ander kwetsend is of je zelfs pijn doet.

Als dat niet het geval is, kan een bemiddelaar helpen: iemand die beide partijen ondersteunt bij het oplossen van het conflict door wederzijds begrip te stimuleren. Ook zonder deze hulp kunnen de betrokkenen de situatie zelf de-escaleren. 'De-escaleren' betekent het verminderen of omkeren van escalatie.

Politieagenten worden vaak getraind in strategieën voor de-escalatie. Waarom is dat logisch?

Hier zijn twee methodes waarvan bewezen is dat ze werken als je moet de-escaleren:

Geweldloze communicatie	Diep canvasing
Ontwikkeld door Marshall Rosenberg	Ontwikkeld door Dave Fleischer en Lily Hu
1. Waarnemen (observatie) Beschrijf wat er feitelijk gebeurt, zonder oordeel of interpretatie	Begin met respect Wees vriendelijk en nieuwsgierig, niet dwingend.
2. Gevoelens benoemen Zeg wat je voelt in die situatie (bijv. boos, verdrietig, gefrustreerd)	Stel open vragen Nodig de ander uit om zijn of haar gedachten te delen.
3. Behoeften herkennen Leg uit welke behoefte of waarde achter dat gevoel zit.	Luister echt Let goed op zonder te onderbreken of te oordelen.
4. Verzoek formuleren Vraag concreet wat je nodig hebt (zonder te eisen)	Vat samen wat je hoort Laat zien dat je het begrijpt door hun ideeën in je eigen woorden te herhalen.
5. Luisteren naar de ander (empathie) Probeer ook de gevoelens en behoeften van de ander te begrijpen	Deel een persoonlijk verhaal Leg je eigen kijk uit aan de hand van je eigen ervaring.
6. Samen zoeken naar een oplossing Werk samen aan een oplossing die voor beide partijen acceptabel is	Zoek naar graakvlakken of common ground Richt je op wat jullie allebei belangrijk vinden

Welke methode zou het beste voor jou werken? Waarom?

Wat zou het beste werken als twee landen in oorlog zijn?

EMPATHIC
LISTENING

24. Aandacht voor vrede-bouwers

Hier zijn een aantal mensen die gezien worden als echte vredesbouwers. Waarom? Doe onderzoek en vul de tabel in om daarachter te komen.

Naam	Waar vochten zij tegen?	Hoe deden ze dat? Wat was hun strategie?	Wat was de invloed en impact die ze hadden?
1. Lev Tolstoy			
2. Henri Dunant			
4. Andrew Carnegie			
5. Jane Addams			
6. Mahatma Gandhi			
7. Martin Luther King Jr.			
8. Dag Hammarsjöld			
10. Thich Nhat Hanh			
11. Desmond Tutu			
12. Leymah Gbowee			

Welke overeenkomsten kon je ontdekken?

.....

25. Peace People at Work een interview project

Je kunt op zoek gaan naar vredesbouwers in het nieuws, op social media of in musea. Maar in feite zijn veel mensen vredesbouwers: je moeder, je buurman, de politieagent in je stad of een lokale activist. Sommigen doen het als beroep en anderen uit passie - en vaak allebei. Soms realiseren ze zich niet eens dat ze dagelijks bijdragen aan het opbouwen van vrede.

Maar hoe vind je ze? En hoe kom je meer te weten over de inspirerende dingen die ze doen?

Zie hieronder 20 stappen die jij en je docenten kunnen nemen om vredesmensen aan het werk te vinden. Oftewel [Peace People at Work](#).

Als je eerst een paar voorbeelden wilt lezen, scan dan de QR-code:

STAP	Wat de leerlingen doen	Wat de leraar doet
1	Rekruteer geïnteresseerde leerlingen voor een 'naschoolse club'. Maak een poster, publiceer deze in de nieuwsbrief of plaats deze op Instagram.	Vraag één of twee leerlingen om te beginnen. Begin met het zoeken naar mensen in je netwerk die geïnterviewd zouden kunnen worden. Kijk ook naar organisaties, bij voorkeur lokale.
2	Match jouw motivatie/verwachtingen met die van anderen in de groep.	Nodig de leerlingen uit die interesse toonden. Faciliteer de eerste bijeenkomst(en) door een tijdslot en een locatie te vinden.
3	Bespreek jullie ideeën over de concepten geweld, conflict, vrede.	Stel sturende vragen zoals: <ul style="list-style-type: none"> • Hoe zou een ideale, vreedzame wereld er voor jou uitzien? • Vergelijk jouw ideaal met dat van anderen. • Kunt je uitleggen waarom je dat denkt? • Welke eerdere ervaringen met vredemakers heb je al opgedaan?
4	Duik samen in de gewelddriehoek van Galtung. Ga dan naar de Vredesmatrix. Bespreek situaties die	Zorg ervoor dat de materialen klaar zijn voor gebruik. Begeleid het gesprek waar nodig. Vraag de leerlingen of zij

	gekoppeld kunnen worden aan de verschillende velden van de matrix.	de situaties ook kunnen visualiseren. Zie werkblad nr. 10 in deze toolkit. Check ondertussen of de mensen op je lijst ook echt geïnteresseerd zijn in een interview.
5	Hou deze matrix in gedachten (en dus de verschillende manieren om aan vrede te werken) en bedenk welke mensen je als vredemakers kan zien. Indien nodig kan je leraar je helpen met het voorstellen van mensen of organisaties.	Hopelijk stel je zo een diverse lijst samen, met hun en jouw voorstellen. Hoe meer mogelijke geïnterviewden en hoe diverser, hoe beter.
6	Maak met de hele groep leerlingen een reeks algemene interviewvragen.	Stuur hier op de kwaliteit van de vragen.
7	Vorm tweetallen	
8	Elk team kiest een persoon om te interviewen. Doe meer onderzoek over hun achtergrond.	Help met het onderzoek door te wijzen op de verschillende manieren waarop ze dat kunnen doen en bronnen die ze kunnen gebruiken.
9	Gebruik de algemene vragen om ze specifiek te maken voor de persoon die jouw tweetal gaat interviewen.	Help met het opstellen van deze specifiekere vragen.
10	Je e-mailt de geïnterviewde om jezelf voor te stellen. Stel voor om langs te komen of het interview online te doen. Het hoeft niet langer dan 30 minuten duren. Het kan even duren voordat je een afspraak kunt maken.	Maak een generieke sjabloontekst voor de email om de leerlingen op weg te helpen. Vraag de leerlingen om je te CC-en hou de communicatie in de gaten. Help hen indien nodig met het bellen van de geïnterviewde (daar schrikken ze waarschijnlijk voor terug).
11	Maak een afspraak. Sommige geïnterviewden kunnen voorstellen om alleen de lijst met vragen te versturen, zodat ze deze per e-mail kunnen beantwoorden. Maar het is veel leuker en ook inspirerend om elkaar te ontmoeten en daadwerkelijk een gesprek te voeren.	Als je Teams of Google Meet gebruikt, zorg er dan voor dat leerlingen toegang en bewerkingsrechten hebben. Wees voorbereid op tegenslagen, bijvoorbeeld dat ze lang moeten wachten voordat mensen reageren. Je moet doorzetten en tegelijkertijd de studenten gemotiveerd houden.
12	Doe met een ander tweetal rollenspellen om te oefenen met luisteren en tegelijkertijd vervolgvragen te stellen. Geef elkaar op het einde tips en tops. Dit helpt ook om de technische middelen te testen.	Dit is een belangrijke – en ook erg grappige – stap. Zorg ervoor dat niet slechts één student het voortouw neemt, maar stimuleer een betere verdeling van het initiatief.
13	Doe het interview en neem het op. Het beste is om een back-up te hebben door deze ook met je telefoon op te nemen. Vraag de geïnterviewde uiteraard vooraf of ze het hiermee eens zijn.	Wees misschien stand-by, maar laat ze hun gang gaan!
14	Maak een transcript van de opname. Voice recording kan je hierbij helpen.	Dit kost veel tijd, minstens vier keer meer dan het hele interview. Deze taak kan in twee delen worden gedaan, zodat elke leerling de helft doet. Vind manieren om de

		audio digitaal te delen.
15	Bewerk de tekst. Je moet het transcript waarschijnlijk samenvatten tot ongeveer 500-800 woorden. Bespreek met de hele groep of je een bepaald format gebruikt (neem je de vragen op in de tekst of niet? Moeten alle interviews beginnen of eindigen met min of meer dezelfde vraag?)	Proeflezen en helpen bij het redigeren.
16	Presenteer het resultaat aan de geïnterviewde. Zijn ze er blij mee? Moeten er dingen worden veranderd of verduidelijkt?	
17	Presenteer de resultaten aan de hele groep. Bespreek hoe de verschillende geïnterviewden vrede definiëren. Zijn er overeenkomsten en verschillen? Hoe kunnen deze worden verklaard? Bespreek waar in de Vredesmatrix de geïnterviewden zich zouden kunnen bevinden.	Modereer de discussies.
18	Bepaal hoe je de resultaten wil publiceren. Het is relatief goedkoop om 'printing on demand' te doen, bijvoorbeeld als een 'tijdschrift'. Bepaal of jullie de interviews willen illustreren met foto's of misschien getekende portretten. Je kan misschien de docenten Beeldend of de kunstclub van de school om hulp vragen?	Gebruik jouw positie als docent om de juiste kanalen en financiële middelen te vinden.
19	Vind je publiek! Je kan dit doen door een officieel moment te organiseren: een boekpresentatie aan de leerlingenraad, de oudervereniging, de directeur van de school. Of organiseer een tentoonstelling in de centrale hal van de school. Is er misschien een specifieke datum die geschikt is (Vrededag, Week van de Democratie enz.)?	Wees super trots op je leerlingen en jezelf dat jullie zo ver zijn gekomen!
20	Wees trots op de resultaten en kijk of er een (deels) nieuwe lichter student is die graag nog een ronde mee wil doen.	Zie stap 1..

26. En dan nu de echte wereld:

Negen casestudies

Na al deze verkenningen van de verschillende aspecten van vrede en vredesopbouw kan het zijn dat je een beetje ongeduldig of wantrouwig bent geworden: 'En hoe zit het met de echte wereld?'

Het grappige is dat we nieuwsbeelden of content op social media vaak zien als de echte werkelijkheid - als iets dat echt telt - terwijl we de wereld direct om ons heen - onze familie, vrienden, huisdieren, school, sportclub, huis en buurt - vaak zien als de minder belangrijke delen van het leven.

Dat is natuurlijk een vreemde manier om ernaar te kijken. Toch is het belangrijk om wereldwijd bekende voorbeelden en verhalen te verkennen die we met anderen kunnen delen. Daarom volgt hier een manier om de meer politieke voorbeelden van vrede te onderzoeken: het soort vrede waar we vaak als eerste aan denken wanneer het woord wordt genoemd. Hieronder vind je verschillende casestudies. De overeenkomst is dat ze allemaal gaan over een omwenteling of 'transities' binnen een samenleving.

De overkoepelende vragen zijn:

- **In hoeverre is dit een vreedzame omwenteling?**
- **Was het proces vreedzaam?**
- **Was het resultaat vreedzaam?**

Deze lijst met casestudies is uiteraard niet volledig: je kent misschien veel meer, betere of recentere voorbeelden!

Zo werk je met deze casestudies:

Taak 1: Werk in kleine groepen aan deze casestudies.

Taak 2: Onderzoek welke bronnen in de bibliotheek of op internet nuttig en betrouwbaar zijn.

Taak 3: Maak een tijdlijn van het verloop van de gebeurtenissen.

Taak 4: Pas één of meerdere modellen toe: als je kijkt door de lens van Galtung, Glasl of Polak, verduidelijkt of verdiept dat je begrip?

Taak 5: Beantwoord één of meerdere van de overkoepelende vragen.

1974 Portugal: de Anjerrevolutie

1975 Spanje: Pacto del Olvido

1989 Estland: de Zingende Revolutie

1990 Costa Rica: ecotoerisme

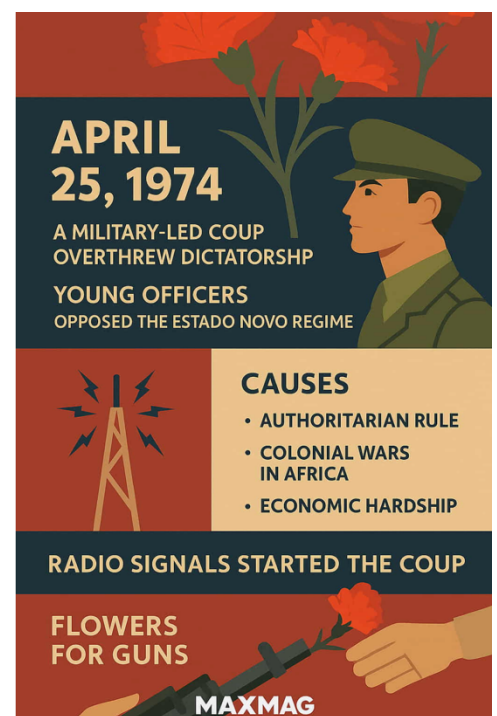
1992 Guatemala: Maya Mundo

1992 Mozambique: Transforming Arms into Plowshares

1996 Zuid-Afrika: Waarheids- en Verzoeningscommissie

2011 Senegal: Y'en a marre

2012 Wereldwijd: The Ocean Cleanup

1974 – Portugal: de Anjerrevolutie

Op 25 april 1974 besloot een groep jonge Portugese legerofficieren een einde te maken aan de dictatuur die het land bijna 50 jaar in haar greep had. De beweging werd geleid door officieren zoals Salgueiro Maia en Otelo Saraiva de Carvalho. Tijdens de nacht werd een geheim radiosignaal uitgezonden: het lied 'Grândola, Vila Morena'. Daarna namen soldaten de controle over belangrijke plekken in Lissabon over.

Duizenden burgers gingen de straat op om hen te steunen. Een vrouw genaamd Celeste Caeiro gaf rode anjers aan de soldaten, die ze in de lopen van hun geweren plaatsten om te laten zien dat ze geen geweld wilden gebruiken. De dictator Marcelo Caetano gaf zich later die dag over.

De revolutie verliep vrijwel volledig vreedzaam en leidde snel tot democratie en vrije verkiezingen in Portugal.

1975 – Spanje: Pacto del Olvido (het Pact om te Vergeten)

In 1975 stierf de Spaanse dictator Francisco Franco, na bijna 40 jaar aan de macht te zijn geweest. Spanje was diep verdeeld sinds de Spaanse Burgeroorlog (1936–1939), en velen vreesden dat oude conflicten opnieuw zouden oplaaien.

Om geweld te voorkomen maakten politieke leiders van verschillende kanten een informele afspraak die bekend werd als het 'Pact om te Vergeten'. Politici zoals Adolfo Suárez en Santiago Carrillo steunden dit. Ze spraken af om misdaden uit de dictatuur of de burgeroorlog niet te onderzoeken of te bestraffen, en zich in plaats daarvan te richten op het opbouwen van een democratische toekomst.

Dit hielp Spanje om vreedzaam over te gaan naar democratie. In 1978 kreeg het land een nieuwe grondwet en werd het een parlementaire monarchie onder koning Juan Carlos I. Toch is het trauma van politieke gevangenen, ontvoerde en wees-geworden kinderen en andere slachtoffers nog steeds niet volledig verwerkt, en daarover bestaan tot vandaag discussies.

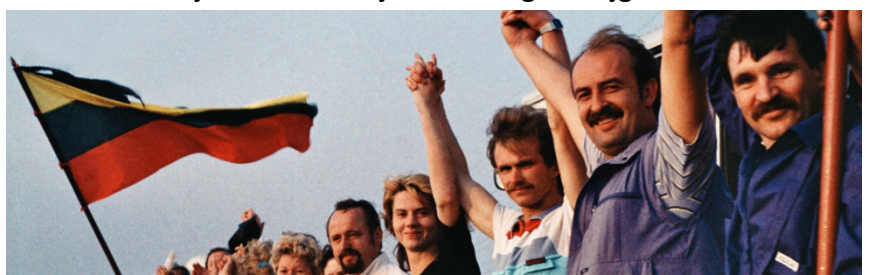
1989 – Estland: de Zingende Revolutie

Tijdens de jaren 1980 maakte Estland deel uit van de Sovjet-Unie. Veel Esten wilden onafhankelijk worden. In plaats van met wapens te vechten, gebruikten ze muziek en vreedzame protesten.

Van 1987 tot 1991 kwamen honderdduizenden mensen samen op grote zangfestivals in Tallinn. Ze zongen traditionele nationale liederen die ooit verboden waren door de Sovjetregering. Belangrijke leiders waren onder andere Edgar Savisaar en andere onafhankelijkheidsactivisten.

In 1989 vormden mensen in Estland, Letland en Litouwen bovendien een menselijke keten van 600 kilometer, bekend als 'The Baltic Way', om vrijheid te eisen.

Deze vreedzame protesten hielpen Estland om in 1991 zijn onafhankelijkheid terug te krijgen.

1990 – Costa Rica: ecotoerisme

Aan het einde van de 20e eeuw besloot Costa Rica zijn bossen te beschermen in plaats van ze te kappen. De regering richtte veel nationale parken en natuurreservaten op. Leiders zoals president Óscar Arias Sánchez steunden beleid dat het milieu beschermde en tegelijkertijd de economie hielp. Vrede sluiten met de natuur werd erkend als belangrijk.

Het land begon ecotoerisme te promoten: reizen met respect voor de natuur. Bezoekers van over de hele wereld kwamen om regenwouden, vulkanen en dieren zoals luiaards en apen te zien. Parken zoals het Manuel Antonio National Park werden beroemd.

Lokale gemeenschappen verdienden geld door toeristen

te begeleiden, wilde dieren te beschermen en kleine hotels te runnen. Toch zijn er ook veel buitenlandse investeerders en bedrijven die achter de schermen winst maken. Moeten we dit zien als *greenwashing*?

1992 – Guatemala: Rigoberta Menchú en de Maya Mundo

Rigoberta Menchú is een inheemse Maya-vrouw uit Guatemala. Tijdens de Guatemalteekse Burgeroorlog (1960–1996) kregen veel Indiaanse gemeenschappen te maken met geweld en discriminatie, en werden verschillende familieleden van Menchú vermoord.

Rigoberta vroeg wereldwijd de aandacht voor de rechten van inheemse volken. Haar levensverhaal werd gepubliceerd in het boek '*I, Rigoberta Menchú*', en in 1992 ontving ze de Nobelprijs voor de Vrede voor haar vreedzame strijd voor mensenrechten en gerechtigheid voor Maya-gemeenschappen.

Eenzijds hielp deze erkenning veel mestiezen om niet langer 'indianen' als minderwaardig te zien, maar hen te respecteren als erfgenamen van het eens zo grote Maya-rijk. Het versterkte ook het zelfvertrouwen van Maya-gemeenschappen en moedigde hen aan hun tradities openlijker te vieren.

Anderzijds gebruikte de Guatemalteekse regering de aandacht om de 'Maya Mundo' te promoten en buitenlandse investeringen in toerisme aan te trekken, wat vaak de lokale economie verstoorde. Toch betekenden de inspanningen van Rigoberta Menchú een keerpunt richting meer respect voor inheemse rechten in Guatemala.

1992 – Mozambique: wapens omzetten in gereedschap

Na het einde van een lange burgeroorlog in Mozambique in 1992 waren er nog veel wapens verspreid over het land. Kerken en vredesgroepen startten een creatief project genaamd 'Transforming Arms into Plowshares' of in het Portugees: 'Transformação de Armas em Enxada's (TAE).

Het project werd ondersteund door de Christian Council of Mozambique en de kunstenaar Gonçalo Mabunda werd later beroemd met vergelijkbaar werk. Mensen werden aangemoedigd om wapens en munitie in te leveren. In ruil daarvoor kregen ze nuttige goederen zoals landbouwwerktuigen, fietsen of naaimachines.

Veel van de ingeleverde wapens werden omgevormd tot sculpturen en kunstwerken die de verschikkingen van oorlog laten zien. Het project hielp het aantal wapens in de samenleving te verminderen en symboliseerde het omzetten van instrumenten van geweld in middelen om het leven opnieuw op te bouwen.

1996 – Zuid-Afrika: Waarheids- en Verzoeningscommissie

Na het einde van de apartheid in Zuid-Afrika stond de nieuwe regering voor een moeilijke vraag: hoe moet het land omgaan met misdaden uit het verleden?

President Nelson Mandela richtte in 1996 de Waarheids- en Verzoeningscommissie of Truth and Reconciliation Commission (TRC) op. Deze werd geleid door aartsbisschop Desmond Tutu.

Slachtoffers van geweld konden tijdens openbare hoorzittingen hun verhalen vertellen. Mensen die tijdens de apartheid misdaden hadden gepleegd, konden amnestie (juridische vergeving) krijgen als ze volledig bekenden wat ze hadden gedaan.

Het doel was niet wraak, maar waarheid en genezing. Hoewel het proces pijnlijk en controversieel was, hielp het veel Zuid-Afrikanen te begrijpen wat er was gebeurd en samen verder te gaan.

2011 – Senegal: Y'en a marre

In 2011 begonnen jonge activisten en muzikanten in Senegal een protestbeweging genaamd 'Y'en a marre', wat in het Frans 'We zijn het zat!' betekent.

Rappers zoals Thiat en Kilifeu van de groep Keur Gui speelden een leidende rol in de beweging. Ze protesteerden tegen corruptie en tegen president Abdoulaye Wade, die de regels wilde aanpassen zodat hij langer aan de macht kon blijven.

Jongeren organiseerden concerten, demonstraties en verkiezingscampagnes. Ze moedigden burgers aan zich te registreren en te gaan stemmen.

Bij de verkiezingen van 2012 verloor Wade en werd Macky Sall de nieuwe president. De beweging liet zien hoe jongerenactivisme en muziek de democratie kunnen versterken.

2012 – Wereldwijd: The Ocean Cleanup

In 2012 presenteerde Boyan Slat, een student uit Delft, een nieuw idee om plastic uit de oceanen te verwijderen. Op 18-jarige leeftijd richtte hij de organisatie 'The Ocean Cleanup' op. Zorg dragen voor de oceanen wordt gezien als een bijdrage aan vrede.

Zijn team ontwierp lange drijvende barrières die gebruikmaken van oceaanstromingen om plastic afval op te vangen, vooral op plekken zoals de Great Pacific Garbage Patch. Het verzamelde plastic kan vervolgens worden gerecycled.

Het project begon in 2018 met het testen van systemen op zee en blijft de technologie verbeteren.

The Ocean Cleanup werkt ook in rivieren, waardoor veel plastic niet in de zee terechtkomt. Het idee van Slat inspireerde wereldwijd veel jongeren om actie te ondernemen tegen plasticvervuiling.

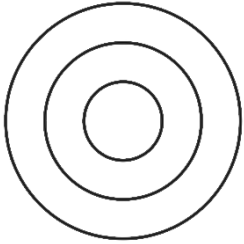
Samenvattend

27. Zeven modellen die helpen bij doorgronden van vrede

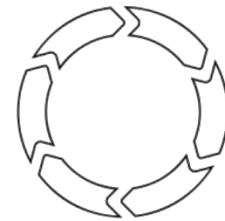
In deze werkbladen ben je verschillende modellen tegengekomen die vredesprocessen, conflicten en geweld inzichtelijk maken.

Modellen zijn altijd vereenvoudigingen van de werkelijkheid en in die zin kunnen ze ‘waar’ zijn. Het zijn slechts denk-instrumenten om complexe situaties te visualiseren en te overdenken. En hier kunnen ze dienen als een manier om samen te vatten wat je over vrede hebt geleerd.

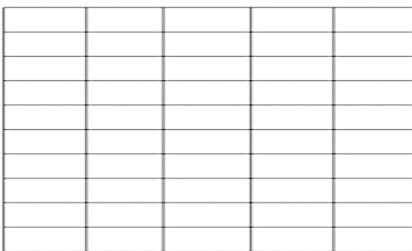
Taak 1: Verbind de tekeningen met de namen van de modellen:

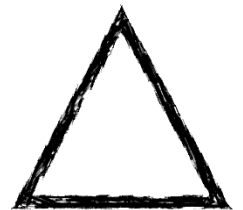
Cirkel van geweld / geweldsspiraal

Driehoek van geweld (Galtung)

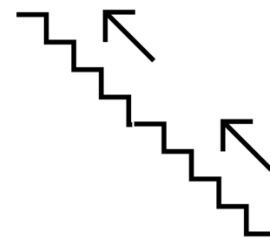

Vredesmatrix

Cirkels van controle, invloed en betrokkenheid (Covey)

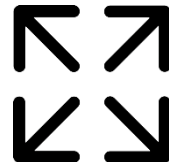
Stappen in (de)escalatie (Glasl)

Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDGs)

De kwadranten van de Polak-test

Op de volgende pagina's kun je deze modellen aanvullen met woorden, labels en/of uitleg.

Taak 2: Naam van het model:

Schrijf in of rond de zes pijlen de stappen die samen een vicieuze cirkel vormen, die gemakkelijk uit de hand kan lopen door een zichzelf versterkende dynamiek.

Tip: kijk ook in werkblad nr. 13.

Beschrijf in woorden wat het model laat zien.

.....
.....
.....
.....

Hoe helpt dit model vrede beter te begrijpen?

.....

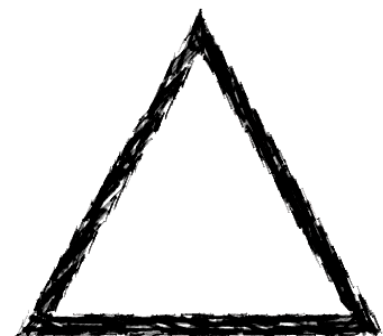
Taak 3: Naam van dit model:

Bij de hoeken, schrijf de drie verschillende soorten geweld

Tip: kijk ook in werkblad nr. 10

Beschrijf in woorden wat het model laat zien.

.....
.....
.....
.....
.....

Hoe helpt dit model vrede beter te begrijpen?

.....

Taak 4: Naam van dit model:

Schrijf in of rondom dit model:

- Wat zijn de tien domeinen waarin we kunnen werken richting vrede?
- Wat vertegenwoordigt de kolom aan de linkerkant?
- Wat vertegenwoordigt de kolom aan de rechterkant?

Tip: kijk ook in werkblad nr. 10.

Beschrijf in woorden wat het model laat zien.

.....

.....

.....

.....

.....

Hoe helpt dit model om bewuster voor vrede te kiezen?

.....

Taak 5: Naam van dit model:

Kijk in werkblad nr. 9.

Doel nr. 16 toont een vredesduif. En toch hebben alle andere 16 doelen ook met vrede te maken.

Leg dat uit en geef voorbeelden

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Taak 6: Naam van model:

Schrijf op of rondom de drie cirkels waar ze voor staan.

Tip: kijk ook in werkblad nr. 13.

Beschrijf in woorden wat het model laat zien.

.....

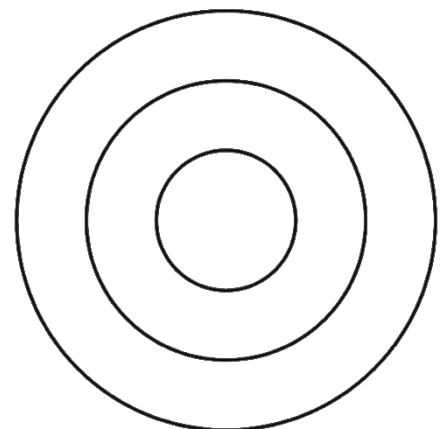
.....

.....

.....

.....

.....

Hoe helpt dit model innerlijke vrede beter te begrijpen?

.....

.....

.....

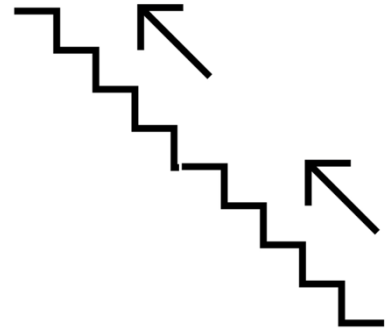
Taak 7: Naam van het model:

Hoe kunnen deze negen treden in drie verschillende soorten worden onderverdeeld?

Tip: kijk ook in werkblad nr. 13.

Beschrijf in woorden wat het model laat zien.

.....
.....
.....
.....

Dit model kan je zien als 'opklimmend' of 'neerdalend'.

Wat is het verschil?

.....

Taak 8: Naam van het model:

Deze kwadranten werden ook afgebeeld met een smiley en een verdrietig gezichtje. Waarom?

.....

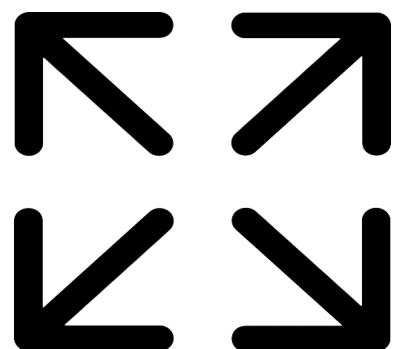
Wat waren de twee andere aspecten in dit model? En wat betekenen ze?

Tip: kijk ook in werkblad nr. 20.

.....
.....
.....

Beschrijf in woorden waar je het model voor kan gebruiken.

.....
.....
.....

We kunnen dit model inzetten bij ieder maatschappelijk probleem.

Hoe kan je het specifiek voor vrede gebruiken?

.....
.....

28. Vrede verbeelden

De vredesmatrix als strip

Nr. 10 van deze werkbladen ging over de Vredesmatrix.

Het is leuk om daar met de hele klas een strip-versie van te maken!

En terwijl je dat doet, kan je heel veel samenvatten van wat je over vrede hebt geleerd.

Ieder groepje krijgt één rij – of domein – toegewezen.

Dit loop van Planeet Aarde, via bijvoorbeeld de stad of school naar je eigen innerlijk.

Print een 'strip' zoals deze tien keer en zo groot mogelijk uit (op A3 papier - landscape-formaat):

Nummer van de rij	A	B	C	D	E

Teken in ieder vak hoe je denkt dat de situaties in dat stadium er uit kunnen zien. Stap voor stap ga je van direct geweld naar uiteindelijk positieve duurzame vrede.

Als ieder groepje klaar is, kan je de strips (van 1 tot 10) onder elkaar leggen en er één grote poster van maken. Misschien geeft je de poster ook een mooie titel?

Zo kan je samen vrede verbeelden. En alle stappen die we kunnen nemen om daar te komen – of tenminste op weg daar naartoe, in de buurt komen.

Je zou daarna nog door kunnen praten over hoe de andere zes modellen die in de werkbladen

langskomen (zie ook nr. 27) 'verstopt' zitten in de Vredesmatrix. Bijvoorbeeld:

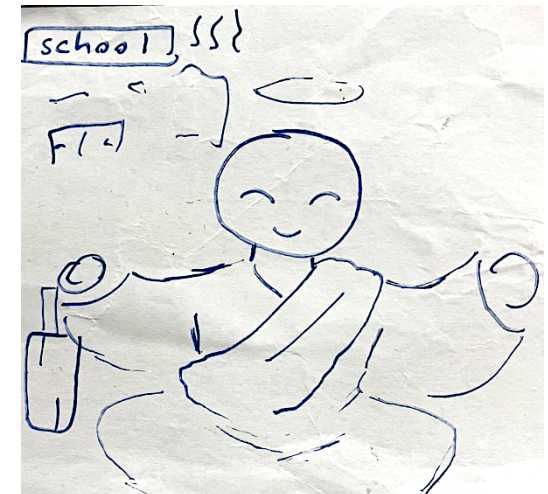
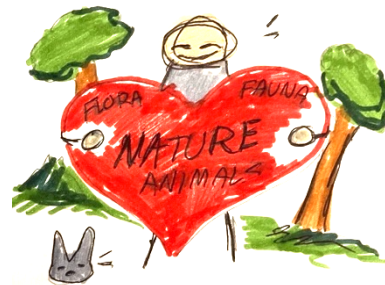
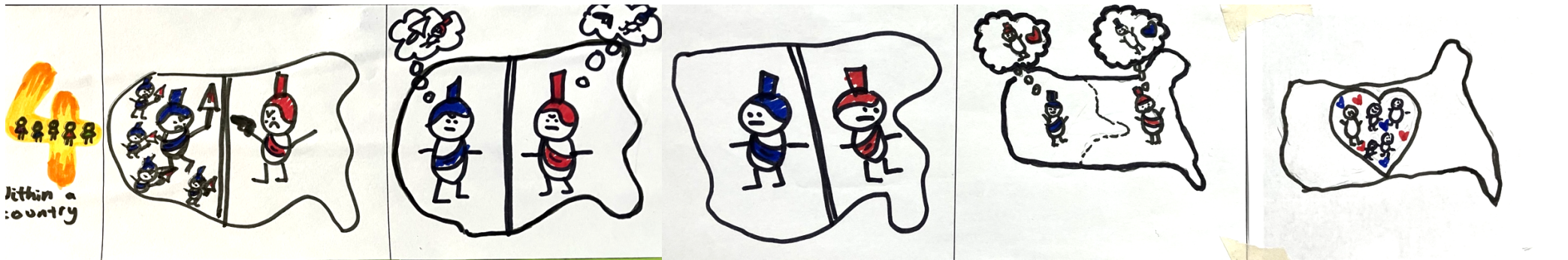
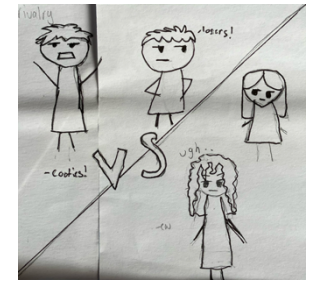
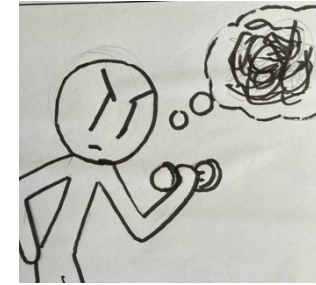
- Waar zouden de verschillende SDGs een plekje kunnen krijgen?
- Welke rijen van de Vredesmatrix liggen binnen jouw cirkel van controle?
- Hoe herken je de stappen om te de-escaleren?
- Wat heeft de Vredesmatrix te maken met de kwadranten van de Polak-test?

En wij – als samenstellers van deze werkbladen – hopen dat je nu met vertrouwen kan zeggen:

Ja, ik kan ook vrede maken

Deze tekeningen zijn gemaakt door de leerlingen van de International School The Hague.

29. Woordenlijst

Ahimsa: Niet-schaden: geweldloos leven en niemand pijn doen, in woorden en daden. Kernbegrip in het pacifistische gedachtegoed van Gandhi.

Arbitrage: Onafhankelijke persoon beslist een conflict tussen partijen.

Blauwhelm: VN-vredessoldaat die helpt bij vrede en veiligheid.

Burgeroorlog: Oorlog binnen één land tussen groepen inwoners.

Cancellen: Iemand publiekelijk boycotten vanwege gedrag of uitspraken.

Cirkel van betrokkenheid: Alles waar je je zorgen om maakt.

Cirkel van controle: Dingen die je zelf direct kunt beïnvloeden.

Cirkel van invloed: Dingen die je indirect kunt beïnvloeden.

Common ground: Overeenkomsten die partijen delen als startpunt.

Corruptie: Misbruik van macht voor persoonlijk voordeel.

Cultureel geweld: Normen die geweld goedpraten of normaal maken.

Cyclus van geweld: Terugkerend patroon van geweld en wraak.

De-escalatie: Spanning verminderen om conflict te laten afnemen.

Deep canvassing: Rustig, persoonlijk gesprek om meningen te veranderen.

Diplomatie: Overleggen tussen landen om problemen vreedzaam op te lossen.

Direct geweld: Zichtbaar fysiek of verbaal geweld tegen iemand.

Distinction (HOR): Onderscheid tussen burgers en strijders in oorlog.

Driehoek van Geweld: Direct, structureel en cultureel geweld samen.

Duurzame Ontwikkelingsdoelen: Wereldwijde doelen voor betere, eerlijke toekomst.

Entertainmentindustrie: Bedrijven die amusement maken en verkopen.

Episodisch geheugen: Herinneringen aan persoonlijke gebeurtenissen.

Escalatie: Conflict wordt erger en heftiger.

Essentie-optimist: Gelooft dat mensen van nature goed zijn.

Essentie-pessimist: Gelooft dat mensen van nature slecht zijn.

Flashbulb memories: Heel levendige herinneringen aan schokkende momenten.

Fog of war: Verwarring en onduidelijkheid tijdens oorlog.

Gecultiveerd slachtofferschap: Zich bewust als slachtoffer neerzetten en dat uitbuiten.

Geweldloze communicatie: Praten zonder verwijten, met aandacht voor gevoelens en behoeften.

Geweldsspiraal: Geweld dat steeds erger wordt door reacties.

Global Peace Index: Ranglijst die meet hoe vreedzaam landen zijn.

Graphic novel: Stripverhaal in boekvorm met complex verhaal.

Haviken en duiven: Geweld zien als gerechtvaardigde oplossing in hard optreden versus geweld als probleem zien dat diplomatiek optreden in de weg staat.

Herdenken: Stilstaan bij slachtoffers en gebeurtenissen uit het verleden.

Herstelbetalingen: Betalingen om schade uit het verleden goed te maken.

Humanitair Oorlogsrecht (HOR / IHL): Regels om leed in oorlog te beperken.

Idealisme: Geloven in verbeteren van de wereld volgens idealen.

Ideologische keuzes: Keuzes gebaseerd op overtuigingen en waarden.

International Humanitarian Law (IHL / HOR): Regels om leed in oorlog te beperken.

Invloed-optimist: Gelooft dat menselijk gedrag de wereld vooruit zal helpen

Invloed-pessimist: Gelooft dat menselijk gedrag de wereld slechter zal maken

Jus ad Bellum: Regels wanneer oorlog beginnen mag.

Jus in Bello: Regels hoe je oorlog voert.

Mansplainen: Man legt iets neerbuigend uit aan vrouw die vaak juist zelf een expert is over het onderwerp.

Militair-industriële complex: Samenwerking tussen leger en wapenindustrie met winstmaximalisatie als doel.

Militarisering: Geldstromen en normen verschuiven ten gunste van militaire middelen.

Militarisme: Overtuiging dat leger en geweld oplossingen bieden.

Monument: Gedenkteken voor personen of gebeurtenissen.

Negatieve bias: Negatieve dingen onthouden we beter dan positieve.

Negatieve vrede: Geen oorlog, maar nog wel onrecht en spanning.

Nobelprijs: Belangrijke prijs voor bijzondere prestaties, onder andere voor vrede, betaald uit de nalatenschap van Alfred Nobel.

Pacifisme: Ziet geweld als probleem in plaats van oplossing.

Patstelling: Situatie waarin niemand vooruitkomt of wint.

Permanente Hof van Arbitrage: Internationaal orgaan dat conflicten tussen landen beslist.

Polak-test: Test die meet hoe mensen naar de toekomst kijken.

Polarisatie: Tegenstellingen tussen groepen worden groter.

Positieve vrede: Geen oorlog én rechtvaardige, eerlijke samenleving.

Precaution (HOR / IHL): Voorzichtig handelen om burgers niet te schaden.

Proportionality (HOR / IHL): Geweld mag niet groter zijn dan nodig.

Rode Kruis: Organisatie die hulp biedt bij rampen en oorlog.

Satyagraha: Geweldloos verzet gebaseerd op waarheid en recht. Kernbegrip in het pacifistische gedachtegoed van Gandhi.

Selffulfilling prophecy: Verwachting die uitkomt omdat je ernaar handelt.

Spiraal van geweld: Geweld dat steeds toeneemt door reacties.

Staakt-het-vuren: Afspraak om tijdelijk niet te vechten.

Structureel geweld: Ongelijkheid in systemen die mensen benadeelt.

Sustainable Development Goals: Wereldwijde doelen, opgesteld door de Verenigde Naties voor duurzame ontwikkeling.

Transgenerationeel trauma: Trauma dat wordt doorgegeven aan volgende generaties.

Trauma-bonding: Sterke band door gedeeld trauma of mishandeling.

Veiligheidsdilemma: De militaire verdediging van één land maakt anderen onveilig. Dit leidt vaak tot een wapenwedloop.

Verbeelden: In gedachten voorstellen of creatief uitbeelden.

Verheerlijking van geweld: Geweld aantrekkelijk of heldhaftig voorstellen.

Vicieuze cirkel: Probleem dat zichzelf blijft versterken.

Vijandsbeeld: Negatief beeld van een andere groep.

Vredesakkoord: Overeenkomst om conflict te beëindigen.

Vredeseducatie: Leren over vrede, conflicten en oplossingen.

Vredesmatrix: Overzicht van stappen richting positieve, duurzame vrede

Vredespaleis: Gebouw in Den Haag voor internationaal recht.

Vredessafari: Met een camera bewust 'vrede' in al haar vormen vastleggen.

Vreedzame omwenteling: Grote verandering zonder geweld.

Wapenstilstand: Tijdelijke stop van gevechten.

Wapenwedloop: Landen maken steeds meer en vernietigende wapens.

Weerbaarheid: Kunnen omgaan met tegenslagen. Er is een verschil tussen militaire weerbaarheid die exclusief is (zie ook 'veiligheidsdilemma') en sociale weerbaarheid die inclusief en daarmee duurzamer is.

Win-win situatie: Oplossing waar iedereen voordeel van heeft.

Wraakzucht: Sterke wens om iemand terug te pakken.

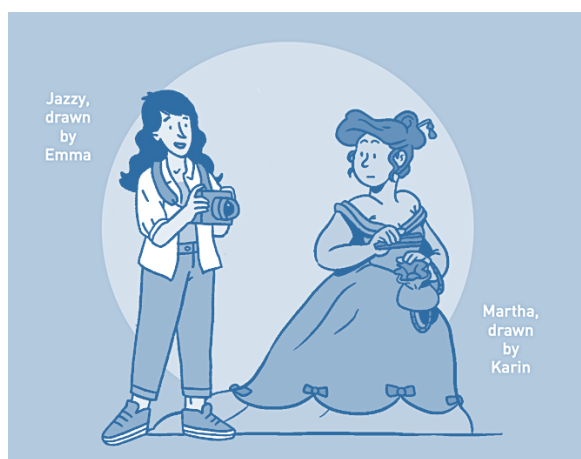
Zero-sum game: De aanname dat wat de één wint tot verlies voor ander moet leiden.

Herkomst van afbeeldingen

https://www.youtube.com/watch?v=ESwfxu_1KoQ
<http://playfighting.ca/combat/wp-content/uploads/2015/05/sword-fighting-illustration.jpg>
<http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>
<http://www.except.nl/nl/clients/591-gemeente-den-haag>
<https://1070kitchen.co.uk/dubai/>
<https://aaregistry.org/story/leymah-gbowee-activist-born/>
<https://autismecoaching.nu/autisme/>
<https://blog.desdelinux.net/nl/0900-8844%0A/>
<https://bwlandscape.en.made-in-china.com/product/rvUJLYDMAepK/China-Hot-Sales-Customized-City-Landscaping-Decoration-Knotted-Pistol-Bronze-Statue-Bfsb-40.html>
<https://chiefpontiac377.org/ptsd-peer-support-group>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berta_fon_Zutneri.jpg
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:L._N._Tolstoy_by_Prokudin-Gorsky_%28cropped%29.jpg
https://cults3d.com/en/3d-model/game/among-us-with-knife?srltid=AfmBOopmWrQjDKldNU-nfrse8yTEBIZ6_U-NQabuxOqT22gGZ4zW7kUH
<https://dailynews.co.za/opinion/2025-09-11-on-this-day-in-history-september-11/>
https://de.linkedin.com/posts/brusa-richard-943a1146_sonne-und-wind-brauchen-nicht-die-meerenge-activity-7438657213767954432-ocYo
<https://depositphotos.com/nl/vectors/den-haag.html>
<https://depositphotos.com/vectors/krav-maga.html>
<https://discoveryinaction.com.au/circle-of-concern-v-circle-of-control/>
<https://en.ac-illust.com/clip-art/23449640/location-of-the-earth-north-pole-and-south-pole>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Hellmouth>
https://en.wikipedia.org/wiki/Page_%28paper%29
<https://english.metrovaartha.com/life/wellness/study-describes-five-phases-when-human-brain-rewires-itself-to-support-new-ways-of-thinking>
https://etc.usf.edu/clipart/67400/67439/67439_al_claims.htm
<https://eurostory.nl/ringeldingen-opmerkelijke-feiten/>
<https://existentialcomics.com/comic/379>
<https://fr.pinterest.com/pin/103019910206853698/>
<https://gilp.co.in/empathic-listening-how-to-improve-it/>
<https://governmentweddeserve.substack.com/p/my-hope-on-election-eve-2024>
<https://historiek.net/aline-sax-negentien-negentien-ieper/178066/>
<https://historiek.net/bertha-von-suttner-nobelprijs-vrede/179323/>
<https://historynet.com/jane-addams-secular-saint-scorned-during-wwi/addams-in-1870s-getty/>
https://icelandmonitor.mbl.is/news/news/2016/02/17/imagine_peace_tower_to_be_lit_tomorrow/
<https://it.pinterest.com/pin/804525920951560727/>
<https://leonalgra.nl/projecten/91179/>
<https://lithuania.lt/news/life-and-work-in-lithuania/the-baltic-way-how-holding-hands-changed-history/>
<https://maxmag.org/history/carnation-revolution-portugal/>
https://medium.com/@jm_alarcon/the-lack-of-self-criticism-34052ce6df7
<https://medium.com/the-mission/5-practical-books-i-reead-every-year-to-live-a-better-life-e5f45e6b0c37>
<https://meningvoldoen.nl/vrede-en-verbinding/zo-zwart-wit-is-het-meestal-niet/>
<https://mooimens33.wordpress.com/2021/11/07/omarm-jouw-verhaal/>
<https://mooimens33.wordpress.com/2021/11/07/omarm-jouw-verhaal/>
<https://museum.wa.gov.au/extraordinary-stories/highlights/throne-weapons/>
<https://myprivacy.dpgmedia.nl/consent?siteKey=PUBX2BuuZfEPJ6vF&callbackUrl=https%3A%2F%2Fwww.volkskrant.nl%2Fprivacygate-confirm%3FredirectUri%3D%252Fcolumns-opinie%252Fde-reacties-op-de-brand-van-de-notre-dame-laten-een-mondiale-verbondenheid-zien%7EBb1e1b3d%252F&isLoggedIn=false>
<https://nl.dreamstime.com/schets-van-stickman-met-poster-zijn-hand-vectorillustratie-vredesvergadering-image257982176>
<https://nl.dreamstime.com/schets-van-stickman-met-poster-zijn-hand-vectorillustratie-vredesvergadering-image257982176>
https://nl.freepik.com/premium-vector/evolutie-van-menselijke-wapens-op-een-historische-tijdlijn-wapens-evolueren-in-de-loop-van-de-tijd-moderne-mensen-gebruiken-cameratelefoon-als-hun-favoriete-wapen_10935212.htm
https://nl.linkedin.com/posts/marcel-canoy-a4800510_deze-cartoon-zou-iedere-nederlandse-journalist-activity-7433099081226301440-hRMx
<https://nl.linkedin.com/pulse/five-tips-building-relationship-currency-workplace-harrell-cism?tl=nl>
<https://nl.pinterest.com/geekebruin/probleem-oplossen/>
<https://nl.pinterest.com/hfmvandegriendt/dialog/>
<https://nl.vecteezy.com/foto/67569605-kleurrijk-emotioneel-gezichten-balanceren-aan-een-wip-symboliseert-mentaal-gezondheid-en-emotioneel-zelfregulering-door-balanceren-positief-en-negatief-emoties>
<https://nl.vecteezy.com/vector-kunst/26742442-vrede-teken-icoon-voor-toepassingen-en-websites>
<https://nl.vecteezy.com/vector-kunst/7006915-gezin-met-kinderen-vluchtelingen-mensen-woorden-geevacueerd-uit-het-oorlogsgebied-vectorafbeelding>
https://nl.wikipedia.org/wiki/Bertha_von_Suttner
https://nl.wikipedia.org/wiki/Henri_Dunant
[https://nl.wikipedia.org/wiki/Roodoogmakikker#/media/Bestand:Red-eyed_Tree_Frog_\(Agalychnis_callidryas\)_1.png](https://nl.wikipedia.org/wiki/Roodoogmakikker#/media/Bestand:Red-eyed_Tree_Frog_(Agalychnis_callidryas)_1.png)
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Sjalom>
https://nl.wikipedia.org/wiki/Yin_en_yang
<https://nos.nl/artikel/2304552-as-van-gandhi-gestolen-op-150ste-geboortedag>
<https://pca-cpa.org/home/>
<https://researchschool.org.uk/durrington/news/how-effective-is-think-pair-share>
<https://scillaelworthy.com/how-women-leaders-stop-wars/>
<https://stock.adobe.com/nl/search?k=wrestling+silhouette>
<https://stockcake.com/s/suitcase-amplifier>
<https://stukroodvlees.nl/wetenschap-in-tijden-van-populisme/>
<https://uk.pinterest.com/neilvernon696/combination-locks/>
<https://vocal.media/humans/half-full-or-half-empty>
<https://wilob.ch/dozenten/glasl-friedrich/>
<https://www.amazon.in/QUAKEL-Sticky-Sheets-Reminders-organizing/dp/B0D6W8MTNF?s=bazaar>
<https://www.amazon.in/temperature-thermometer-hanging-degree-celsius/dp/B085TNNVJHT?s=bazaar>
<https://www.amazon.nl/Belonging-German-Reckons-History-Home/dp/1476796629>
<https://www.amazon.nl/Brxiur-Raamplant-Voortplanting-Eenvoudig-Installeren/dp/B0CLGSPZ3S>
<https://www.amazon.nl/Complete-MAUS-Art-Spiegelman/dp/0141014083>

<https://www.amazon.nl/Heartstopper-Vol-5-Alice-Oseman/dp/8804767081>
<https://www.amazon.nl/MARCH-TRILOGY-SLIPCASE-John-Lewis/dp/1603093958>
<https://www.art.com/products/p19262270210-sa-i7219125/todd-goldman-peas-on-earth.htm>
<https://www.awexr.com/hall-of-fame/75-tim-sweeney>
<https://www.batory.org.pl/doc/Presentation%20Mitrova.pdf>
<https://www.bezinnen.com/thich-nhat-hanh/>
<https://www.bol.com/nl/nl/p/pandemic-bordspel/9200000028227197/>
<https://www.bol.com/nl/nl/p/poster-hommel-vliegend-naast-een-roze-bloem-40x30-cm/9200000111438590/>
<https://www.bruna.nl/engelse-boeken/persepolis-9780375714573>
<https://www.bruna.nl/engelse-boeken/the-most-important-comic-book-on-earth-9780241513514>
<https://www.brwacademy.com/curriculum/english/>
<https://www.carnegie.org/our-work/article/andrew-carnegie-to-try-and-make-the-world-in-some-way-better/>
<https://www.dreamstime.com/five-cartoon-man-talking-speech-bubbles-pastel-colors-hand-drawn-vector-illustration-comic-image160360669>
<https://www.dreamstime.com/light-gray-abstract-mosaic-seamless-pattern-vector-background-endless-texture-ceramic-tile-fragments-design-decorate-image113171485>
<https://www.dreamstime.com/stock-photos-watering-flowers-can-image1064333>
<https://www.dvidshub.net/image/5772955/ready-fight>
<https://www.ebay.nl/itm/254754476267>
<https://www.etsy.com/il-en/listing/887664816/picasso-print-picasso-dove-print-pablo>
<https://www.etsy.com/uk/listing/1704332575/boxers-svg-boxing-ring-match-kick-boxer>
<https://www.facebook.com/groups/422071546185599/posts/752555483137202/>
<https://www.facebook.com/homeschoolbekasi/posts/reading-books-offers-numerous-benefits-cognitive-benefits-improved-critical-thin/1392726678935493/>
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=351868982875092&id=107967310598595&set=a.107989170596409>
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=149559457330962&set=pb.100068611511976.-2207520000>
<https://www.facebook.com/TeachEnglishes/posts/reading-is-the-key-to-success/1266920948796583/>
<https://www.filmstarts.de/personen/426570/bilder/detail/?cmediafile=21852811>
<https://www.freelancer.com/contest/vegan-tattoo-friends-not-food-1357404>
https://www.freepik.com/premium-vector/brazilian-jiu-jitsu-technique-vector-illustration_21612649.htm
<https://www.goodreads.com/book/show/60310812-the-philosopher-the-dog-and-the-wedding>
<https://www.government.nl/topics/united-nations/sustainable-development-goals>
<https://www.hobbydb.com>
<https://www.instagram.com/p/DW1mpyXgFzb/>
<https://www.istockphoto.com/nl>
<https://www.justiceinnovationlab.org/moving-the-needle/martin-luther-king>
<https://www.laisps.org/events/fascistic-states-of-mind>
<https://www.lysisgroup.com/insights/corruption-and-money-laundering-the-current-pandemic-scenario>
<https://www.moviemeter.nl>
<https://www.moviemeter.nl/film/1119366>
<https://www.nrc.nl/nieuws/2025/02/16/plasticruimer-boyan-slat-wanneer-je-iets-goeds-doet-word-je-een-magneet-van-kritiek-a4882977?t=1773667569>
<https://www.nu.nl/tech/6300720/disney-koopt-zich-in-bij-epic-games-binnenkort-fortnite-spelen-als-mickey-mouse.html?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
<https://www.nunietzwanger.nl/actueel/samenwerkingsverbanden-verbetering-lokale-praktijk-van-start/>
<https://www.nytimes.com/2022/04/08/world/europe/stanislav-aseyev-ukraine-russia.html>
<https://www.onderwegonline.nl/tag/jezus-christus>
<https://www.openbaaronderwijs.nu/kalender-item/11-12-gita-jayanti/>
<https://www.primevideo.com/-/nl/detail/Madame-Nobel/OISEHZZOWBXOS7EYN7OJJQ3PWX>
<https://www.proactiveinvestors.com/companies/news/991059/will-the-hawks-or-doves-win-out-powell-s-speech-in-jackson-hole-could-hold-sway-over-which-direction-markets-take-in-the-months-to-come-991059.html>
<https://www.psychologytoday.com/us/blog/from-functioning-to-flourishing/202510/how-to-lead-change-when-nothing-feels-certain>
<https://www.redcross.sr/internationaal-humanitair-recht-bescherming-van-mensen-in-tijden-van-conflicten/>
<https://www.reddit.com>
<https://www.schaakengo.nl/en/chess/gifts/paco-sako>
<https://www.shutterstock.com/>
<https://www.simplypsychology.org/self-fulfilling-prophecy.html>
<https://www.sra.nl/nieuws/146302/2021/01/forse-uitbreiding-steunpakket-er-wijzigt-veel>
<https://www.tes.com/teaching-resource/arms-race-during-the-cold-war-12276277>
<https://www.toets-je-parate-kennis-over.nl/software-testen/kennisbank/testsituatie-software-testen/>
https://www.tripadvisor.nl/Attraction_Review-g186482-d14059013-Reviews-Hands_Across_the_Divide_Monument-Derry_County_Londonderry_Northern_Ireland.html
<https://www.un.org/sg/en/former-sg/dag-hammarskjold>
<https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/nieuws/2023/09/kun-jij-de-ander-nog-echt-horen.html>
<https://www.vecteezy.com/free-vector/kendo-competition>
<https://www.vecteezy.com/vector-art/60619174-sport-emblem-of-girl-in-a-defensive-karate-stance-in-monochrome-engraving-minimalistic-image-in-black-ink-drawing-on-white-background>
https://www.vredespaleis.nl/wp-content/uploads/2021/04/Spreekbeurt-boekje_EN-1.pdf
<https://www.youtube.com/watch?v=2NlqgS47m5k>
<https://www.youtube.com/watch?v=eP-mv5ljFzY>
<https://www.youtube.com/watch?v=jCOgepwYEhY>
<https://www.youtube.com/watch?v=QPuqNKYwAAc&t=12s>
<https://www.youtube.com/watch?v=sRt85iHwov8>
<https://www.youtube.com/watch?v=sRt85iHwov8>
<https://www.youtube.com/watch?v=hy7CptLHiV0>
<https://www.zeelandtheaters.nl/programma/freedomkoor-zeeland-freedomconcert/25-10-2025-20-00>
<https://www2.cito.nl/vo/ex2021/GT-0125-a-21-1-b-spr.pdf>
<https://leiderschapeninzetbaarheid.nl/blog/inzetbaarheid/het-inzetten-van-de-cirkel-van-invloed-bij-veranderingen>

Vrede verbeeld

De vernietiging door geweld en oorlog maken deel uit van de belevingswereld van onze leerlingen.

In het beste geval komen ze er mee in aanraking door de media, de socials, films en games. In het slechtste geval maken ze zich zorgen over hun toekomst of de veiligheid van vrienden, familie of zichzelf.

Het verbeelden van vrede kan het vertrouwen en weerbaarheid vergroten, bij leerlingen maar ook bij u als docent. Als we verkennen waar vrede uit bestaat, de verschillende aspecten daarvan onder woorden leren brengen en het ons voor kunnen stellen, is het ook makkelijker om te zien hoe we zelf aan vrede kunnen bijdragen. Deze toolkit heeft als doel vrede te leren verbeelden en 'vrede-geletterdheid' te vergroten. Want meer kennis en een beter begrip leidt tot kritischer denken.

We hoeven namelijk niet lijdzaam af te wachten tot wereldleiders of VN-diplomaten de wereldvrede voor ons regelen. Door vrede te verbeelden, maken we het zichtbaar en concreet en halen we het uit de sfeer van de utopie. Het ligt niet in de verre toekomst, het is niet de hemel op aarde, maar het ligt dicht bij huis. **Het maken van vrede bevindt zich binnen de cirkel van controle van jongeren en docenten.** Misschien zonder dat we het beseffen dragen we dagelijks bij aan de wereldvrede.

Deze educatieve toolkit geeft praktische handvaten met werkbladen, klaar voor gebruik in de klas en de lerarenkamer. De doelgroep wat betreft de leerlingen is 12-18 jaar. Een deel van de werkbladen refereert direct naar het verhaal over Martha, Bertha en Jazzy in het stripboek [Op zoek naar vrede. Jazzy & Bertha von Suttner](#). We hopen dat u dit boek (ook verkrijgbaar in het [Engels](#) en [Duits](#)) met uw leerlingen leest en dat het de eerste aanzet voor verkennende gesprekken over vrede en vredesopbouw biedt. Andere activiteiten zijn meer algemeen, maar allen zijn geworteld in het idee van positieve, duurzame en holistische vrede. De teksten en opdrachten zijn zeker niet makkelijk maar wel toegankelijk en visueel aantrekkelijk.

Dit is een toolkit en bedoeld als een hulpmiddel voor docenten - niet direct als een traditioneel lesboek. Vooral docenten **burgerschap, beeldende kunst, Engels, Nederlands, geschiedenis en maatschappijleer** zullen er goed mee uit de voeten kunnen. Anders dan gebruikelijk in bijvoorbeeld een mentorles, richt het zich meer op 'kennis over vrede'. Toch zijn de inzichten direct toepasbaar en ondersteunen een vreedzame schoolcultuur.

*Daar waar mensen voor elkaar en voor de aarde zorgen, is vrede.
Overal waar mensen zich verzetten tegen onrecht en zich inzetten voor recht, daar is vrede.*